

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

PANİONİON

Yüksek Lisans Tezi

Serpil AYTÜRE

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY

Ankara,2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİ ÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

PANİONİON

Yüksek Lisans Tezi

Serpil AYTÜRE

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY

Ankara,2011

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
ESKİ ÇAĞ BİLİMDALI

PANİONİON

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Doç Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (/ /200)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Serpil AYTÜRE

İmzası

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlanması sırasında değerli katkılarıyla beni her açıdan yönlendiren Ankara Üniversitesi Dil- Tarih ve Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü'nden değerli hocam Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY'a teşekkür ederim.

Tez dönemimin sonuna değin çalışmam ile ilgili olarak beni her zaman destekleyen Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden Yard. Doç. Dr. Erkan İZNİK'e ve bu süreçte benden yardımlarını esirgemeyen Anadolu Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden sayın Doç. Dr. Feriştah Soykal ALANYALI'ya da teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez yazımım sürecindeki sıkıntılı dönemlerimde her zaman yanımda olan değerli aileme ve özellikle her türlü desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili anneme teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
HARİTALAR LİSTESİ.....	ix
RESİMLER LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

I.BÖLÜM

İONİA BÖLGESİ

I.1.İon'ların Kökeni.....	4
1.1.İon Göçleri.....	7
1.2.İonia Bölgesindeki Kabile Yapılanmaları.....	12
a)Kabilelerin Kökenleri.....	12
b)Kabilelerin Örgütlenme Biçimleri.....	14
I.2.İonia Bölgesinin Tarihi ve Coğrafi Sınırları.....	18
I.3.Panionion'u Oluşturan İon Devletleri.....	22
3.1. Ephesos.....	23
3.1.a).Konumu.....	23
3.1.b).Kuruluşu.....	24
3.1.c).Birliğe Katılışı.....	26
3.2.Miletos.....	26

3.2.a) Konumu.....	26
3.2.b)Kuruluşu.....	27
3.2.c) Birliğe Katılışı.....	28
3.3.Smyrna.....	28
3.3.a) Konumu	28
3.3.b) Kuruluşu.....	29
3.3.c) Birliğe Katılışı.....	30
3.4.Khios.....	32
3.4.a) Konumu	31
3.4.b) Kuruluşu.....	32
3.4.c)Birliğe Katılışı.....	33
3.5.Samos.....	33
3.5.a).Konumu.....	33
3.5.b).Kuruluşu.....	33
3.5.c)BirliğeKatılışı.....	34
3.6. Priene.....	34
3.6.a) Konumu.....	34
3.6.b) Kuruluşu.....	35
3.6.c) Birliğe Katılışı.....	35
3.7.Phokaia.....	35

3.7.a) Konumu.....	35
3.7.b) Kuruluşu.....	36
3.7.c) Birliğe Katılışı.....	36
3.8.Klazomenai.....	37
3.8.a) Konumu.....	37
3.8.b) Kuruluşu.....	38
3.8.c) Birliğe Katılışı.....	39
3.9.Erythrai.....	39
3.9.a) Konumu	39
3.9.b) Kuruluşu.....	39
3.9.c) Birliğe Katılışı.....	40
3.10.Teos.....	41
3.10.a)Konumu.....	41
3.10.b) Kuruluşu.....	41
3.10.c) Birliğe Katılışı.....	41
3.11.Lebedos.....	42
3.11. a) Konumu.....	42
3.11. b) Kuruluşu.....	42
3.11. c) Birliğe Katılışı.....	43
3.12.Kolophon.....	43
3.12.a) Konumu.....	43

3.12.b) Kuruluşu.....	43
3.12.c) Birliğe Katılışı.....	43
3.13.Myus.....	44
3.13.a) Konumu.....	44
3.13.b) Kuruluşu.....	44
3.13.c) Birliğe Katılışı.....	44

II.BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE PANİONİON'UN GELİŞİMİ

II.1.Panionion.....	45
1.1.Adı	45
1.2.Konumu	46
1.3.Kuruluşu.....	52
II.2.İonia Bölgesindeki Politik Dönüşümler.....	56
II.3. Lidya Egemenliği Döneminde İonia Bölgesi ve Panionion.....	62
II.4.Pers Egemenliği Döneminde İonia Bölgesi	66
4.1. Kyros Döneminde Panionion.....	67
4.2. Darius Döneminde Panionion.....	68
4.3.Kserkses Döneminde İonia Bölgesi.....	74
II.5.M.Ö. IV.Yüzyılda Panionion'un Yeniden Yapılanması.....	77
II.6. Aleksandros Döneminde İonia Bölgesi ve Panionion.....	78
II.7.Diodokhlar Döneminde İonia Bölgesi ve Panionion.....	82

II.8. IAntiokhos Döneminde Panionion.....	85
II.8. Roma Döneminde İonia Bölgesi ve Panionion.....	86

III.BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE PANİONİON'UN KAVRAMSAL YAPILANMASI

III.1.Amphiktionia Yapılanmasında Panionion.....	88
1.1.Panionia Festivali	89
1.2.Ephesia Festivali	91
III.2.Sympoliteia Yapılanmasında Panionion.....	92
2.1.Birliğin Yapısı	92
1.a)Reform Tasarıları.....	95
2.b)Birliğin Amaçları.....	97
III.3.Symmakhia Yapılanmasında Panionion.....	98
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	103

YÜKSEKLİSANS TEZ ÖZÜ
PANİONİON

Serpil AYTÜRE

Tarih/Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aralık 2010

Danışman: Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY

Panionion, İon göçlerinden sonra Batı Anadolu'da kurulan on iki devleti tarafından oluşturulmuş bir birlik olup, merkezleri olarak kabul edilen yerleşimler; Miletos, Ephesos, Priene, Khios, Erythrai, Teos, Kolophon, Lebedos, Klazomenai, Samos, Phokaia, Myus ve en son olarak birliğe katılan Smyrna'dır. Panionion'dan ilk söz eden tarihçi Herodotos olmakla birlikte birlik ile ilgilenen diğer antik yazarlar bu tarihten farklı yönlerine değinmemişlerdir. Bu kaynaklar içinde birkaç istisna dışındaki veriler aynı ifadeleri destekleyecek biçimdedir.

Bu genel ifadeler, antik dönemde Anadolu'nun bu merkezlerinde yaşanmış olan tarihsel olayların yeterince bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda tezin amacı: Bölgede ele geçirilmiş olan arkeolojik, epigrafik veriler ışığında Panionion'un tarihsel süreç içindeki gelişimini ortaya çıkarmaktır.

ABSTRACT

PANİONİON

Serpil AYTÜRE

History/ Ancient History

Ankara University, Institute of Social Sciences, December 2010

Advisor: Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN ORBAY

Herodotos, histographer of ancient history, says that Panionion had been founded a league after İon migration and that region includes the centers of Miletos, Ephesos, Priene, Khios, Erythrai, Teos, Kolophon, Lebedos, Klazomenai, Samos, Phokaia, Myus and the last includes to league Smyrna. Every researcher used that sentence almost as a standard explanation and gives no information about the different party of league in ancient history. These sources should support almost all the expressions except for some minor discrepancies.

This standard explanation, has taken it's sources from sufficiently not known what had been lived historical event in Anatolia in ancient time. This thesis aims at the defining by studying archeological, epigraphic sources in region Panionion.

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Hellen Göçleri (M.Ö. 1200-1100)	7
Harita 2: Hellen Kolonizasyonu (M.Ö.750-550).....	9
Harita 3: Ege bölgesinin topografyası	18
Harita 4: İonia bölgesi.....	20
Harita 5:Panionion ve üye devletlerin konumu	22
Harita 6: Güzelçamlı yerleşiminin konumu	45
Harita 7: Panionion tepesi'nde bulunan altar ve bouleuterion'un konumu.....	46
Harita 8: Çatallar tepenin güneydoğusundaki akropolis.....	47
Harita 9: Arkaik Panionion- Arkaik tapınak kalıntılarına ait bir görüntü	48

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Gallus Trebonianus dönemine ait bir birlik sikkesi.....	44
Resim 2: Karia yerleşkesi Melia'nın olası konumu.....	47
Resim 3: Arkaik Panionion: Opistodomos.....	48
Resim 4: M.Ö. 6.yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen sarmal mermer parçası.....	49
Resim 5: Arkaik Panionion: Opistodomos.....	49
Resim 6: Tapınağın kuzey girişi.....	49
Resim7:Arkaik Panionion'a ait havadan bir görüntü.....	49
Resim 8:Arkaik Panionion: M.Ö.7.yüzyıla tarihlenen naiskos.....	50

GİRİŞ

Panionion; Miletos, Ephesos, Priene, Erythrai, Phokaia, Smyrna, Khios, Kolophon, Klazomenai, Teos, Myus, Lebedos ve Samos yerleşimlerinin oluşturduğu İonia bölgesinde Arkaik Dönem'den itibaren meydana gelen politik oluşumların gelişimini ve İon kültür birliğini yansıtan, aynı zamanda İonia tarihinin erken dönemlerinin özellikle dini, politik ve askeri yönlerden aydınlanmasında rol oynayan önemli bir yapılandırma.

Bu bağlamda çalışmanın amacı; Panionion'un tarihsel süreçteki gelişimini birliği oluşturan yerleşimler üzerinden giderek açıklamaya çalışmaktır. İncelemenin dayandığı temel nokta, antik kaynakların yanı sıra yerleşimlerde/devletlerde ele geçirilen arkeolojik ve epigrafik buluntulardır. Birliğin erken dönemlerinin aydınlatılmasına ilişkin olarak antik kaynakların vermiş olduğu bilgiler yeterli olmamakla birlikte arkeolojik ve epigrafik verileri destekleyen aktarımları yerleşimlerin ve birliğin tarihi süreç içindeki gelişiminde konunun bütünlüğünü önemli ölçüde sağlaması açısından göz önünde bulundurulmuştur.

Panionion hakkında diğer kaynaklara oranla en çok bahsin yer aldığı antik kaynak olarak Herodotos, Strabon, Vitruvius, Diodoros'un yazdıklarından yararlanılmış olmakla birlikte, kullanılan diğer antik kaynaklar tarafından yinelenen bilgiler inceleme sürecindeki sıkıntıların başında gelmektedir. Aynı zamanda yukarıda bahsi geçen on iki devletten Miletos, Ephesos, Smyrna, Erythrai, Klazomenai'da devam eden düzenli kazı çalışmaları bu yerleşimlerin Arkaik dönemlerine ilişkin daha fazla bilgi elde etmememize yardımcı olurken, diğer yerleşimlerde kazı sürecinin aynı hızla ilerlememesi İonia'nın erken dönemlerine ilişkin çıkarımların sınırlı kalmasına neden olmuştur. Aynı zamanda İonia'da ele geçirilen Panionion hakkındaki epigrafik verilerin sınırlılığı da birliğin erken dönemlerinin ve tarihi süreç içindeki gelişiminin kesin ve direkt olarak anlaşılması konusunda güçlük yaratmaktadır.

Bölüm I'de incelenen İon göçlerinin zamansal ve mekansal sınırı, göçmenlerin kökenleri ve kabile yapılanmaları ve aynı zamanda Panionion'a üye devletlerin kuruluşları, lokalizasyonları ve birliğe dahil olma süreçleri ile ilgili bilgiler antik, arkeolojik ve epigrafik kaynakların yetersizliği nedeniyle sınırlı kalmış olmakla birlikte modern kaynakların bu verilere dayanarak yapmış olduğu varsayımlar bu sürecin aydınlatılmasına bir ölçüde yardımcı olmuştur.

Bölüm II'de kazı raporları, epigrafik veriler ve antik tarihçilerin aktarımlarından yararlanarak Panionion'un lokalizasyonu, kuruluş dönemi incelenmiş ve ayrıca M.Ö.6.yüzyılda İonia bölgesinde yukarıda bahsi geçen on iki devlet üzerindeki Lidya egemenliğinden başlayarak Roma döneminde M.S. II. yüzyıla kadar olan süreç içinde bunların politik yapılanmaları çerçevesinde Panionion'un gelişimi ve faaliyetleri ele alınmıştır. Aynı zamanda yine bu süreç içinde bölgenin egemenlerinin Batı Anadolu'da İonia Bölge'sindeki politikaları, yerleşimlerle ve Panionion ile olan ilişkileri de irdelenmiştir. Hellenistik döneme tarihlenen epigrafik malzeme ve Roma dönemine tarihlenen festival ve on üç devleti temsilen İon Birliği ünvanı ile çıkarılan sikkeler, Panionion'un bu dönemlerde geçirdiği değişimler konusunda değerlendirmeye yapmamıza önemli ölçüde imkan sağlamıştır.

Bölüm III' de sınırlı malzemenin izin verdiği ölçüde bu yüzyıllar içinde Panionion'un kavramsal boyuttaki yapılanması ele alınarak birliği oluşturan üye devletlerin dini, askeri ve politik yapısındaki rolleri saptanmaya çalışılmıştır. Birliğin dini yapılanmasına ilişkin olarak antik kaynakların içerdiği Poseidon Helikonios kültürünün varlığına dair bilgilere ek olarak bu tapınının ritüelleri hakkında M.Ö.4.yüzyıla tarihlenen epigrafik veriler, fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Aynı zamanda arkeolojik verilerin ortaya koyduğu kadarıyla Panionion'daki bir sunak ve altar yapısı da buradaki dini yapılanmanın aydınlatılmasında yardımcı olmakla birlikte, bu yapılanmaların gelişimlerini anlama konusunda sıkça yararlanılan antik kaynakların aktarımları Pers savaşları döneminde burada yapılan toplantılar ve alınan kararlar, üye devletlerin işgal sürecinde önemli ölçüde örgütlenmeleri ve direniş göstermelerine dair bilgileri

tarihin belli dönemlerinde birliğin sınırlı da olsa politik ve askeri bir yapılanma içindeki dönüşümünün anlaşılmasına ışık tutmuştur.

İ.BÖLÜM

İONİA BÖLGESİ

I.1. İonların Kökeni

Orkhomenos, Thebai, Euboia adası, Attika, Arkadia, Boeotia gibi farklı bölgelerden gelen İonia'nın kurucularının karışık bir yapıyı yansıtması nedeniyle İon lehçesi'nin de, bu öğelerin İon'ların yeni yurdunda kaynaşmasından önce ortaya çıkmış olamayacağı ve İon göçlerinin koşulları göz önünde tutulduğunda İon adının temelini çok sağlam olmadığı anlaşılmaktadır.¹ Homeros ozanlarının şiirlerinde Troya savaşı zamanında İon'ların Peloponnesos'da bulduklarını gösteren hiçbir ipucuna rastlanmaması ve Homeros'da bahsi geçen İon'ların, yalnızca Menestheus'un Atinalı izleyicileri olması da bu sonuca götürmektedir.² Bu da, İonia'nın Attika'nın en eski adlarından biri olduğunu söyleyen söylenceye ve İon'ların en soylularının aslı Atinalı olanlar olduğunu ileri süren Herodotos'a uymaktadır.³

Soy ağacından anlaşıldığı kadarıyla, Hellenlerin büyük atası olarak gösterilen Ksuthos, Doros ve Aeolos adında Hellen'in üç oğlu bulunmaktaydı. Doros ile Aeolos, Dor ve Aeol soylarının doğrudan doğruya isim babaları, Ksuthos ise oğlu İon aracılığıyla İon'lar ya da İonialılar denilen soya ata olmuştur.⁴

Ülkenin tüm soyağacının tepesine yerleştirilmiş olan Hellen'in bu üç oğlunun hiçbirinin geçmişte yatan gerçek bir kökü olmadığı gibi tüm bunlar, ayrı ayrı söylencelerin sistemleştirilmesindeki en son aşamayı temsil etmektedir.⁵

Söylencelerde farklı şekillerde karşılaştığımız İon efsanesinden Herodotos şöyle bahsetmektedir: “*İonialılar Peloponnes'te bugünkü Akhaia denilen bölgesinde oturdukları uzun süre içinde, yani Danaos ile Ksuthos Peloponnes'e gelmeden önce,*

¹ G.Thomson, Tarih Öncesi Ege II, (Çev.Celal Üster) , İstanbul, 1995, s.124 ; D.G.Hogarth, “İonia and the East”, JHS, vol.29,1909, ss.134-135

² a.g.e.,s.125 ve Hom.II 13.685,690

³ Hdt I 147

⁴ A.Erhat, Mitoloji Sözlüğü, İstanbul, 2007, s.159

⁵ Thomson, 1995, s.125

Aigia Pelasg'ları adını taşımışlardı, sonradan Ksuthos oğlu İon'un adını almışlardı''⁶ Bu ifadenin Pelasglar ile İonialılar'ın aynı kökene sahip olduğu şeklinde bir kanı yaratmasına rağmen bunu destekleyecek bir kanıt bulunmamaktadır.⁷

Pausanias'ın aktarımlarına göre ise, Ksuthos'u iki kardeşi olan Doros ile Aeolos'un Tesalya'dan kovmaları üzerine Attika'da Atina'ya yerleşir ve Atina kralı Erekhthenus'un kızı Kreusa ile evlenir. Erekhthenus ölünce Attika'dan sürülür ve Peloponnesos'un kuzey kıyısına, sonradan Akhaia denilecek bölgeye yerleşir; o zamanlar bu bölgede Aigialeios'un Pelasg soyları bulunmaktaydı. Ksuthos'un ölümü üzerine iki oğlundan biri olan Akhaios Teselya'ya döner, diğer oğlu olan İon, Aigialeas ülkesine saldırmaya hazırlandığı dönemde kral Selinos, kızı Helike'yi ona verip kendisine halef seçer. Selinos ölünce, İon Helike adlı bir yerleşim kurar ve halkına İones adını verir. O sırada Atina'lılar Eleusis'e karşı savaşta kendilerine yardım etmesi için İon'u çağırırlar ve İon Attika'da ölür. Soyu bir süre Aigialeos bölgesinde kaldıktan sonra, Teselya'dan gelen Akhaios'un saldırısına uğrar. Akhaios bölgeyi alır, Akhaia adını verir. Pausanias'ın anlattığı bu efsanenin de, Akhaia bölgesinin, İones ve Akhaioi adlarını taşıyan boyların kaynağını açıklamak amacıyla oluşturulmuş olduğu anlaşılmaktadır.⁸

Strabon ise, Ksuthos'un Erekhtheus'un kızı ile evlendikten sonra Attika'da dört yerleşimle antlaşma yaparak, oğullarından Akhaios'un Peloponnesos'da Akhaia bölgesini kurduğunu, diğer oğlu İon'un da Attika'ya kral seçilerek bölgeyi siyasal ve sosyal alanda düzene koyup soyunun deniz aşırı göçlere katılmasını sağladığını ifade etmektedir.⁹

Tragedya şairlerinden Eupirides'in "İon" adlı oyununda İon Ksuthos'un değil, Apollon'un oğlu olarak gösterilmektedir.¹⁰ Burada, Tanrı Kreusa'yı Atina

⁶ Hdt VII.94

⁷ J.A.R.Munro, "Pelasgians and Ionians", **JHS**, vol. 54, II, 1934, s.114; Thomson, 1995, s.125'te Herodotos'un bu ifadesinden, Pelasglar'ın İon'lar oldukları sonucuna varmaktan ziyade Peloponnesos'un bu yöresinin daha önceleri Pelasglar'ın işgali altında olduğu sonucunu çıkarmaktadır.

⁸ Paus. 7.1.7.,2.6.5; Erhat,2007,s.161

⁹ Strab. XIV IV 6

¹⁰ Erhat,2007, s.160

akropolünün mağarasında gebe bırakır. Kadın'ın İon'u doğurduktan sonra bir sepet içine koyarak kayalık bir yerde terk etmesinin üzerine Apollon, onu tanrı Hermes'e vererek Delphoi'ye gönderir. Orada tapınak rahibesi çocuğu büyütür. Ksuthos ile Kreusa evlendikten sonra çocukları olmadığı için, Apollon tapınağına başvurarak bunun nedenini sorarlar. O sırada Kreusa'nın İon'u görmesi üzerine tanrı buyruğına uyarak genci alır ve Atina krallığına getirirler. Ksuthos ile birlikte İon'u kendi oğulları olarak büyütürler. Bu efsanenin amacı ise İonia'luların kaynağını Atina'ya ve tanrı Apollon'a bağlamaktır.¹¹

İon'lar'ın budunsal bilincini ancak tarihsel dönemin başlarında geliştirmeleri dolayısıyla Hellen ve oğullarının öyküsünün de bu bilinci dile getirmek için oluşturulmuş olduğu¹² bu söylencelerden de anlaşılmaktadır.

Homeros'un Hellenen habersiz olduğu ve Aeolos dışında Hellen'in oğullarını bilmemesini, ilk ortaya çıkan Aeolos'un olması ve Asya kıyılarındaki Aeol dili konuşan Hellenler'in destan geleneğini ilk geliştirenler olması sayesinde açıklık kazanmaktadır.¹³ İon'un, annesi aracılığıyla Erekhtheid'lerle yakın bağı vardı; İon'a, dört Attika - İon kabilesine adlarını veren ataların babası olarak tapınılıyordu. Neleidler kaçıp Attika'ya geldiklerinde, Atina'nın kabile düzeni onların kabul edilebilmeleri için yeniden düzenlenmişti. Dolayısıyla İon söylencesi, bu olayın resmi bir biçimde anılmasını belirlemektedir. Erekhtheus'un torunlarından biri olarak İon, Erekhtheus'un erkek kardeşi Boutes'e benzerlikler göstermektedir. Her ikisi de topluluğa ya da evlatlığa kabul edilme söylenceleridir.

Neleidler Attika'ya yerleşmeden önce İon'ların olmadığı varsayımından hareketle, onların Akha'lar tarafından Peloponessos'tan atıldıklarını anlatan öykü dolayısıyla, İon'lar ile Akha'ların aynı oldukları yolundaki bir varsayım da neden olmuştur. Ancak İon Hellenler'in adlarını geriye doğru, Peloponessos'dan gelmiş olan tüm atalarına kadar getirdikleri anlaşılmaktadır. İon ile Akhaios'un kardeş olarak sunulması, onların birbirlerine yakınlıklarının her birinin Aeolos'a ya da Doros'a olan yakınlığından daha fazla olduğunu düşündüren söylenceden de,

¹¹ Eur.Tragiques Grecs 605; Erhat,2007,s.161

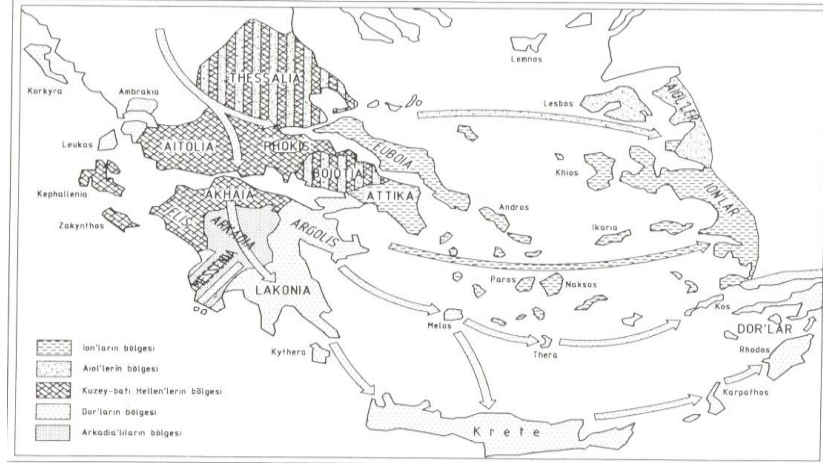
¹² Thomson,1995,s.126

¹³ a.g.e.,s.127

Peloponnesos’da varlığını sürdürmüş olan Akha Birliği ile aynı sayıda yerleşimi içeren Panionion’un yapısından da aynı sonuç çıkmaktadır.¹⁴ İon’ların deniz ötesindeki yeni yurtlarında *Dodekapolis* hikayelerini yeniden oluşturmaları dolayısıyla Peloponnesos’taki hikayelerde bahsini geçmesinin aksine bir İon ulusunun yaşamamış olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, daha sonraki zamanlarda, İon efsanesi Ege kıyılarına, İones adı ile yerleşmiş bulunan boylara Hellas’dan gelme bir ata bulmak amacıyla ortaya çıkarılmıştı.¹⁵

1.1. İon Göçleri

13.yüzyılda Hellas başta olmak üzere Ege ve Akdeniz havzasında birbirinin ardılı önemli olaylar meydana gelmiş, Balkanlar’dan Hellas’a inen içinde büyük grup halinde Dor’ların bulunduğu göç hareketi Hellas’tan başlayarak, Thrakya ve adalar üzerinden yerleşik halkların yer değiştirmelerine neden olmakla birlikte bu geçişler yaşam geleneklerinin de yeni coğrafyalara taşınarak bazı yerlerde soğurulması ve bazı yerlerde de eski düzenle uzlaşması ile sonuçlanmıştır.¹⁶

Harita 1: Hellen Göçleri (M.Ö.1200-1100)

Kaynak: Bülent İplikçioğlu, Eski Batı Tarihi I

¹⁴ Hdt I 145; burada Akha’larla girmiş oldukları savaştan yenik çıkan İon’ların elinde olan on iki devletin daha sonra Akha’ların eline geçtiğini ifade etmektedir.

¹⁵ Erhat, 2007, s.161

¹⁶ Ayşe Gül Akalın, “Eskiçağda Kadının Toplumsal Yaşantısı”, **AÜ-DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXI, 33, 2003, s.21

Hikayelere göre asıl yurtlarından Ege'nin tam karşısında yer alan bölgelere yerleşen bu göçmenlerden İonlar, Hermos'un kuzeyinde Phokaia'dan Maiandros'un güney tarafındaki Miletos'a kadar uzanan bir kesimde kurdukları çeşitli yerleşmelerin yer aldığı uzun bir kıyı şeridini ele geçirmişlerdir¹⁷.

Antik kaynaklar, göçmenlerin yerleştiği bu bölgelerin en eski halklarından Pelasglar, Lelegler ve Karlar olarak bahsetmektedir. ¹⁸ Bunlardan Lelegler'in öncelikle Samos, Khios, Miletos, Myus, Mykale, Ephesos ve Phokaia devletlerinin yer aldığı bütün Batı Anadolu'da oturdukları, daha sonra ise güneyden Kariyalılar'ın baskısı sonucu onların idaresinde yaşamak zorunda kaldıkları kabul edilmektedir.¹⁹

Miletos, Kolophon, Samos ve Teos'daki arkeolojik kalıntılar dolayısıyla Küçük Asya'daki ilk Hellen yerleşimlerinin Miken döneminde gerçekleştiği ileri sürülmektedir.²⁰ Bu bölgelerde ele geçen Miken keramikleri M.Ö.16.-15.yüzyıldan itibaren Akhaların Batı Anadolu'ya geldiklerini işaret etmektedir.²¹ Hitit metinlerinde geçen Millavanda Miletos ile eşitlenerek, yine Hitit metinlerinde geçen Ahhiyava yani Akha ülkesinin Batı Anadolu'daki üssü olduğu varsayılmaktadır.²² Homeros destanlarında Achaioi olarak tanımlanan bu kavmin etkinlikleri ve Emporio çalışmaları Batı Anadolu'nun kuzey kıyılarından güneyine değin diğer merkezleri de içine alarak 12.yüzyıl sonuna kadar sürmüştür.²³ Miken uygarlığının çöküşü sırasında İonia bölgesinde kalan Miken yerleşmelerinin Anadolu'lu komşuları tarafından soğurulduğu ve Kariyalı bir sülale tarafından Miletos'un da²⁴ yönetimini ele aldığı varsayılmaktadır. Miken hakimiyeti sırasında olasılıkla ufak gruplar halinde yürütülen kolonizasyon hareketi Dor istilasının

¹⁷ D. Magie, Anadolu'da Romalılar III: Batı Anadolu Devletleri, (Çev.Nezih Başgelen-Ömer Çapar), İstanbul,2003,s.2

¹⁸ Hdt I 57,71

¹⁹ C.Bayburtluoğlu, Erythrai, Ankara,1975,s.62-63

²⁰ Filippo Cassola, La İonia nel Mondo Miceneo, Napoli, 1957,s.376

²¹ Elmar Schwertheim, Antikçağ'da Anadolu, (Çev. Nuran Batu), İstanbul, 2009, s.36

²² O. Tekin, Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, İstanbul, 2008,s.49

²³ C. Özgünel, "Batı Anadolu ve İçlerinde Miken Etkinlikleri", **Bellekten XLVII /187**, Ankara, 1984, s.698

²⁴ G. M. A. Hanfmann, "İonia, Leader or Follower?", **Harvard Studies in Classical Philology**, vol. 61, 1953, s.5-6

İonia'daki yedi farklı kıyı yerleşiminde M.Ö.10.yüzyıla tarihlenen *Protogeometrik* olarak adlandırılan boyalı çömlekler ve M.Ö.900'lere tarihlenen ev kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Miletos ve Eski Smyrna'daki arkeolojik bulgular ise, göçmenlerin hareketlerinin 11.yüzyılın ilk yarısında Batı Anadolu kıyılarına gerçekleştiği yönündedir³⁰. İzmir Bayraklı'da bulunan küresel biçimli Erken Protogeometrik *oinochoe* de İon yayılımı M.Ö.10.yüzyılın ilk yarısında başladığına işaret etmektedir³¹. Arkeolojik bulgular ışığında Batı Anadolu kıyılarının kuzey bölümlerinin *İonlaşması* olgusunun 9., 8. ve 7. yüzyılda devam ettiği, 7.yüzyılın başlarında Propontis ve 7.yüzyılın ortalarından sonra da Pontus bölgesinin İon'lar tarafından kolonize edildiği ve dolayısıyla 10.yüzyılın ilk yarısında başlayan bu *İonlaştırma* olgusunun M.Ö. 6.yüzyılda da devam ederek M.Ö. 5.yüzyıl ile daha sonraki dönemlerde, Batı Anadolu'nun bir bakıma *İon'lu* bir karakter kazandığı anlaşılmaktadır.³²

İon göçleri sırasında Hellas'ın Boiotia bölgesinden gelen egemen İonialılar'ın özünü oluşturan güçlü bir göçmen grubu, Mykale bölgesi civarına yerleşmiş ve buradaki yerleşmeleri şekillendirmeye başlayan göçmenler ilk olarak Samos, Miletos, Myus, Priene, Ephesos, Kolophon ve Teos'u şekillendirmek üzere Miletos ve Ephesos civarına yerleşerek olasılıkla Ephesos liderliğinde bu süreçteki savaşları örgütlemişlerdi.³³ M.Ö.10.ve 9.yüzyılda gelen diğer göçmenler ise bu, yeni İonia'ya yerleşmek üzere Ege adalarından ve Hellas'dan gelmişlerdi. Bu bağımsız İonialılar, Smyrna'nın kuzeyine doğru sızmaya başlamış, kıyıda egemen politik bir grup meydana getirerek Panionion'u oluşturmuştu. M.Ö.800'lerde kuzey yerleşmelerinin de Birliğe katıldığı bu dönemdeki en son aşamayı olasılıkla en kuzeydeki yerleşimler olan Phokaia'nın ve Khios'un dahil edilişi temsil etmişti.³⁴

³⁰ J.M.Cook- D.J. Blackman, "Greek Archaeology in Western Asia Minor", **Archaeological Reports**, no:11, 1964-65,s.43-53; F.Jacoby, Mar. Par. 27, s.151-152; İon göçlerinin geleneksel tarihi 1086/85 veya 1076/75 olarak bilinmektedir.

³¹ E.Akurgal, Eski İzmir: Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı, Ankara, 1983 s.20

³² a.g.e., s.21; V.Sevin, "Demir Çağında Anadolu- Batı İlişkileri", **Zafer Taşlıkçıoğlu Armağanı Anadolu ve Trakya Çalışmaları I**, 1999, s.115

³³ C.Roebuck, "The Early İonian League", **Classical Philology**, vol.50, no:1, 1955, s.31

³⁴ C.Roebuck, "Tribal Organization in İonia", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association**, vol. 92,1961, s.499

Homeros şiirlerinde bahsi geçen kral şefler ile ona bağı olan krallar arasındaki ilişkinin İon yerleşmelerinde erken politik oluşumlardaki kralların konumunun bir yansıması olduğu olası görünmekle birlikte Atina'da Mikenlerden kalan kültürel unsurların devamlılığı göz önünde tutulduğunda büyük ölçüde Attika bölgesinden gerçekleştiği düşünülen göçler sayesinde Miken krallık oluşumunun İonia bölgesine taşınarak burada yeniden yapılandırıldığı ileri sürülmektedir.³⁵

Hellas'ın çeşitli bölgelerinden farklı unsurların katılımıyla gerçekleşen İon göçleriyle gelen hikayelerin devamlılığı Atina'da ve İonia'da yer isimlerinin denk gelişi, bu yerleşimlerde *Apaturia** festivali'nin kutlanması ve *Poseidon Helikonios* kültürünün varlığı da bölgeler arasındaki ilişkilerin oldukça güçlü bir yönüne işaret etmektedir.³⁶ Bu durum göç hareketi sürecinde topluluklar içindeki etnik bilincin de politik bir oluşum içinde aşamalı olarak geliştiğini göstermektedir.

İon göçleri sonrasındaki bu yeni yerleşimlerinde yaşayan yerli halkla politik ve kültürel birleşmenin sağlanması İon erkeklerinin yerli kadınlarla evlilikler gerçekleştirerek İon toplumuna çocuklar getirilmesi yoluyla başarılmaya çalışılmış ve kültürel kaynaşmanın sağlanması için olasılıkla politik asimilasyona yardımcı olan bir uygulama ortaya konulmuştu.³⁷

³⁵ Roebuck,1955,s.35 ve Peter Levi, Eski Yunan, İletişim Atlaslı Büyük Uygarlıklar Ansiklopedisi III, (Çev.Neşe Erdilek), İstanbul, 1987, s.44; Miletos, Atina ile kültürel eş zamanlılık içinde canlanmış veya daha doğrusu sağ kalanlarca yeniden ele geçirilmiştir; burada, Miken çömleklerinin basit bir türevi olan ve Hellen süslemelerinin en erken geometrik üslubunun başlangıcını gösteren aynı boyalı çömlekler üretilmiştir. Miletos'ta bulunan kapların üslubu, M.Ö.11.yüzyılın ilk yarısında Attika'dan gelen bir ikinci işgali gösterir.

* Hdt I 147; Hellen kabileleri, Phratia denilen aile topluluklarına ayrılırlardı, bunların dinsel bir görünüşleri bulunan bu aileler üç gün süren Apaturia bayramlarında üçüncü gün, o yıl içinde doğmuş olan çocuklar Phratia üyelerine tanıtılır, doğumunun meşru olup olmadığı araştırıldıktan sonra, çocuk Phratia kütüğüne yazılırdı.

³⁶ C.G.Thomas, "The Roots of Homeric Kingship", **Historia**, vol.15, no.4,1966,s.400

³⁷ Roebuck, 1961, s.503

1.2. İonia Bölgesindeki Kabile Yapılanmaları

a) Kabilelerin Kökenleri

M.Ö.700'lerde Hellen özelliklerine sahip olan ve herkese açık olmayan bu örgütlenmeler hakkında Miletus, Ephesus, Samos, Phokaia, Khios, Erythrai ve Teos'un kabile yapılanmaları hakkında bilgi bulunmaktadır.

Attika'nın ilk kabileleri olan ve Herodotos tarafından *İon* sayılan Geleontes, Aigikoreis, Argadeis ve Hopletes, Küçük Asya'ya İon yerleşikleri tarafından getirilmiş olarak tahmin edilmiştir.³⁸ Bununla beraber bu dört kabilenin tüm yurttaş kitlesini kapsar şekilde herhangi bir Küçük Asya yerleşiminde olmadığı anlaşılacakla birlikte bunlardan Oinopes ve Boreis kabilelerinin Miletos'un kolonisi olan Kyzikos'da bulunduğu, Oinopes ve Boreis ile birlikte Hopletes'in Miletos'da, Geleontes'in Teos ile Kolophon'da var olduğu bilinmektedir.³⁹ Bu kabilelerin kuzey yerleşmelerin Panionion'a katılması ve Propontis'teki kolonilerin kurulmasının öncesinde şekillendiği tahmin edilmektedir.⁴⁰

İon göçlerinden sonra yeni yerleşkelerdeki yurtlarını oluşturmaya başlayan ve aynı zamanda İonia bölgesinde yeni bir kabile oluşturan Hellen göçmenlerin kabilelerine verdikleri isimlerden anlaşıldığı kadarıyla Boreis ve Oenopes isimlerinin kendi destanlarıyla ilişkili olabileceği görülmektedir. Borus ve Oenopion, efsaneleri olasılıkla Teselya, Boeotia bölgelerinde yerelleştirilmişti. Buna benzer şekilde Miletos'da, Atina kabile isimleri olarak Aiantis, Akamantis, Oineis, Pandionis; Attika'dan Theseis ve bir grup Boeotia yerleşliğini işaret eden Asopis bulunmaktadır.⁴¹

Atina kabileleri Aigeis, Leontis ve Pandionis ile kabile kahramanları Aias, Apamas, Hippothon ve Kekrops Priene'de bulunmakla birlikte Ephesus'da Bembinaioi, Euonymoi, Ephesioi, Karnaioi ve Teioi yerel isimleri ve Smyrna'da da tanrı adı olarak Ammonis, Artemisias, Metrois ve Letois'in yanı sıra Albeis kullanılmakta idi. Samos'da Astypalaieis ve Khesieis kabileleri ile daha sonra

³⁸ Hdt V 66

³⁹ Magie, 2003, ss.82

⁴⁰ Roebuck, 1961, s.499

⁴¹ Magie, 2003, s.83

Demetrieis kabilesi ve Phokaia'da sadece Tenthadeis kabilesi bilinmektedir. Hellenistik Devir'de Kolophon'da Seleukeioi ve Magnesia'da Seleukis ile Attalis ve Roma İmparatorları zamanında Ephesos'da Hadriane ve Antoniniane ve Kyzikos'da Iouleis ile Sebasteis eklenmiştir.⁴²

Bu kabilelerin tapınımlarına ilişkin bütün bilgi, Geleonlar'ın *Zeus Geleon*'a tapındıkları ve Panionion'un koruyucusunun batı Boeotia'daki Helikon Dağı tanrısı Poseidon Helikonios olduğudur.⁴³

Attika ve İonia'daki dört etnik kabilenin varlığı dolayısıyla bu altı kabilenin köken olarak olasılıkla Batı Anadolu'daki bu ilk yerleşmelerde oluşmamış olması, İon'ların göçlerin öncesindeki varlığına işaret etmektedir. Bu kabileler, İon göçlerinin daha iyi anlaşılması için öneme sahip görünmekle birlikte kuzey İonia'daki ilk birkaç generasyonun örgütlenme biçimlerini de yansıtmaktadır.⁴⁴

Bazı araştırmacılar İon göçmenleri arasındaki Atinalı unsurların çok az olduğunu ifade etmektedirler. Aynı zamanda bu dört kabilenin Miken çağında Hellas'a yayıldığını ve Miken döneminde saray merkezli bir ekonominin gelişmesi sonucu kabilelerin birbirleri ile olan ilişkilerini kaybetmekle birlikte bu kabile isimlerinin karanlık çağda yeni kralların gruplarında yeniden biçimlendiğini ileri sürmektedirler.⁴⁵ Bu kabilelerden Geleontes'in soylular sınıfını, Aegicoreis'in egemen sınıfı ve Argadeis'in çiftçi grubunu yansıtmaları nedeniyle bu kabilelerin Attika'daki İon yerleşimlerindeki sosyal yapılanmayı da göstermiş olabileceği varsayılmaktadır.⁴⁶

⁴² Magie, 2003, s.84

⁴³ a.g.e., s.84

⁴⁴ Roebuck 1961, s.497

⁴⁵ a.g.m., s.468

⁴⁶ Roebuck, 1961, s.497

b) Kabilelerin Örgütlenme Biçimleri

M.Ö.5.yüzyıla ait yazıtlar, bu altı İon kabilesinin örgütlenme biçimlerini bu kabilelerin yönetimlerinin esası olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁷ İlk Atina kabilelerinin bir yığın savaş topluluğundan oluştuğu ileri sürülmekle birlikte kökenleri bakımından ‘her şeyden önce silah arkadaşlarından oluşan gönüllü birlikler olduğu düşünülen Phratrai’ın = Klan’ın, Phyle’nin= Kabilenin alt bölümleri olduğu ancak kendi içinde bağlantılı tek bir kümeden çok, yapay aile topluluklarını oluşturan bölgesel birlikler olarak tanımlanmıştır.⁴⁸

Birçok Hellen devletinde olduğu gibi Atina’da da, Kabileler ordunun birimleri olarak işlev görüyordu.⁴⁹ İlyada’da Akhalar’ın “kabile -kabile” ve “klan-klan” savaş düzenini aldığı ifade edilmektedir. Bununla birlikte kabile sisteminin askeri yönünün yapının içine daha sonradan dahil olduğu anlaşılmaktadır.

İliada da işaret edilen onlu örgütlenme biçimi, olasılıkla gerçek bir savaş düzeninden çok, baskı sonucu oluşan bir askeri güç anlamını taşımaktadır.⁵⁰ Bu dönemdeki mücadeleler bağımsız liderler olan kabile reisleri etrafında toplanan savaşçılar tarafından yürütülmekteydi. Karanlık Çağda, savaşlar klan şefleri tarafından düzenlenen akınlardan meydana gelmekle birlikte bu savaşlar kabilelerin bir araya gelmelerinde önemli bir politik bağ oluşturmaktaydı.

Bu yeniden örgütlenme sürecinde farklı grupların devletteki politik katılımının genişlemesinin Panionion’un oluşumunda da etkili olduğu ve kabilelerin içindeki alt bölümlerinin politik dönüşüm için bir olanak sağladığı anlaşılmaktadır.

Kabile sistemi M.Ö.6.yüzyılda çözülmeye başlamış ve M.Ö.6.yüzyılın sonunda yeni demokratik yapı koşullarında, yurttaşlık haklarının klan’a dayanmaktan

⁴⁷ Roebuck, 1961,s.497

⁴⁸ Thomson, 1995,s.129

⁴⁹ a.g.e.,s.130

⁵⁰ Roebuck, 1961, s.503

tamamıyla çıkması sonucu siyasal yaşamdan kopan klanın da, kabilenin de çözülmeye yüz tutmuş olduğu anlaşılmaktadır.⁵¹

İon yerleşmelerinin bu erken dönem kabileleri, karakterinde genellikle toprak sahibi bir aristokrat ve bir kaç zanaat grubu ile özgür çiftçilerin bir alt sınıfının yer aldığı Hellen unsurların varlığını göstermektedir.⁵²

Ephesos

Kabilelerin bir alt bölüme ayrılması ile oluşan yeniden örgütlenme şekilleri İonia Bölgesinde geniş ölçüde uygulanmaktaydı. Yeniden örgütlenme biçimleri ile ilgili en fazla örnek Ephesos'ta görülmektedir.⁵³

Kabilelerin yeniden örgütlenmesi ile ilgili olarak en erken bilgilere Ephoros sayesinde ulaşılmaktadır. Ephesos'taki eski İon klanı Ephesioi tek bir kabilenin alt bölümü idi.⁵⁴ Ephesosluların, Ephesia, Bennaiei, Teos, Euonymi ve Karenia adlı beş kabilenin içinde yeniden örgütlendikleri bilinmektedir. Bu kabilelerden her birinin en az altı alt bölüme ayrıldıkları ve Boreis, Oenopes, Argadeis, Geleontes, Lebedii ve Salaminii kabilelerinin içinde bir kez daha bölündükleri görülmektedir.⁵⁵

M.Ö.4.yüzyılda Ephoros döneminden uzun zaman önce ortaya çıkan Ephesos'daki yeniden örgütlenmelerin buradaki Lidya ve Pers işgalleri öncesindeki bağımsız oldukları sürece tarihlendiği varsayılmaktadır.⁵⁶ Ephesos'da ve İonia'daki reformların, ticaretin ve üretimin büyük oranda yayılımının olduğu bir zamanda politik güçlerin ve yurttaş gruplarının genişlemesi ile sonuçlanmış olması ile birlikte kökeninde tarıma dayanan toplumsal yapı da değişmişti.⁵⁷

⁵¹ Thomson, 1995,s.132

⁵² Roebuck, 1961,s.502

⁵³ a.g.m.,s.497

⁵⁴ J.M.Cook, "The Eastern Greeks: The Expansion of the Greek World, Eighth to Sixth Centuries B.C.", **CAH III/3**, 1982, s.202

⁵⁵ Roebuck, 1961,s.497

⁵⁶ Cook,1982,s.203

⁵⁷ a.g.m., s.204

Sosyal grupların değişmesinde tiranlar olasılıkla katalizör görevi üstlenmiş ve bu dönüşümler İonia devletlerindeki birçok tiranın yönetiminin varlığından anlaşıldığı kadarıyla tiranlara olan gereksinimi yok etmemiştir.

Samos

Samos ile ilgili olarak bilgiler yerleşimin bir kolonisi olan Perinthos'tan sağlanmaktadır.⁵⁸ Samos'un bu kolonisinde dört Thrak kabilesinin yanı sıra Geleontes, Argadeis ve Aegekoreis kabilelerinin de isimleri geçmektedir.⁵⁹ Samos'da bu yeniden örgütlenmelerin M.Ö. 530-522'e Polykrates dönemine tarihlendiği varsayılmaktadır.⁶⁰

Miletos

Miletos'ta diğer devletlerde olduğu gibi bir örgütlenme örneğine rastlanmamıştır. M.Ö.450/49'a tarihlenen bir yazıtta, Hopletes, Oenopes ve Boreis, M.Ö. 5.yüzyıla tarihlenen başka bir yazıtta ise Argadeis kabilesinin ismine rastlanmaktadır.⁶¹ Bu kabilelerin Kyzikos'taki varlığı nedeniyle M.Ö.700'lerde Miletos için de bir terminus ante quem sağlanmaktadır.

⁵⁸ Cook, 1982, s.204

⁵⁹ Roebuck, "Ionian Trade and Colonization", **Archaeological Institute of America**, Newyork, 1959, s.111

⁶⁰ Roebuck, 1961,s.497

⁶¹ a.g.m, s.497

Phokaia

İon devletleri arasında Phokaia'nın kabile yapılanması en açık olanıdır. Burada var olan Pericleidae, Teutheadae ve Abarneis adındaki bu kabileler ana yurttaki varlıkları nedeniyle de bir terminus ante quem sağlamaktadır.⁶² Phokaia'nın ilk Hellen kralı ve onun neslinden olanlar, olasılıkla Perikles'in takipçilerinden oluşuyordu. Pericleidae isminin kökeninde küçük soylu bir grubu işaret etmesi nedeniyle onun ilk İon yerleşimlerinde kurulan bir kabile olmadığı anlaşılmaktadır.⁶³ Teutheadae ve Abarneis isimlerinin de, İon karaktere sahip olmadığı görülmekle birlikte hikayeler onların Teos ve Erythrai'den geldiklerini bildirmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla geleneksel söylemlerde, Phokaia'nın Panionion'un bir üyesi olmasından sonra bu grupların kurucuları da İon kökenli olarak anılmaya başlamıştı.

Erythrai

Erythrai de, Phokaia gibi, üç kabileye sahip bulunmaktaydı. Pausanias'ın kayıtlarına göre, bu kabilelerden biri olan ve Khalkis olarak adlandırılan bu isim, Euboia'dan gelen bir grup kolonisti işaret etmektedir.⁶⁴

Khios

Khios'un geleneksel kurucusu olarak kabul edilen, Giritli Oenopes dolayısıyla bir Oenopes kabilesinin varlığı ileri sürülmekle beraber bu durum erken dönemlerdeki Hellen yerleşimlerinde İon olmayan bir özelliğe de işaret etmektedir.⁶⁵

⁶² Roebuck,1961,s.501

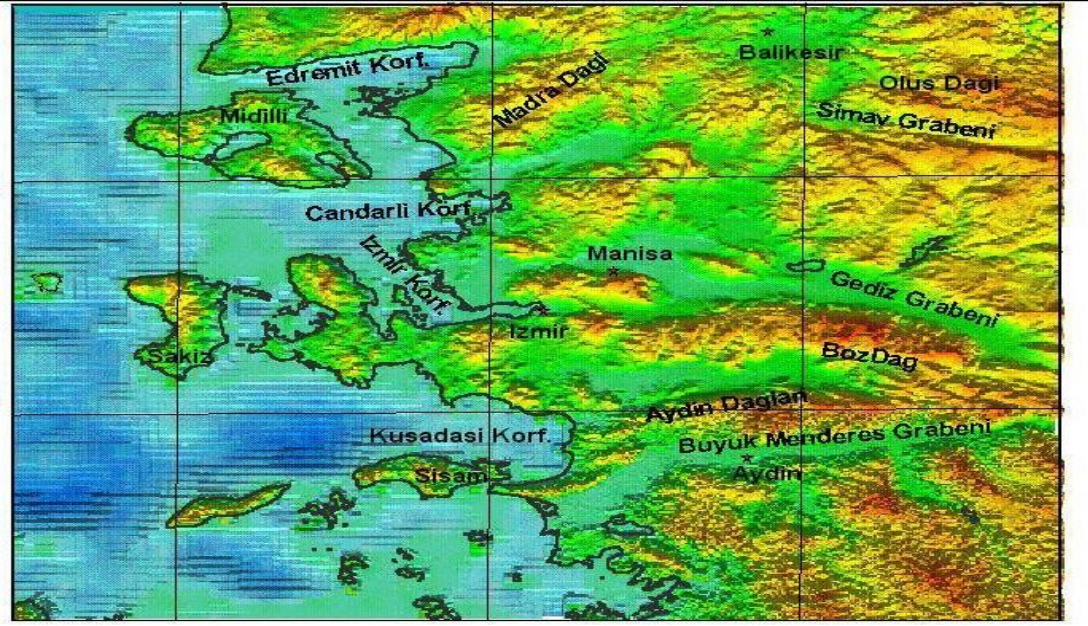
⁶³ a.g.m., s.502

⁶⁴ a.g.m.,s.501 ve Paus.7.5.12

⁶⁵ a.g.m.,s.502 ve Plut.Theseus 20

I.2. İonia Bölgesinin Tarihi ve Coğrafi Sınırları

Bölge adını, M.Ö.11.yüzyılda Peloponnesos'un kuzeyindeki yurtlarından sürülerek Batı Anadolu'ya göç eden İon'lardan almıştır.⁶⁶ Göç hareketiyle beraber gelen kitle Batı Anadolu'da özellikle İzmir Körfezi'nin güneyinden Büyük Menderes Irmağının denize döküldüğü yerin ağzına değin uzanan kıyı şeridi üzerine yerleşmiştir.⁶⁷

Harita 3:Ege bölgesi topografyası

Kaynak: [http:// www. İzmir.bel.tr](http://www.izmir.bel.tr)

Birçoğunun kıyıya dar bir kıstakla bağlı yarımada üzerinde kurulduğu bu devletlerin bir araya gelerek tek bir Hellen devlet çatısı altında toplanmamış olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁸ Bu dönemde var olan merkezlerin iskan edilmesiyle kurulan bu ilk yerleşimlerde ilk dönemlerde kralların tek başlarına egemen olduğu ve daha sonra devletlerin kurulmaya başlaması ile gelişen ve değişen yönetim mekanizmasında

⁶⁶ Hdt I 143; Tekin, 2008,s.53

⁶⁷ Sevin, 2001,s.81

⁶⁸ Tekin, 2008, s.58

sistemin dışında kalmaya başlayarak aristokratların yerini aldığı bir süreç yaşanmıştır.

Ege dünyasında birçok krallık M.Ö.9.-8. yüzyıldan itibaren ortadan kalkmaya başlamıştır.⁶⁹ M.Ö.7. yüzyıla gelindiğinde İonia devletlerinin çoğu bir tür ilkel demokrasi ile yönetilmeye başlamışlardır.⁷⁰

M.Ö.7.yüzyılın başlarından M.Ö. 6.yüzyılın ortalarına değin Lydia Devleti'nin baskısı altında kalan ve bu süreçte özerkliğini sürdüren İonia⁷¹, Lydia Devleti'nin M.Ö.547 yılındaki yıkılışını izleyen dönemden hemen sonra Persler tarafından ele geçirilmiş ve M.Ö.545 yılında tüm Batı Anadolu Akhaimenid sülalesinden Persler'in egemenliği altına alınmıştı.⁷²

M.Ö.499 yılında on iki İon devletinin oluşturduğu Panionion'un üyeleri bu süreçte önemli ölçüde örgütlenerek Perslere karşı Miletos önderliğinde başlatılan ayaklanmada yer almıştı⁷³; ancak M.Ö.494'te Miletos'un ele geçirilişi, yıkımı ve halkının büyük bölümünün Basra Körfezi kıyılarına sürülüşü ile son bulan isyanın sonrasındaki süreçte, Persler eskisinden daha fazla vergiler alarak İonia devletleri üzerindeki denetimlerini artırdılar.⁷⁴ Ayaklanmanın ardından Atinalılar M.Ö.490 yılında Maraton'da, arkasından Salamis deniz savaşında ve M.Ö.479 yılında Plataia ve Mykale'de, M.Ö.467-466 yılında da Pamphylia'daki Eurymedon'da Perslere karşı başarılar elde etmiş⁷⁵, ancak M.Ö.449'da imzalanan Kallias Barışı İon devletlerine barış ortamını hazırlamasına rağmen gerekli özgürlük ortamı yine de oluşamamış ve bu tarihlerde çoğu Batı Anadolu devleti Perslere karşı kurulmuş olan Attika Delos Deniz Birliği'ne üye olmasına rağmen M.Ö.386 yılında yapılan Kral Barışı ile bölge tekrar Perslerin egemenliği altına girmişti.⁷⁶

⁶⁹ Thomson, 1991, s.288

⁷⁰ M.A.Ağaoğulları, Kent Devletinden İmparatorluğa, Ankara,1994, s.99

⁷¹ Sevin, 2001,s.81

⁷² R.Sealey; A History of the Greek city states,ca.700-338 B.C., California, 1976,ss.170-171

⁷³ Roebuck,1955, s.32

⁷⁴ Sevin, 2001,s.81

⁷⁵ Tekin, 2008,ss.96-102

⁷⁶ Sevin, 2001,s.81

M.Ö.334 yılında III. Aleksandros'un Pers egemenliğine son vererek bu devletlerin özerkliklerini yeniden kazanmasıyla birlikte, Aleksandros'un M.Ö.323'teki ölümünden sonraki süreçte generalleri arasında paylaşılan İonia bölgesi ilk olarak Antigonos'un, MÖ.301'deki İpsos savaşından sonra Lysimakhos'un, M.Ö.281 yılından sonra da Seleukos'un yönetimi altına girdi. M.Ö.190'da Seleukos kralı III.Antiokhos ile Roma ve bağlaşıkları arasında Magnesia bölgesinde yapılan savaştan sonra M.Ö.188'de imzalanan Apameia Barışı ile Smyrna, Erythrai, Khios, Klazomenai ve Kolophon gibi özgür devletlerin dışında Bergama Krallığının denetimine bırakıldı.⁷⁷ Bergama kralı III. Attalos'un M.Ö.133 yılındaki ölümünden sonra, vasiyeti gereği Romalıların eline geçti ve bu sırada kurulan Asia eyaleti sınırları içinde kaldı.⁷⁸

Uzun bir dönem boyunca birçok kez el değiştiren ve bununla beraber tarih boyunca sınırlarında da birçok değişikliğin yaşandığı bu bölgenin tam olarak sınırlarını belirlemek güçtür. Strabon İonia bölgesinin sınırlarını şu sözlerle tanımlar: *“İonia kıyılarının sınırları şöyle çizilebilir; bu kıyılar Miletoslular'ın Poseidon'undan ve Karia sınırlarından Phokaia'ya ve Hermos ırmağına değin uzanır ki, burası sonraları İonia kıyı boyunun sınırı olmuştur”*.⁷⁹ Plinius ise güneydeki sınırın Iasos Körfezi'nde başladığını ifade etmektedir.⁸⁰

Klasik İonia genel olarak, doğuda Lydia, güneyde Karia, kuzeyde de Aeolis bölgeleriyle komşudur; batısı ise tümüyle Ege denizi ile sınırlanmaktadır. Çok erken dönemlerde bölgenin kuzey sınırını İzmir Körfezi oluşturmaktaydı. Körfezin doğu ucundaki Smyrna önceleri bir Aeol yerleşimi olarak tanınıyordu. Ancak daha sonra bunun İonia'ya dahil edilmesi üzerine sınır kuzeyde Hermos ırmağına değin çıkmıştır. Buna karşılık İonia'nın en kuzey uç kesimi Hermos'un da kuzeyine uzanır.⁸¹

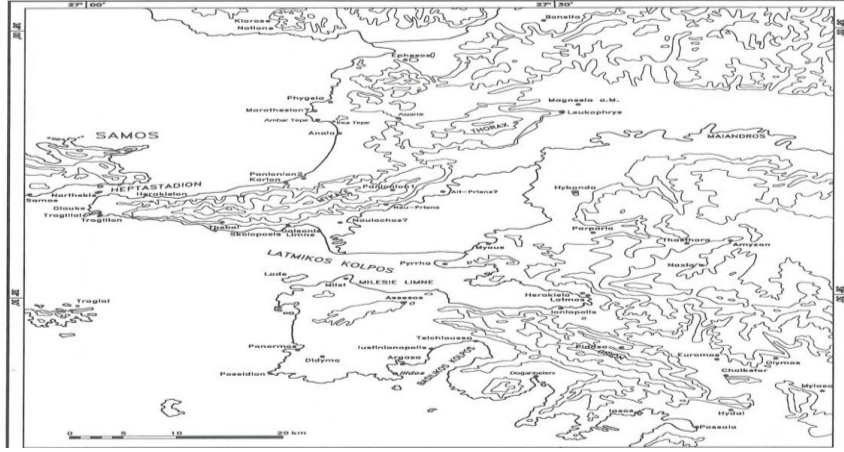
⁷⁷ Sevin, 2001, s.82

⁷⁸ Magie, Anadolu'da Romalılar I, (Çev. Nezh Başgelen - Ömer Çapar), İstanbul, 2001, s.2

⁷⁹ Strab. XIV I 1

⁸⁰ Plin.V 112

⁸¹ Sevin, 2001, ss.83-84

Harita 4: İonia Bölgesi

Kaynak: Asia Minor Studien, Neue Forschungen zu İonien, Bonn, 2005

Kendi adıyla anılan bir yarımada üzerindeki Phokaia İonia bölgesinin en batı noktasını oluşturmaktadır.⁸² Ancak bu yarımadanın doğusundaki topraklar Aeolis'e aittir. Buna göre İonia'nın kuzey sınırını Sipylus dağı ile Hermos ırmağı çizmekle beraber, batısı Ege denizi tarafından sınırlanmış dar bir kıyı şeridini kaplayan İonia bölgesinin iç kesimindeki sınırlarını, kuzeydoğu uçta, İzmir'in 10 km. kadar kuzeydoğusundaki dar ve alçak Belkahve eşiği meydana getirmektedir. Geçidin diğer yanındaki Kemalpaşa Ovası Lydia'ya aittir. Buradan başlayarak Tmoloslar'ın en batı uç uzantısı olan Olympos dağı'nın batı yamaçlarından güneye, Metropolis'e; buradan da Stagnum Pagaseum ve Selçuk'a doğru çekilecek bir çizgi İonia'nın Lydia ile olan sınırlarını oluşturan bölgenin güneydoğu uç sınırı ise Latmos Körfezi ile Grion dağı tarafından belirlenmektedir. Strabon, Artemidoros'un hesaplarına göre, İonia'nın uzunluğunun, düz bir çizgi olarak 800 stadia yani 150 k.m. kadar olduğunu ifade etmektedir.

⁸² Strab. XIV II 29; Sevin, 2001, s.84

I.3.Panionion’u Oluşturan İon Devletleri

Antik kaynaklarda ve epigrafik verilerde Panionion’un üyeleri olarak genellikle on iki devletin adı geçmekle birlikte bu sayı tarihi süreç içinde değişmiştir. Bu devletler kaynaklarda; Miletos, Myus, Priene, Teos, Ephesos, Kolophon, Lebedos, Klazomenai, Erythrai, Phokaia, Samos, Khios olarak sıralanmaktadır.⁸³ Bu sayının bir yansıması İliada da görülmektedir.

Pausanias’ın aktarımlarına göre 23.Olimpiad’ta Smyrna’nın İon yerleşimi olması nedeniyle bu sayı M.Ö.700’lerden önce oluşmuş olmakla birlikte Smyrna’nın işgali bu süreçteki son adım olarak görülmektedir. Adı geçen devletlere bir süre sonra on üçüncüsü olarak Smyrna eklenmiştir.⁸⁴

Bazı antik kaynaklara göre birlik, M.Ö.700’lerde meydana gelen Melia’ya karşı yapılan savaşın ardından Melia’nın yıkımı ile bir üyesini kaybetmesine rağmen,⁸⁵ Khios, Phokaia ve Erythrai, Klazomenai ve Smyrna’nın ard arda dahil edilmesi ile yeni üyeler kazanmıştı.⁸⁶ Diğer devletler olan Miletus, Myus, Priene, Samos, Ephesus, Lebedus, Teos ve Kolophon yerleşimlerinin Panionion’un kuruluş sürecinin başlangıcında birliğe tümüyle girip girmediğini konusunda yeterli bilgi bulunmamasına rağmen tarihi veriler bu devletlerin Ephesos ve Miletos önderliğinde erken dönemde birliğin çekirdeğini oluşturduğu varsayımına imkan tanımaktadır.⁸⁷ Kral Lysimakhos tarafından M.Ö.300’lerde Smyrna’nın yeniden kurulmasından sonra birlik en yüksek üye sayısı olan 13’e ulaşmıştı.⁸⁸

⁸³ Hdt. I 142; Strab XIV I 3; Paus.7.2.5; Ael.Var.Hist.8.5; Vitruvius,4.1.4; Melite’yi de üyeler arasına eklemiştir; bu isim yazarın Melia adını muhtemelen Melite olarak yanlış bir şekilde kaydetmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Vell.Pat.,1.4.3; bu yerleşimler arasında Teos’u saymamaktadır.; Marmor Parium 27. Diodoros; birliğin üyelerinden dokuz yerleşim olarak bahsetmiştir

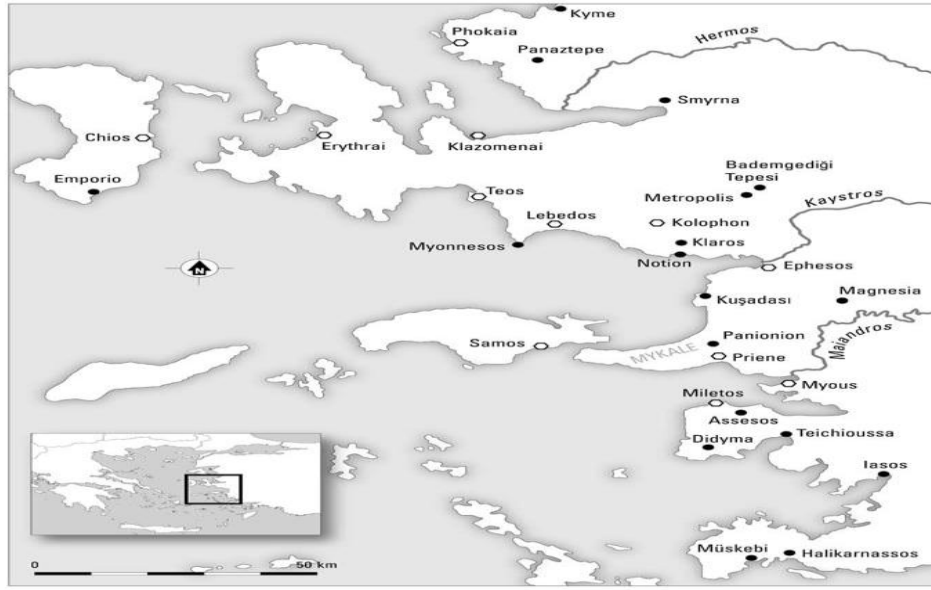
⁸⁴ Roebuck, 1955, ss.31-32; yazar Panionion’un standart biçimi almasından önce uzun bir zaman diliminde bu sayıya ulaştığını ve gelenek tarafından bu sayının sabitleştirilmiş olduğuna işaret etmektedir.

⁸⁵ Vitruvius, IV I

⁸⁶ Caspari, “The Ionian Confederacy”, *JHS*,35, 1915, s.178

⁸⁷ Roebuck, 1955,s.32

⁸⁸ Caspari,1915,s.178

Harita 5: Panionion ve Üye devletlerin konumu

Kaynak: Asia Minor Studien, Neue Forschungen zu İonien, Bonn, 2005

3.1.Ephesos

3.1.a) Konumu

İzmir ili Seçuk ilçesi içinde yer alan Ephesos, Kaystros'un uzun dar ağzını oluşturan yerin güney tarafında yer almakla beraber içerilere doğrudan ulaşım olanağına sahipti, çünkü Sardis'ten Tmolos Dağı'nı aşarak gelen eski Kral Yolu'nun sadece bitim noktası olarak kalmıyordu, aynı zamanda kolay bir geçit vasıtası ile Maiandros Vadisi ve Güney Yolu ile de birleşiyordu.⁸⁹ Ephesos başka antik kaynaklarda, Krophylos'daki Hypelaos Pınarı'na yakın 'kayalık ülke' anlamındaki Trakheia olarak adlandırılmıştır.⁹⁰ Hellen göçmenleri esas olarak nehrin ağzına sınır olan ovada ve onun arkasında yükselen tepenin yamaçlarında yerleşmişlerdi.⁹¹

Lysimakhos'un, hem Ephesos'un yerinde hem de büyüklüğünde önemli değişiklikler yaptığı M.Ö.3. yüzyılın başlangıcında, yerleşim için yeni bir dönem

⁸⁹ Strab.XIV I 20; Magie, s.42

⁹⁰ Ath.VIII 62,361

⁹¹ Magie, 2003.,s.42

başlamıştır.⁹² Kaystros'un aşağı doğru taşıdığı mil nehrin ağzını kapayarak, limanı Ege'den kesip ayırdığı için, denize çıkışı yoktu; bu durumun yerleşimin ticaretine büyük çapta zarar vermesinden ötürü Ephesos'un eski ticari refahını geri getirmeyi isteyen Lysimakhos, İonia topluluklarından Kolophon ve Lebedos halkının bir bölümünü, halkın asıl yerleşme yerlerinin biraz aşağısında nehre yakın tepelerdeki yeni bir yere, üçüncü karısı olarak almış olduğu Mısır prensesinin şerefine Arsinoeia olarak yeniden adlandırdığı bu yeni yerleşime zorla göç ettirmek suretiyle nüfusu artırmıştı.⁹³

M.Ö.2.yüzyılın sonlarında Ephesoslular topraklarını güney Pygela'yı içine alacak şekilde genişletmişlerdir.⁹⁴ Augustus döneminde ise Yukarı Kaystros vadisinde geniş bir araziye sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁹⁵

3.1.b)Kuruluşu

Geçmişi en azından M.Ö.3. bin yıla uzanan ilk yerleşme, doğu uçta Magnesia kapısı yöresindeki bir höyük üzerinde kurulmuş ancak daha sonra yerini değiştirerek, Selçuk Tepesinin yamaçlarına ve Artemis Tapınağı çevresine taşınmıştı.⁹⁶ Artemision kutsal alanı yerleşiminden gelen erken buluntularla, M.Ö.2.bin'e ait Hitit çivi yazılı belgeler birbirleriyle bağlantılı olduğu düşünülmekte ve metinlerdeki Apaşa'nın Arzawa ülkesinin baş yerleşimi ve Ephesos'un öncül yerleşimi olduğu varsayılmaktadır.⁹⁷

M.Ö.1.yüzyılda yaşamış olan Strabon yerleşimin kuruluşunu şöyle anlatmaktadır: *“Ephesos'da Karialılar ve Lelegler yaşıyordu. Androklos bu kavimleri kovdu ve onunla birlikte Anadolu'ya gelen insanların büyük bir bölümünü Athena Tapınağı ve çevresine yerleştirdi. Koressos'un* çevresindeki bölgeyi de ele*

⁹² Sevin, 2001, s.94

⁹³ a.g.e., s.94

⁹⁴ IG XII 3,71

⁹⁵ Vitr. VII 8,1

⁹⁶ Sevin, 2001, s.94

⁹⁷ Ulrike Muss, “Artemision'un Tarihiçesi”, **Efes Artemisionu: Bir Tanrıçanın kutsal mekanı**, 2008, s.24.; Schwertheim, 2009, s.33; M.Ö.14.yy.dan kalma Hitit kaynaklarında adı geçen Apaşa bu dönemde dahi Hitit kralı II.Murşili'nin savaştığı bir devlettir. Bu bölgeye ilk yerleşme ise M.Ö.4. ve 3.bin civarında Kalkolitik Çağda gerçekleşmişti.

* Bülbül Dağı

geçirdi. Fakat daha sonra yerleşim halkı Koressos tepesinden inip III.Aleksandros dönemine değin bugünkü tapınağın yani Artemision'un çevresinde yaşadı".⁹⁸ Pausanias ise, Efes Artemis kültürünün İon'lardan daha eski olanın olduğunu ifade ederek yerleşim yerinin ve kültürünün varlığının İon göçmenlerin gelişinin öncesine dayandığını vurgulamaktadır.⁹⁹

Antik hikayelerden anlaşıldığı kadarıyla Atina kralı Kodros, oğullarından biri olan Androklos'a *oikist* görevi vermiş ve o da bu yerleşime göç etmiştir.¹⁰⁰ Göçmenlerin Artemision'a gelişlerini Attika'dan gelen protogeometrik seramik ortaya koymakla birlikte, söylencede Ephesos tarihinin başlangıcı Atinalı Androklos'un M.Ö.1000 civarlarında Ephesos'a geldiği zamana dayandırılır.¹⁰¹

M.S.3.yüzyılda yaşamış olan Athenaios ise yerleşiminin kuruluşunu şu şekilde anlatmaktadır: "*Ephesos'u daha sonra kuranlar, uygun bir yer bulamadıkları için bir çok fedakarlıktan sonra Tanrı'ya yerleşimi nerede kurmaları gerektiğini sormuşlar. Tanrı, bir balığın ve bir domuzun gösterdiği noktada yerleşimi kurmaları gerektiğini söylemiş. Anlatılanlara göre o sırada zeytinliğin ve Kutsal Limanın olduğu yerde balıkçılar kahvaltı hazırlıyorlarmış. Aniden balıklardan biri fırlayıp korlarla birlikte çalı çırpının üstüne düşmüş. Yükselen alevler, içinde bir domuzun bulunduğu yakındaki bir çalılığa sıçramış. Ateşten ürken domuz, Trakheia dağının tepesine doğru koşmuş. Mızrak bedenine saplanınca bugün Athena Tapınağı'nın bulunduğu noktada yere düşmüş. Yirmi yıl boyunca yaşadıkları adadan gelen Ephesoslular, Trakheia ve Koressos'un etrafına yerleşmişler ve yerleşimlerini ikinci kez kurmuşlar"*.¹⁰²

M.Ö.1000'den daha geç olmayan bir dönemde İonlar tarafından kolonize edildiği varsayılmakla birlikte bulgular, Boeotia, Korinth, Argolis bölgelerine işaret etmektedir.¹⁰³ Artemision'daki mimari kalıntılar ilk olarak Geometrik dönemden

⁹⁸ Strab. XIV I 4, 20

⁹⁹ Paus VII 2,8

¹⁰⁰ Schwertheim, 2009,s.34

¹⁰¹ Muss, 2008, s.24

¹⁰² Ath. VIII 361

¹⁰³ Hogarth, 1909,s.134

itibaren varlığını göstermektedir. Daha sonraki Ephesos'un yerinde Hellenler'in bulunduğu dair ilk yerleşimin izleri ise M.Ö.700 civarına tarihlenmektedir.¹⁰⁴

3.1.c) Birliğe Katılışı

Strabon'un aktarımlarına göre, Atina kralı Kodros'un meşru oğlu olan Androklos'un Aeol kolonizasyonundan sonra meydana gelen İon kolonizasyonunun lideri ve Ephesos'un kurucusu olduğunu ve bu nedenle İonialıların krallık üssünün burada kurulduğunu ve onun soyundan gelenlerin kral ünvanı taşıdıklarını ifade etmektedir.¹⁰⁵

İon göçleri sonrasında M.Ö.10.yüzyılda olduğu düşünülen Panionion'un çekirdeği, olasılıkla bu bölge kralları tarafından oluşturulmuş ve Aeollere karşı olan savaşta diğer devletler de M.Ö.9.yüzyılda esas listeyi meydana getirmiştir.¹⁰⁶

3.2.Miletos

3.2.a) Konumu

Aydın ili Söke ilçesi sınırları içerisinde Söke'ye 30 km. uzaklıkta bulunan Miletos, kuzeye doğru Maiandros'un ağzında, geniş körfeze çıkıntı yapan dar bir yarım adanın ucunda, daha eski bir yerleşmenin yerine yakın bir konumda bulunmaktaydı.¹⁰⁷

Arazisi güneyde tepelik, sınırlı ve verimsiz olmasına rağmen yerleşimin yeri ona deniz ticareti için bir çok olanak vermiş ve ayrıca yarım adanın her iki yanını girintili çıkıntılı yapan dört ayrı liman, Miletos tüccarlarına sadece geniş barınak sağlamakla kalmamış, ayrıca onu önemli bir merkez yapmıştır.¹⁰⁸ Diğer yandan yerleşimin içerilerdeki kara ticareti, iç kesimdeki engebeli Latmos Dağına değin uzanan körfezin derin girintisi çıkıntısı ile büyük çapta engellenmiştir.

¹⁰⁴ Muss, 2008, s.26

¹⁰⁵ Strab. XIV I 3

¹⁰⁶ Roebuck, 1955, s.31

¹⁰⁷ Strab. XVI I 4; T.B.L.Webster, "İonia in the Sixth Century B.C.", **Greece & Rome**, vol. 6. n.16,1936, ss.1-8

¹⁰⁸ Magie, 2003,s.39

Maiandros'un ağzına yakın bir yerde konumlanan Myus, M.Ö. 5 ve 6. yüzyılda bağımsız bir yerleşme iken, daha sonra Miletos gücünün yönetimi altına girmesi, Miletoslulara Maiandros Vadisi'yle doğrudan bir bağlantı sağlamıştır.¹⁰⁹ Miletos arazisi, yaklaşık 16 km güneyde ve kutsal bir yol ile devlete bağlı olan Didyma'daki ünlü Apollon Tapınağını da içermiştir.¹¹⁰

3.2.b)Kuruluşu

Miletos'ta en eski yerleşim izlerinin, M.Ö.5. ve 4.bin yıldan kalma olduğu bilinmekle birlikte ortaya çıkarılan seramik örnekler üzerinde yapılan incelemeler, M.Ö.16.yüzyılda Minos uygarlığı ile iletişim kurulduğunu kanıtlamaktadır.¹¹¹ M.Ö.14.yüzyılda ise bir Miken yerleşiminin kurulduğu bilinmektedir. Hitit kaynaklarına göre yerleşim M.Ö.12./13.yy.da Millavanda adını taşıyordu ve surlarla çevrilmişti.¹¹²

Miletos'un İon'lar ve Atinalılar tarafından kurulduğunu iddia eden beş kuruluş söylencesi vardır: Bunlardan üçüne Herodotos'ta, birine Strabon yoluyla Ephoros'ta, birine de Pausanias'ta rastlanmaktadır.¹¹³ Herodotos'ta, en saf kanı kendilerinin taşıdığına inanan İon kolonistlerin, Atina Pyrtaneionu'nu terk ederek, bölgedeki Kariyalı erkekleri öldürüp karılarını, kız kardeşlerini ve kızlarını kendi karıları yaptıktan sonra Miletos'u kurmaları anlatılır.¹¹⁴ Ancak bazı araştırmacılar Herodotos'un bu öyküyü kaleme almasını Miletosluların ırksal saflık iddialarıyla alay edilmesi olduğu yorumunu getirmiştir.¹¹⁵

Başka bir efsaneye göre yerleşiminin kurulması Atina'da başlamıştır.¹¹⁶ Ephesos'un kurucusu Androklos'un kardeşi ve efsanevi Atina kralı Kodros'un oğlu olan Neleus, Miletos'u kurmuştur. Başka bir efsanede ise Miletos adlı bir kişi Giritteki Miletos'u da kurmuş ve Homeros'un İlyada'sındaki Sarpedon ile birlikte Anadolu'ya gelmiştir. Giritteki Miletoslular ise Sarpedon ile birlikte Anadolu'daki

¹⁰⁹ Magie, 2003, s.40

¹¹⁰ a.g.e.,s.41

¹¹¹ Schwertheim, 2009, s.36

¹¹² a.g.e.,s.33

¹¹³ A.M.Graeves, Miletos: Bir Tarih, (Çev.Hüseyin Çınar Öztürk), İstanbul, 2003, s.103

¹¹⁴ Hdt I 146

¹¹⁵ Graeves, 2003, s.103

¹¹⁶ Strab. XII 1.3

Miletos'u da kurmuşlardır.¹¹⁷ Bu son iki hikayenin birleştirilmesi ile oluşturulan başka bir hikayeye göre ise, Neleus, hem Atinalılar hem de Girit kökenli İonlar ile birlikte Anadolu'ya gelmiş ve Miletos'u kurmuşlardı. Böylece bu efsane de Miletos'un Minos- Girit kökenli bir geçmişi olduğunu ileri sürmektedir.¹¹⁸

Minos seramikleri orada daha önce olan bir yerleşim merkezinin varlığını göstermektedir.¹¹⁹ Ayrıca bölgede Geç Geometrik dönemden Pers tahribine kadar uzanan zengin keramik buluntular ortaya çıkarılmıştır. Arkaik çağdan kalma lahitler bulunmuş, Arkaik nekropol'ün yeri ortaya çıkarılmıştır.¹²⁰

3.2.c) Birliğe Katılışı

Birliğin merkezi Panionion çevresinde kümelenen devletlerden olan Miletos'un, birliğin özünü oluşturanlardan biri olduğu varsayılmaktadır.¹²¹ Söylencelere göre Kodros'un oğullarından Neleus'un kurduğu bu yerleşim, İon göçlerinin hemen sonrasında, birliğin çekirdeğini oluşturan diğer devletlerle birlikte olasılıkla İonia bölgesinin kuzeyindeki Aeollere karşı toprak ve kolonilerini genişlemiştir.¹²²

3.3.Smyrna

3.3.a) Konumu

Eski Smyrna, körfezin kuzeydoğusunda yer alan ve yüz ölçümü yaklaşık yüz dönüm olan bir adacık üzerinde kurulmuştur.¹²³ Strabon'un aktarımlarına göre, daha sonra yerleşimden 20 stadion uzağa yerleştirilen ve Alyattes'in saldırılarında tahrip edilmiş olan asıl yerleşimin yeri uzun süre, daha sonraki Smyrna'nın yaklaşık 6,5

¹¹⁷ Schwertheim, 2009, s.37

¹¹⁸ Apollodoros III 6; Strab.XII VIII.5-XIV I 3; Paus.VII 2,5.

¹¹⁹ Schwertheim, 2009, s.37

¹²⁰ Wolfgang Müller-Wiener, "Milet 1989 Raporu", **KST II**, Ankara,1990,s.83

¹²¹ Roebuck,1955,s.31

¹²² a.g.m.,ss.31-32

¹²³ E.Akurgal, Anadolu Uygarlıkları, İstanbul, 2007, s.292

km kuzeydoğusunda, Hagia Triada'nın arkasındaki dağ yamacı üzerinde bulunan eski bir kalenin kalıntıları ile eş tutulmuştur.¹²⁴

Araştırmalar, yerleşimin M.Ö. 9. yüzyıldan M.Ö. 6. yüzyıla değin tarihlenen sur kalıntıları ve seramik parçalarının bulunduğu Bayraklı çıkıntısının doğusunda, Smyrna Körfezi'nin kuzeydoğu köşesinde, oviden yükselen alçak tepede olduğunu göstermiştir.¹²⁵ Asıl yerleşim inşa edildiği zaman, körfez bu noktaya genişlemiştir. İç kesimlerle de bağlantılı olan Smyrna; Syplös Dağı'nın güneyindeki kolay bir geçitten Hermos Havzası'na ve Kral Yolu'na uzanıyordu.¹²⁶

Antigonos Smyrna'ya eski halini verdiğinde, yeni yerleşimi, Pagos Tepesi'nin akropolis görevi gördüğü güneydoğu köşesindeki bugünkü yerine yerleştirmiştir.¹²⁷ Kızından dolayı yerleşime Eurydikeia olarak yeni bir isim vermiş olan Lysimakhos zamanında ise burası bir sur ile çevrelenmiştir.¹²⁸

3.3.b) Kuruluşu

Hikayelere göre sonradan İonialılar tarafından ele geçirilen bir Aeol yerleşmesi olan Smyrna'nın,¹²⁹ Aeol öncesi dönemi ile ilgili birçok efsane vardır. Birine göre, diğer Aeol yerleşimleri gibi Smyrna da Amazonlarca kurulmuştur.¹³⁰ Başka bir anlatımda da, Ephesos'tan Phokaia'ya değin uzanan kıyıların Aeollerden önce Leleglerin elinde olduğu dile getirilmiştir.¹³¹ Homeros tarafından Troas Bölgesinin güney kesimine bağlanan bu gizemli halk, tarihi çağlarda Karia ile ilintili görülür.

Strabon'un aktarımlarına göre, Aeoller tarafından dışarı sürüldükten sonra Kolophonluların yardımı ile yerleşimi tekrar ele geçiren Ephesoslu İonlar tarafından kolonize edildiği bilgisi, olasılıkla bu yer için İonlar'a pay biçmek arzusu ile

¹²⁴ Strab. XIV I 37; C.J.Cadoux, *Ancient Smyrna: a history of the from the earliest times to 324 A.D.*, Oxford, 1938, s.14

¹²⁵ Akurgal, 1983, s.20

¹²⁶ Magie, 2003, s.46

¹²⁷ a.g.e., s.46

¹²⁸ Strab. XIV I. 37

¹²⁹ Hom. Epigrammata 4,6; Hdt. I 149; Ath.VII 106,318; Paus.V 5.1; Arr.anab.V 6,4.

¹³⁰ Strab. XII 3.21; Strabon'un aktarımlarına göre, Ephesos, Myrina ve Kyme gibi Smyrna adı da Amazonlar tarafından verilmiştir

¹³¹ Hdt I 171; Cadoux, 1938, s.18

yaratılmıştır.¹³² Bayraklı kazıları bu efsanelerden hiçbirinin gerçekliğini kanıtlamamaktadır.¹³³

Anadolu'ya İon'lardan önce gelmiş olan Aeol'lerin ise, Smyrna'nın ilk yerel sakinleri oldukları yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır.¹³⁴ Fakat Aeol'lerin İzmir'de bırakmış oldukları kalıntılara henüz rastlanmamıştır.¹³⁵ Burada Aeollerin büyük eserler bırakmaması Smyrna'nın, olasılıkla İon'ların eline geçmeden önce daha çok karşı adaların etkisi altında kalmış olmasından kaynaklanmaktadır. Hellenler tarafından kolonize ediliş tarihi ile ilgili olarak ise M.Ö.1000 yıllarından kısa bir dönem önce olduğu ifade edilmektedir.¹³⁶

3.3.c) Birliğe Katılışı

Herodotos tarafından aktarılan bilgilere göre bir Aeol yerleşimi olan Smyrna, Kolophon'lu sürgünler tarafından ele geçirildikten sonra İon yerleşimi olmuştur.¹³⁷ M.Ö. 10. ve 9.yüzyılda Smyrna'nın kuzeyinde seramiklerin İon'lu karakter göstermeleri, kıyının egemen gücü Panionion'un üyeleri tarafından bu bölgeye sızıldığını göstermektedir.¹³⁸

Smyrna'nın İonia topraklarına katılması hakkında antik kaynaklar, Melia'nın yıkımıyla sonuçlanan büyük bir savaştan sonra gerçekleştiğini bildirmektedir.¹³⁹ Pausanias, yirmi üçüncü yumruk güreşinde birinci gelen Smyrna'lı Onomastos'dan bahsederken, M.Ö.688 tarihinde bir İonia devleti olduğundan söz etmektedir.¹⁴⁰

¹³² Akurgal, "Arkaik ve Klasik Çağlarda İzmir", **Belleten** X/37, 1946, s.55

¹³³ a.g.m.,s.56

¹³⁴ Strab. XIII 1.2; Hdt 1.149, Arr.V,VI,4,F; Paus.VII 3,1

¹³⁵ Akurgal, 1946, ss.55-56; OCD., 2003, s.1417

¹³⁶ Hogarth, 1909,s.134

¹³⁷ Hdt I 150; Herodotos, Smyrnanın ayaklanan, ancak yenilgi sonucu oradan koğulan Kolophonluları yanlarına aldıklarını söyler ve '*Smyrnalıların bir gün yerleşim dışında Dionysos bayramlarını kutladıkları bir anda Kolophonlular yerleşim surlarının kapılarını kapayarak Smyrna'yı ele geçirmişlerdir*' der. Bu durumda Smyrnalılar eşyalarının kendilerine verilmesi koşulu ile yerleşimlerini terk etmişler ve geriye kalan 11 Aiol devletine dağılmışlardır.

¹³⁸ Roebuck, 1955,s.32

¹³⁹ Paus VII 5,1-3;Vitruv. IV I,4

¹⁴⁰ Paus V 6,7,8

Dolayısıyla Smyrna'nın işgali bu tarihten kısa bir süre önce gerçekleşmiş olmalıdır.¹⁴¹

M.Ö.900 ile 600 arasındaki Smyrna hakkında, yazılı kaynaklar, çok az şey anlatmaktadır. En çok göze çarpan nokta, Kolophon'dan gelen İon'ların eline geçen Smyrna'nın İon'lu bir yerleşimi olduğu halde, Panionion'a alınmamasıdır.¹⁴² Pausanias, bu pasajda Panionion kelimesini kullanmamakla, Kolophon'dan gelen İon'larla İon'laşan Smyrna'nın ancak sonradan Panionion'a dahil olduğunu anlatmak istemiş olmalıdır.¹⁴³

Smyrna'nın İonlara geçtiği halde, Panionion'a alınmadığı, Herodotos'da da belirtilmiştir. Herodotos bundan şöyle bahsetmektedir: *“Bu dönemde zaten güçsüz olan Hellen soyunun en güçsüz olanları, en az hatırı sayılanları İon'lardı; Atina dışında hiç biri önemsenmiyordu. Bunlardan ötürü öbür İon'lar ve özellikle Atina'lılar bu adı kabul etmiyorlar, kendilerine de İon denilmesini istemiyorlardı; bugün bile bana öyle gelir ki, bundan çoğunun yüzü kızarmaktadır. Ama adlarını saydığım on iki yerleşim, kendi adları ile övünürlerdi; bunlar topraklarında bir tapınak kurmuşlar ve Panionion adını vermişler ve öbür İon'lari içeriye sokmamak için sözleşmişlerdi. Zaten Smyrna'lılardan başka girmek isteyen de çıkmamıştı”*.¹⁴⁴ Katılım için olan bu talep, Smyrna'nın İonlar tarafından işgal edilmesinden kısa bir süre sonra ve olasılıkla Alyattes'in saldırısından önce gerçekleşmişti.¹⁴⁵

Bölgede ortaya çıkarılan seramik, Alyattes'in M.Ö. 7.yüzyıldan geç olmayan bir dönemde bir saldırı gerçekleştirdiğine işaret etmektedir. Herodotos'un ifadesi bazı durumlarda birliğin bir üyesi gibi algılanmasına neden olmuştur, ancak bu durumu Smyrna'nın Helenistik ve Roma döneminde yeniden canlandırılan Panionion'un konumunun bir yansıması olarak değerlendirmek daha olasıdır. Bu

¹⁴¹ Hdt I 150; Strab.XIV I.3; Akurgal, 2007, s.310; özünde bir Aiol yerleşmesi olan Smyrna, olasılıkla M.Ö.8.yüzyılın ilk yarısında Kolophon'dan İon'ların gelişi ile bir İon yerleşmesi olmuştur.

¹⁴² Akurgal, 1946, s.56

¹⁴³ a.g.m.,s.64 ve Paus. VII,1

¹⁴⁴ Hdt I 150

¹⁴⁵ Hogarth, 1909,s.513

nedenle Smyrna'nın Aleksandros döneminden sonra, M.Ö.300'lerde Lysimakhos tarafından yeniden kurulmasından sonra Panionion'a alındığı varsayılmaktadır.¹⁴⁶

3.4.Khios

3.4.a)Konumu

Samos ve Lesbos arasında yer alan ve İonia toplulukları arasında önem bakımından sahilin üç büyük yerleşimi ile kıyaslanabilecek ada devletlerinden biri olan Khios, en dar noktası 8 km'den daha az genişlikte olan bir boğazla Erythrai Yarımadası'ndan ayrılmıştır.¹⁴⁷

Khios yerleşimi, adanın doğu yanında zengin bir ovanın ortasında yer almıştır. Tüm deniz trafiğinin geçtiği bir boğaz üzerinde bulunan ve dalgakıranlarla iyi korunmuş büyük bir limanı olan yerleşim, uzun süre canlı bir ticarete sahip olmuştur. Erken zamanlardan itibaren, Kaikos'un ağzında anakarada toprak elde etmişlerdir.¹⁴⁸

3.4.b)Kuruluşu

Strabon'un aktarımlarına göre İon'ların gelişinden önceki dönemde Lelegler'in elindeydi.¹⁴⁹ Khios'u, beraberlerinde karışık bir halk getirmiş olan Egerthios kurmuş, İon göçleri sonrasında Ankaios egemen olmuştur.

Arkeolojik veriler bu yerleşime Hellenler'in gelişi ile ilgili olarak M.Ö.1200 tarihinden öncesini işaret etmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Cadoux, 1938, s.68

¹⁴⁷ Strab. XIV I.33; Magie, 2003, s.48-49

¹⁴⁸ Magie, 2003, s.49

¹⁴⁹ Strab. XIV I.3

¹⁵⁰ Hogarth, 1909, s.135

3.4.c) Birliğe Katılışı

Khioslu Hektor'un krallığı dolayısıyla tüm birliğin gelişimi için bir “*terminus ante quem*” sağlanmaktadır.¹⁵¹ Khios, M.Ö.800'lerde kral Hektor döneminde, adayı güçlendirme isteğinin bir sonucu olarak birliğe katılmıştı.¹⁵²

3.5.Samos

3.5.a) Konumu

Samos yerleşimi, adanın doğu yanında, Khios gibi ismini aldığı dar boğaza yüzü dönük bir biçimde yer almıştır.¹⁵³ Yerleşimin arkasında yükselmekte olan iki tepeden daha doğuda olanı akropolis olarak görev yapmış ve ileri doğru bir burunla limanı çevrilmiştir.

Samos anakarada, Mykale'nin batı ucu ile daha kuzeyde zengin Anaia Ovası'nı içine alan geniş bir araziye sahipti. Bu arazinin güney sınırı, Priene ile M.Ö.7.yüzyıl başlarında ortaya çıkan ve uzun süre devam ederek bir tartışmanın kaynağı olmuştu. Bu sorun M.Ö.2.yüzyıl sonlarında Roma'nın müdahalesiyle çözümlenene değin, iki yerleşim arasında sürekli bir sürtüşme yaratmıştır.¹⁵⁴

3.5.b) Kuruluşu

Strabon'un aktarımlarına göre, bu yerleşimlerde en eski zamanlarda Kariyalılar oturmazken Parthenia adını taşırdı; sonra Anthemos, daha sonra Melamphylos, en sonra da yerli bir kahramanın isminden dolayı, ya da birisinin İthaka ve Kephallenia'dan gelerek adayı kolonize etmesiyle Samos adını almıştır.¹⁵⁵

¹⁵¹ H.T.Wade, The Poet of İliad, Cambridge, 1952, s.7

¹⁵² Paus.7.4.9-10

¹⁵³ Hdt III 60; Str XIV 636; Apuleius, Florida,15; Magie, 2003, ss.49-50

¹⁵⁴ Magie, 2003, ss.49-50

¹⁵⁵ Strab.XIV I.3

Samos, önce Tembrion ve sonra Prokles tarafından kurulmuştur. M.Ö. 1000-950 arasında kolonize edildiği ve kolonistlerin Teselya, Korinth, Argolis, Thebai bölgelerinden geldikleri varsayılmaktadır.¹⁵⁶

3.5.c) Birliğe Katılışı

Söylencelere göre, İon göçlerinden bir nesil önce kurulan Samos,¹⁵⁷ erken dönemde Ephesos'un adaya geçici işgali öncesindeki bir sefer sonucunda Panionion'a zorla katılmıştı.¹⁵⁸ Birliğin çekirdeğini oluşturduğu düşünülen Miletos, Myus, Priene, Ephesos, Kolophon, Lebedos ve Teos devletleri arasına muhtemelen erken bir dönemde katılmıştır.¹⁵⁹

3.6. Priene

3.6.a) Konumu

Aydın ili Güllübahçe beldesi yakınında bulunan ve tüm İonia yerleşimleri içinde en güzel yerleşim planına sahip olan Priene, Maiandros'un ağız kısmının üstünde, Mykale Dağı'nın güney tarafında bir dizi teras üzerinde kurulmuştur; gerisinde sırtını verdiği dağın tepesinde bir akropolis yer alıyordu.¹⁶⁰

Aslında bugün konumu bilinmeyen başka bir yerde kurulmuş olan yerleşim, M.Ö. 4.yüzyılın ortalarında şimdiki yerinde yeniden inşa edilmiştir; ortada agora yeri ile onun yakınında Athena Tapınağı olduğu halde, dikdörtgen plana göre

¹⁵⁶ Hogarth, 1909, s.135

¹⁵⁷ L.Bürchner, Das Ionische Samos I, Amberg, 1892, s.22

¹⁵⁸ Paus 7.4.2.; 6.yy.şairi Samoslu Asios'un ifadelerinden yararlanarak, Ephesos kralı ve kurucusu Androklos'un Prokles'in oğlu karşısında İonlara karşı Samilerle iş birliği yapması nedeniyle bu savaşın gerçekleştiğini aktarmaktadır Thomson, 1991, s.292

¹⁵⁹ Roebuck, 1955, s.32

¹⁶⁰ Strab. XII 8.15, XIV 1.8'de Priene'nin yerini şöyle anlatmaktadır; "*Maiandros'un denize döküldüğü yerlerden sonra, yukarı kısımlarda Priene'nin ve üstü yabani hayvanlarla dolu ve ağaçlarla kaplı olan Priene gelir.*" Helmut, Brückner- March Müllenhoff- Mathias Handl-Levent Uncu, "Palaeogeographic Evolution of the Büyük Menderes Deltaplain in the Vicinities of Priene and Myous", **Ark.ST** 17, Ankara, 2001, s.11; Arkaik Priene Latmian körfezinde konumlanmıştı. Eski yerleşim ıssızlaşınca M.Ö.4.yüzyılın ortalarında Mykale dağının eteğindeki bir burunda dikey şekilde kurulmuştu.

kurulmuştur.¹⁶¹ Priene'nin toprakları, Mykale'nin orta bölümü ile yaklaşık 5 km güneybatıda, III.Aleksandros'un buraya armağanı olan Naulokhon Limanı'nı kapsıyordu. Maiandros ağzının mil ile dolması, Priene'yi yavaş yavaş denizden kesip kopardığından, yurttaşların çoğu buraya yerleşmiştir.

3.6.b)Kuruluşu

İonia'nın siyasal ve dinsel merkezi olan Panionion'un Priene toprakları içinde bulunmasından ötürü bu devlet, İon dünyasının en erken yerleşimlerinden biridir.¹⁶² Varlığı M.Ö. 2. bine kadar uzanan yerleşimin ilk kuruluşu hakkındaki bilgiler varsayımlara dayanmaktadır. Söylencelere göre yerleşim, İon göçleri sırasında son Atina kralı Kodros'un torunlarından Aipytos tarafından kurulmuş, bu topluluğa daha sonra Philotas adlı birinin başkanlığındaki Thebailılar katılmıştır.¹⁶³ Buranın egemenliği daha önceki halkı olan Karialılar'dan alınmıştı.¹⁶⁴ İon yerleşmesinin başladığı yıllarda kurulan devletlerin başında gelmektedir.

3.6.c)Birliğe Katılışı

İon göçlerinin hemen sonrasında Panionion içinde yer aldığı varsayılmaktadır.¹⁶⁵

3.7.Phokaia

3.7.a)Konumu

İonia'nın en kuzeyde yer alan yerleimlerinden olan ve Aeol Bölgesinde bulunan Phokaia, Smyrna Körfezi girişinin doğu yanında, küçük bir tepelik

¹⁶¹ Magie, 2003, s.50

¹⁶² Akurgal,2007,s.354

¹⁶³ G.E.Bean, Eskiçağda Ege Bölgesi, (Çev. İnci Delemen), İstanbul, 1997, s.177

¹⁶⁴ Paus.7.2.3,10

¹⁶⁵ Bean, 1997,s.177

yarımada'nın ucunda bulunmaktaydı.¹⁶⁶ Phokaia'nın asıl yerleşiminin yarımada'da olmayıp ana karada olduğu ortaya çıkmıştır.¹⁶⁷

3.7.b)Kuruluşu

Antik yazarlara göre, Atinalı önderlerin idaresinde gelen Phokaia'lılar, Kyme halkı tarafından verilen yerde ilk yerleşimlerini kurmuşlardı.¹⁶⁸ Hellen destan geleneğinin, Aeolis bölgesinin ortasında İon'ların yerleşmesini ve Phokaia'nın onlarca Hellenleştirilmesini Kyme'lilerle yapılan anlaşmaya bağlaması, İonia bölgesinde de Aeolos boyunun yerleşimlerinin olması dolayısıyla doğru olmalıdır.¹⁶⁹ Strabon'un aktarımlarına göre ise, Philogenes yönetimindeki Atinalılar tarafından kurulmuştu.¹⁷⁰ Phokaia'da yürütülmüş olan kazılarda ele geçen bol sayıdaki seramik, Kymeliler gibi bu ilk yerleşenlerin de Aeoller olduğunu kanıtlamıştır. Pausanias'ın aktarımlarına göre, İon'lar Phokaia'ya sonradan, Teos ile Erythrai'dan gelmiş ve oraya yerleşmişlerdir. Kazılar sırasında ele geçen Protogeometrik seramik İonların Phokaia'da en azından M.Ö.9.yüzyılın sonundan beri yaşadıklarını göstermektedir.¹⁷¹

3.7.c)Birliğe Katılışı

Pausanias'ın aktarımlarına göre bu yerleşim, Teos ve Erythrai'den gelen Kodrik kralların yönetimini kabul etmelerine değin Panionion'a alınmamıştı.¹⁷² Phokaia'nın M.Ö.9.yüzyılın sonunda bölgeye İonlar'ın yerleşmesinden hemen sonra Panionion'a girmiş olduğu düşünülmektedir.¹⁷³

¹⁶⁶ Strab. XIV 1.38; Livius XXXVII 31,8; Akurgal, 2007, s.290

¹⁶⁷ Ömer Özyiğit; "1995 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları", **KST XVIII/II**, Ankara,1996,s.1

¹⁶⁸ Paus.VII 3.8; Akurgal, 1993, s.55

¹⁶⁹ B. Umar, Aiolis: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi, İstanbul, 2002, s.50

¹⁷⁰ Strab.XIV I 3

¹⁷¹ Paus. VII 3,8; Akurgal, 1993, s.55

¹⁷² Paus.7.3.10; Jeremy, McIneryen; The fold of Parnassos: land and ethnicity in ancient Phokis, Texas,1999,ss.32-33

¹⁷³ Akurgal,1993,s.55

3.8.Klazomenai

3.8.a)Konumu

Klazomenai'ın bir kıstakla bağlı olduğu güney sahilinden birkaç yüz metre uzakta, körfezdeki bir ada üzerinde yer aldığı bilinmektedir.¹⁷⁴ Pausanias, Hellenler gelene kadar, Klazomenai ve Phokaia'nın bulunduğu konumda herhangi bir yerleşme olmadığına dikkat çeker.¹⁷⁵ Klazomenai açısından bu sözler gerçeği yansıtmamakla birlikte, Urla iskelesinin doğusundaki küçük tepede Hellen öncesi seramikler burasının İonlar'ın yerleştikleri alan olmadığını göstermektedir.¹⁷⁶ Literatürde “*İon polisleri*” olarak adlandırılan on iki yerleşiminden biri olan devleti¹⁷⁷ Strabon, Erythrai'ın konumlandığı yarımadaı anakaraya bağlayan berzahın kuzeyinde tarif eder; Klazomenai'ın güneyinde ise Teos'un topraklarının bulunduğunu, berzahın başladığı noktada ise Erythrai ve Klazomenai sınırının uzandığını ekler.¹⁷⁸ Adaya sonradan yerleşildiği, Klazomenai yerleşiminin başlangıçta adada değil, anakarada olduğu, başka verilerin yardımıyla kesinlik kazanır. Strabon anakarada “*bir zamanlar Klazomenailıların yaşadıkları*”, Khytion adlı bir yer bulunduğunu belirtir.

Klazomenai'ın lokalizasyonu, Cook tarafından yapılmıştır.¹⁷⁹ Kapalı bir mezarda M.Ö.6.yüzyıl ya da öncesine tarihlenen ve burada yerleşildiğini kanıtlayan çok sayıda keramik saptamıştır. Daha sonraki süreçte İonia ayaklanması nedeniyle bu yerleşimin adaya taşındığı bilinmektedir.

Ancak bu tanımlama şüphesiz ki, Klazomenai topraklarının sınırlarını belirlemek için yeterli olmamakla birlikte bölgenin topografik özellikleri Strabon'un tanımını da göz önünde bulundurularak incelendiğinde, Güzelbahçe'den Seferhisar'a dek uzanan alanın Klazomenai'ın Teos ve Smyrna ile olan sınırını oluşturduğu söylenebilir.¹⁸⁰

¹⁷⁴ Strab.XIV I.33; Plin.nh. V 117; Paus. VII 3,9

¹⁷⁵ Paus VII 3,8

¹⁷⁶ Strab.XIV 1.30; Bean, 1997,s.214

¹⁷⁷ Yaşar, Ersoy- Elif, Koparal; “Klazomenai Khorası ve Teos Sur İçi ve Yerleşim Yüzey Araştırması 2006 Yılı Çalışmaları”, *AST* 25/III, 2007, s.47

¹⁷⁸ Strab. XVI 1.30

¹⁷⁹ Ersoy-Koparal, 2007,s.47

¹⁸⁰ a.g.m.

Göçmenler bu yerleşimi kısa bir zaman sonra terk ederek Kolophon arazisine yerleşmişler ve burada sürekli yurtları olacak topraklara gelerek ana karada Klazomenai adını verdikleri bir yerleşim inşa etmişlerdir. Çoğunlukla yüzeyde bulunan seramiklere ve mimari kalıntıların değerlendirilmesine dayalı olarak yapılan saptamalara göre Arkaik Dönem içinde ikincil yerleşimlerin Klazomenai'nin merkez çevresinde odaklandığı ancak Klasik Dönem içinde daha geniş bir alana yayıldığı anlaşılmaktadır.¹⁸¹

3.8.b)Kuruluşu

Klazomenai'nin kuruluşu İonların batı kıyılara yerleşmeleri sürecinin geç bir evresine rastlar.¹⁸² Strabon buranın kuruluşu hakkında Parolos adlı bir önderden söz ederken;¹⁸³ Pausanias, diğerlerinden sonra gelen bir grup Hellen göçmeninin, Kolophon'dan bir önder olarak Troas Bölgesi'ndeki İda Dağı'nın eteğinde bir yerleşim kurduğunu anlatır.¹⁸⁴ Olasılıkla M.Ö.8. yüzyılda burayı terk ederek Kolophon'a yönelen göçmenler anakarada Klazomenai'yi inşa etmişlerdir.¹⁸⁵ Klazomenai'nin güney sınırında yer aldığı düşünülen Yarentepe mevkiinde yapılan çalışmalarda yüzey buluntularına dayalı olarak iskan sürecinin M.Ö.8.yüzyılın ikinci yarısından M.Ö.4.yüzyıl sonuna kadar uzandığı düşünülmeye rağmen bölgede sistemli olarak yüzey seramiğinin toplanması sonunda kamu alanlarının yer aldığı düşünülen güneybatı terasta saptanan Orta Tunç ve Geç Tunç Çağı seramikleri dolayısıyla iskan sürecinin en erken M.Ö.2.bin yılın ikinci çeyreğinde başladığı öne sürülmektedir.¹⁸⁶ Hellen göçmenler bölgeye olasılıkla M.Ö. 11.yüzyıl boyunca gelerek yerleşmişlerdir.¹⁸⁷

¹⁸¹ Ersoy-Koparal, 2007, s.60

¹⁸² Paus.VII.3,8-9; geleneklere göre bir Kolophon kolonisiydi; Bean, 1997,s.108

¹⁸³ Strab. XIV. I 3

¹⁸⁴ Paus. VII.3,8-9

¹⁸⁵ Bean, 1997, ss.108-109

¹⁸⁶ Ersoy- Koparal, 2007, s.59

¹⁸⁷ Hogarth, 1909, s.135

3.8.c) Birliğe Katılışı

İon göçlerinin sonlarına doğru Batı Anadolu kıyılarına yerleşen bu yerleşim halkının, Neleusoğulları soyundan kralların egemenliğini benimsedikten sonra birliğe alındıkları varsayılmaktadır.¹⁸⁸

3.9.Erythrai

3.9.a) Konumu

On iki İon devletinin önde gelenlerinden olan Erythrai, Arkaik Dönem öncesinden itibaren Ege dünyasında etkin bir rol oynamış yerleşimlerden biridir.¹⁸⁹ Erythrai Klazomenai'in tam batısında yer almakta ve yerleşimin adıyla tanınan dağlık yarımadaının doğu yanında bulunmaktaydı.¹⁹⁰

Yazılı kaynaklarda anlatıldığı gibi Topburnu, Erythrai ile Khios'un tam ortasına düşmektedir.¹⁹¹ Ancak Erythrai'in hep aynı konumda bulunduğunu söylemek kolay değildir. Cook, yerleşimin M.Ö.4.yüzyılın ortalarında küçük Kalem Burnu'ndan, Ilıca'nın batısına taşındığını ileri sürerek bu tarihte yerleşmeye işaret eden buluntuların, özellikle keramiğin Kalem Burnu'nda birdenbire kesilip, İldır'da ortaya çıkmasına dikkat çekmektedir. Ancak akropoliste ele geçen arkaik keramik ve diğer buluntu birikimi bu ifadeyi sarsmaktadır.¹⁹²

3.9.b) Kuruluşu

Erythrai, Zeus soyundan Rhadamanthes'in oğlu Erythros yönetiminde Girit'ten gelen kolonistler tarafından kurulmuştur. Pausanias'ın aktarımlarına göre Erythros yönetiminde gelen kolonistlerin içinde Lykia, Karia ve Pamphyliyalılar da bulunmaktadır.¹⁹³ Gelen kolonistler Lelegler'in direnişii ile karşılaşmışlardır.¹⁹⁴ İlk

¹⁸⁸ Thomson, 1991,s.292

¹⁸⁹ C.Özgünel; "Erythrai Antik Yerleşimi 2003 Sezonu Yüzey Araştırmaları", AST 22-II, Konya 2004, s.245

¹⁹⁰ Strab. XIV I.31; Magie, 2001, s.52

¹⁹¹ Bean, 1997, s.133

¹⁹² a.g.e.,s.134

¹⁹³ Paus VII 5 5; Bayburtluoğlu, 1975,s.64

¹⁹⁴ Ael.Var. VIII 5

kolonizasyon olarak isimlendirilen ve yerleşime adını veren Erythros yönetimindeki kolonistlerin ardından, doğulu bir kavim olan Fenikeliler burada ticari amaçlı bir merkez kurmak üzere gelmiştir.¹⁹⁵

Pausanias Kodros soyundan gelme Knopos'un bütün İonia devletlerinin halklarının bir bölümü ile bu yerleşimi kurduğunu aktarırken, Strabon burayı Boeotia'daki aynı isimli İonlar'ın kurduğunu, eserinin bir başka yerinde ise Kodros soyundan gelme Knopos tarafından kurulan beş veya altı yerleşimden biri olarak Erythrai'ı zikretmektedir. Stephanos Byzantios ise Erythrai'ın Knopos'tan türeme bir isim olarak Knopoupolis olarak isimlendirilen bir İon devleti olduğunu Hekataios'a dayanarak aktarmaktadır.¹⁹⁶ Dolayısıyla birinci kolonizasyonda kolonistlerin çekirdeğini Giritliler oluşturuyor ve onların yanında Lykia, Karia ve Pamphyliyalılar bulunuyor, ikincisinde ise çekirdeği Attikalılar meydana getiriyor, onlarla birlikte Euboea ve Khalkidikalılar da bulunuyordu.¹⁹⁷ Arkeolojik bulgulara göre birinci kolonizasyondan sonra bu yerleşim terk edilmemiş, bir bakıma İon kolonizasyonuna kadar süregelen bir Miken veya Akha kolonizasyonunun devam ettiği ortaya çıkmıştır. Burada M.Ö.8.yüzyıla kadar inebilen eserlerin bulunması buranın en azından M.Ö.10.yüzyıldan itibaren İon iskanına sahne olduğuna işaret etmektedir.¹⁹⁸

3.9.c)Birliğe Katılışı

İlk İon yerleşmelerinden biri olmayan Erythrai,¹⁹⁹ olasılıkla birliğin genişleme sürecinde Panionion'a katılmıştı.²⁰⁰

¹⁹⁵ Bayburtluoğlu,1975, s.64

¹⁹⁶ Paus VII 2 1; Str XIV 633; Steph. Byz. 280 8

¹⁹⁷ Bayburtluoğlu,1975.,s.66

¹⁹⁸ a.g.e.,s.69

¹⁹⁹ Paus. 7.3.7.

²⁰⁰ Roebuck,1955, s.31

3.10.Teos

3.10.a)Konumu

Antik Teos yerleşimi, günümüzde Seferhisar ilçesine 5 km. uzaklıkta bulunan Sığacık köyünün 1 km. güneyindedir. Antik Dönemde Erythrai Yarımadası'nın güney tarafında bulunan yerleşim, tepelik bir yarımadaıyı anakara ile birleştiren kıstak üzerinde,²⁰¹ kuzey-güney yönünde uzanan bir yarımada kıstağının en dar yerinde kurulmuş ve ilk yerleşme yeri olan akropol ise kıstağın üzerinde yükselen iki tepeden oluşmuştu.²⁰² Akropolisin güney yamacı boyunca uzanan teraslar ile agora-theatron arasındaki yerleşim kesimi Teos'un iyi bilinmeyen Arkaik Çağı yerleşimi için potansiyeli en yüksek alanlar olarak tespit edilmiştir.²⁰³

3.10.b)Kuruluşu

Söylencelere göre, önce Athamas adlı bir önder tarafından, sonra İon kolonizasyonu çağında Kodros'un meşru olmayan oğlu Nauklos ve daha sonra da Atinalı olan Apokios ve Damasos ve Boeotia'daki Orkhomenos'tan gelen Minyas halkı tarafından kurulduğu anlatılır.²⁰⁴ Kodros'un oğullarından ikisinin önderliğinde İonialılar ve Atinalılar daha sonra gelmişlerdir.²⁰⁵

3.10.c)Birliğe Katılışı

Miletos, Myus, Priene, Ephesos, Kolophon, Lebedos ile birlikte Panionion'un özünü oluşturduğu devletlerden biri olarak düşünülen Teos²⁰⁶,un da, İon göçlerinden sonra M.Ö.10. yüzyıl civarında İon yayılımının yaşandığı dönemde birliğin içinde yer aldığı varsayılmaktadır.

²⁰¹ Strab.XIV 1.30; Livius XXXVII,27,9

²⁰² M.Duran Uz, "Teos Dionysos Tapınağı Temenos Alanı", AST III.,Ankara,1985,s.227

²⁰³ Ersoy- Koparal,2007, s.62

²⁰⁴ Strab. XIV 1.3.; Thomson,1991.,s.292

²⁰⁵ Thomson, 1991,s.,293

²⁰⁶ Roebuck, 1955,s.32

3.11.Lebedos

3.11.a)Konumu

Lebedos Teos'dan yaklaşık 21 km. daha güneydoğuda tahkimli bir kayalık burun üzerinde yer alıyordu.²⁰⁷ Gümüldür- Ürkmez bölgesi arasında yer alan Lebedos yarımadası bugün Kısık adıyla bilinmektedir. Anakarada bol miktarda seramik birikiminin varlığı, esas yerleşmenin burada olduğuna işaret etmektedir. Antik Lebedos yerleşiminin erken çağlarına ait malzeme Kısık Tepenin güneydoğu yamaçlarında erozyonla ortaya çıkmış dolguların döküntülerinde bollukla rastlanmaktadır. Burada Arkaik çağa ait seramik örneklerine çok sayıda rastlanılmıştır. Bu bölgeden az da olsa geometrik parça da ele geçmiştir.²⁰⁸ Bu verilere göre, Lebedos'un kurucusu olarak gösterilen Kodros'un oğullarından Andraemon ve beraberindekiler koloni yerleşmesi olarak Kısık Tepeyi seçmiş olmaları gerektir.²⁰⁹

3.11.a)Kuruluşu

Başlangıçta yörede yaşayan Kariyalılar, İon göçleri sırasında Kodros oğullarından birinin önderliğindeki bir topluluk tarafından yurtlarından kovulmuşlardır.²¹⁰ Kodros oğlunun adı, yazılı kaynaklarda Andraimon ya da Andropompos şeklinde geçmektedir. "İnsanlara eşlik eden" anlamındaki ikincisi efsanevi bir kişinin adı olarak kabul edilebilir.²¹¹

²⁰⁷ Magie, 2003, s.53

²⁰⁸ Numan Tuna, "İonia ve Datça Yarımadası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları", **AST III**, 1985,s.211

²⁰⁹ a.g.m.,s.211 ve Strab. XIV 1.3.

²¹⁰ Bean,1997, ss.128-129

²¹¹ a.g.e., s.129

3.11.c) Birliğe Katılışı

Anadolu'da İonia'da Hellenlerin eline geçen ilk yerleşimlerden biri olan Lebedos²¹² İon glerinin sonrasında birliğin özünü oluşturan devletler arasında sayılmaktadır.²¹³

3.12. Kolophon

3.12.a) Konumu

Değirmendere ile eşitlenen Kolophon yerleşimi, Lebedos'un doğusunda sahilden geriye, biraz uzakta, yaklaşık 15 km. güneyde bir burun üzerinde bulunmaktaydı.²¹⁴ Yerleşim, Lysimakhos'un lmden sonra M..281 yılında yeniden inşa edilmiş ve Seleukoslar ile Attalosların yönetimi altındaki dönemde Arkaik Kolophon yani Eski Kolophon olarak bilinmekle birlikte daha sonra yaklaşık olarak 15 km. uzaklıkta, güneydeki Notion'a çekilerek "Yeni Kolophon" ya da "Kıyıdaki Kolophon" olarak adlandırılmış ve Roma ağı'nda bağımsız olan yerleşimin asıl merkezi Notion'un akropolü içine konumlanmıştı.²¹⁵

3.12.b) Kuruluşu

Strabon'un Mimnermos'un Nanno adlı şiirinden yaptığı alıntıya göre Pylos'lu Andraimon tarafından kurulmuştur.²¹⁶ M.. 1400-1375'te Thebaililer tarafından kolonize edilmekle birlikte Pylosluların geliş tarihi olarak M.. 1200 veya daha sonrasına işaret edilmektedir.²¹⁷

²¹² Umar, 1993, s.511

²¹³ Roebuck, 1955, s.31

²¹⁴ Strab. XIV 1.24; Livius XXXVII 26,5

²¹⁵ Akurgal, 2007, s.311

²¹⁶ Strab. XIV 1.4.

²¹⁷ Hogarth, 1909, s.135

3.12.c)Birliğe Katılışı

İon göçlerinin sonrasında M.Ö.10.yüzyılda birliği oluşturan yerleşimler arasında yer aldığı düşünölmektedir.²¹⁸

3.13.Myus

3.13.a)Konumu

Bafa gölü kıyısında, Miletos'un 15 km. doğusunda, deniz kıyısında bir yarımada olan Myus, Maiandros'un bugünkü yönünün kuzey kıyısında Afşar Tepe adlı bir yükselti üzerinde yer almıştır. Strabon'un aktarımlarına göre denizden yaklaşık 5,5 km içeride yer almaktadır.²¹⁹ M.Ö.100 civarında Myus, nüfus azlığından dolayı Miletos ile bir sympoliteia oluşturmuştu.²²⁰ Pausanias'ın aktarımlarına göre ise, M.Ö. 2. yüzyılda, bu yerleşimin halkı bataklıklarla kaplanan arazisi yüzünden bu yeri terk ederek Miletos'a göç etmişti.²²¹

3.13.b)Kuruluşu

Strabon'un tarihçi Pherekydes'e dayanarak aktardıklarına göre, Kodros'un meşru olmayan oğlu Kydrelös tarafından kurulmuş,²²² diğer söylencelere göre ise Atinalı göçmenler tarafından iskan edilmiştir.²²³

3.13.c)Birliğe Katılışı

Mykale Dağı çevresindeki yerleşimlerden biri olarak konumlanan Myus da olasılıkla İon göçlerinin sonrasında Aeollere karşı olan savaş sürecindeki bir dönemde birliğin üyeleri arasında yer almıştır.²²⁴

²¹⁸ Roebuck, 1955, s.31

²¹⁹ Strab.XIV 1.8

²²⁰ Magie, 2001,s.40

²²¹ Paus.VII 2,11

²²² Strab. XIV I 3

²²³ Plin. nh.V 113

²²⁴ Roebuck, 1955, s.31

II.BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE PANİONİON'UN GELİŞİMİ

II.1. Panionion

1.1. Adı (Πανιώνιον)

Kaynaklarda; Panionion, Panionium ve İon Birliği şeklinde geçen birlik on iki İon devletinin merkezi idi.²²⁵ Antikçağ yazarlarının eserlerinde de Panionion'dan söz edilmektedir.²²⁶ Panionion'un adını veren epigrafik malzemeler ise genellikle M.Ö. 3.yüzyıla tarihlenmektedir.²²⁷ Epigrafik malzeme birliğin adının en eski şekliyle Panionion olarak okunduğunu ortaya koymaktadır.²²⁸

İon göçleri sonrasında İon'ların Ege kıyılarındaki diğer bölgelere tamamen yayılmadıkları ve Asya yerleşimlerinin “İonialı” ismiyle henüz sınırlandırıldığı bir zaman diliminde Panionion festivali olan Panionia isminin Mykale'deki festivale uygulandığı göz önünde tutulduğunda İonialı teriminin de ulusal bir isim olarak geniş bir anlamda kullanılmasından önce, dar bir anlamda kullanılmış olduğu görülmektedir.²²⁹ Herodotos da bu konuda hakkında, diğerlerinin İonialı ismini kullanmaktan kaçındıkları bir zamanda Batı Anadolu yerleşimlerinin İonialı ismiyle ünlendiklerinden bahsetmektedir.²³⁰

²²⁵ B.Umar, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, İstanbul, 1993,s.635; Panionion, İlkçağ İonia'lılarının ulusal toplanma ve kutsal tören yeridir. Adı, Hellen dilinde, “Bütün İon'ların yeri” diye anlaşılabilir gibi, orada yapılan ve Panionia denen kutsal törenler dolayısıyla “Panionia yeri” diye de anlaşılabilir.

²²⁶ Hdt I 141.148; Paus,VII 4,6; Diod.XV 49,1; Str VIII 384.XIV 639; Plin,nh. V 31; bu antik dönem yazarlarının eserlerinde ve antik dönem merkezlerini gösteren haritalarda da geçmektedir.T.Corsten, P.M.Fraser, E.Matthews, A Lexion of Greek Personal Names: Coastal Asia Minor: Pontos to İonia V/I, Oxford, 2010, s.404,454,461

²²⁷ Ins.von.Priene, no.37

²²⁸ I.G.xii.5,no.444,27

²²⁹ Caspari, 1915, s.175

²³⁰ Hdt I 141; “Bu dönemde zaten güçsüz olan Hellen soyunun en güçsüz olanları, en az hatırı sayılanları İon'lardı; Atina dışında hiç biri önemsenmiyordu. Bundan ötürü öbür İon'lar ve özellikle Atinalılar bu adı kabul etmiyorlar, kendilerine İon denilmesini istemiyorlardı; bugün bile bana öyle gelir ki, bundan çoğunun yüzü kızarmaktadır. Ama adlarını saydığım on iki, kendi adlarıyla övünürlerdi.”

M.Ö.289/88 tarihine ait Smyrna’da ele geçen Strategos Hippostratos’u onurlandıran bir karar’ın kopyasında Federasyon kendini Ἰωνὸν τὸ κοινὸν τῶν τρεῖς[καὶ]δέκα πόλεων, İonların on üç polisinin birliği olarak adlandırmıştır.²³¹

Gallus Trebonianus dönemine ait olan, on üç polis birliğini temsil eden figürün çevresinde yer alan altar ve boğa tasviri olan bir sikke üzerinde de KOINON²³² IONION ünvanı yer almaktadır.²³³

Resim 1: Gallus Trebonianus dönemine ait bir birlik sikkesi

Kaynak: SNG XII-I

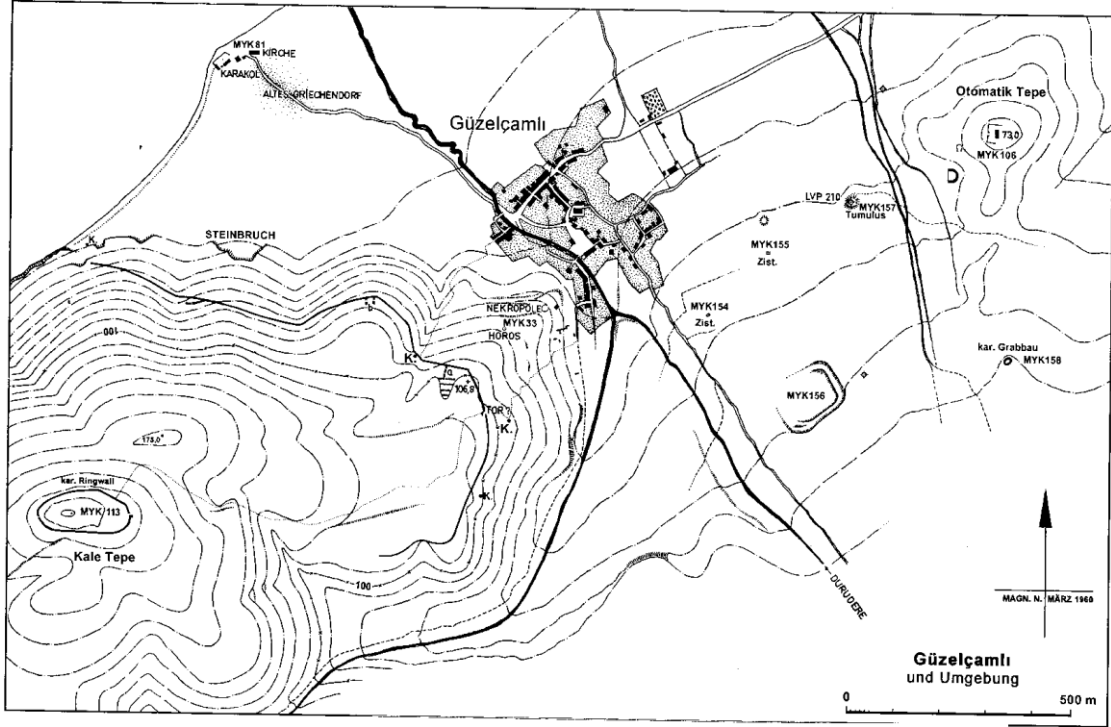
1.2.Konumu

Panionion’un konumu ile ilgili tartışmalar 19.yüzyıl başlarında başlamış olup, ilk kazı çalışmaları sonucu Aydın ili sınırları içinde yer alan Güzelçamlı beldesi yakınlarında keşfedilen sitin Panionion’a denk geldiği düşünülmüştür.

²³¹ Syll 189

²³² Thuk. 1.8 9.3’de koinon kelimesini Atinalılar’ın koinon’u için topluluk anlamında kullanmaktadır, ancak Panionion için belirli devletlerin üyelerinin tümünün oluşturduğu bir ‘birlik’ olarak ifade etmek yerinde bir kullanımdır.

²³³ SNG XII-I; Head, Catalogue of the Greek Coins of İonia, London, 1892, s. 45; Edmund Thomas, Monumentality and the Roman Empire: architecture in the Antonine age, Oxford, 2007,s.265; Roma eyalet paraları üzerinde İonon Koinon ismi geçmektedir.

Harita 6: Güzelçamlı yerleşiminin konumu

Kaynak: H.Lohmann, "Melia das Panionion und der Kult des Poseidon Helikonios", Neue Forschungen zu Ionien, Asia Minor Studien 54, 2005

1900'de Priene ve Miletos arasında Otomatik Tepe olarak adlandırılan bölgenin doğusunda Panionion'un tarihi coğrafyası üzerinde tartışmaları başlatan Theodor Wiegand, Güzelçamlı yakınlarında bir sit keşfetmiş ve 1958 yılında Gerhardt Kleiner, Kurt Hommel ve Wolfgang Müller-Wiener tarafından kazılan bu sitin Panionion'a denk geldiği ileri sürülmüştür.

Bu sit bir temenos duvarıyla çevrenmekte ve orta yerinde M.Ö.6.yüzyıla tarihlendirilen ve Poseidon sunağı olduğu düşünülen bir taş kaide bulunmaktadır.²³⁴ Bu sunağın 50 m. güneybatısında küçük bir tiyatro veya odeum yer almaktadır. Kayaların içine kesilmiş 11 sıra oturağı bulunan odeum'un Panionion'un toplantılarının yapıldığı konsey odası olduğu düşünülmekteydi.²³⁵ Ancak Güzelçamlı'da bulunan bu yapı M.Ö.4.yüzyıla tarihlendirilmekle birlikte burada Arkaik Döneme ait hiçbir seramik kalıntısı ele geçirilememiştir.²³⁶

Panionion'un konumu ile ilgili olarak Antik Çağ yazarlarının ifadeleri Panionion'un keşfinde önem taşımaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Herodotos

²³⁴ G.Kleiner-P.Hommel-W.Müller-Wiener, Panionion und Melie, 1967,s.18

²³⁵ a.g.e.,s.19

²³⁶ H.Lohmann, "Survey of Mykale (Dilek Dağları) : The Discovery of the Archaic Panionion" AST 23/ I, Antalya, 2005, s.246

Panionion'un konumunu "*Panionion Mykale burnunda kutsal bir yerdir; kuzeye doğru bakar; tüm İonlar'ın katıldıkları bir antlaşma ile Poseidon Helikonios'a adanmış bir bölgedir. Mykale anakarada bir burundur, Samos yönünde battıya doğru uzanır*" şeklinde ifade etmiştir.²³⁷ Strabon ise; "*Sisam Boğazını geçtikten sonra, Mykale dağı yakınında, Efes'e doğru deniz yolu ile gidilirken denizden üç stadia yüksekte*" şeklinde aktarmıştır.²³⁸ Herodotos'un aktarımları Güzelçamlı yakınındaki Otomatik Tepede var olan topografik şartlara uygulanamamaktadır.

Harita 7: Panionium tepesi ve yakınındaki yerleşme; a. altar, b. bouleuterion

(Kaynak: H.Lohmann, "Survey of Mykale, The Discovery of Archaic Panionion", AST 23-I,2005, Antalya)

O dönemden günümüze değin yapılan çalışmalar sonucunda ise Panionion olarak düşünülen sitin daha yukarısında açığa çıkarılan ikinci arkeolojik sitin asıl Panionion olması gerektiği düşünülmüştür.²³⁹

Arkeolojik çalışmaların yanı sıra bölgede yapılan topografik çalışmalar da Panionion'un asıl konumunu Aydın İli sınırları içerisinde Dilek Dağının denize bakan kuzey yamacında bulunan İon tapınağının olduğunu doğrulamaktadır. Panionion'un

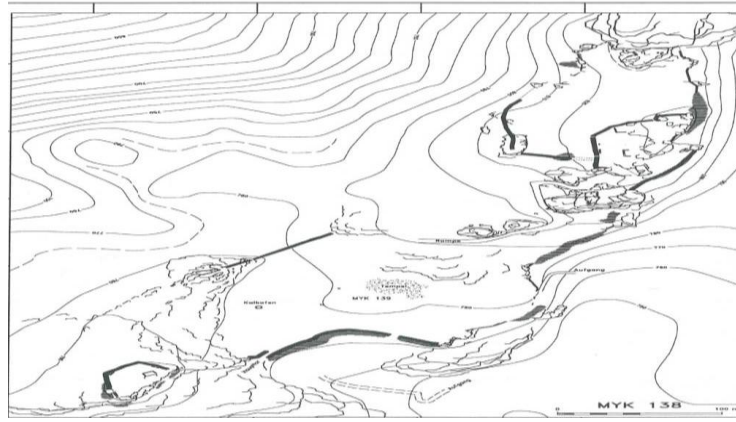
²³⁷ Hdt I 148

²³⁸ Strab. XIV I.18

²³⁹ Lohmann, 2005, s.246

asıl merkezi olduğu düşünölen Mykale Dağı; bugün Aydın ile sınırları içerisinde yer alan Kuşadası'nın güneyinde, Samos adasının karşında yer almaktadır.²⁴⁰

2004 tarihinde bölgede yüzey araştırmaları yapan Hans Lohmann ve kazı ekibi tarafından, Çatallar Tepe'nin güneybatısında 800 m. yükseklikte Arkaik Döneme ait tapınak kalıntıları bulunmuştur.²⁴¹ Bu kalıntılar Kariyalılara ait tamamlanmamış bir tahkimat ortasında, Melia adındaki Karya yerleşim yerinde bulunuyordu.

Harita 8: Çatallar Tepeden güneydoğudaki akropolis

(Kaynak: H.Lohmann, “Survey of Mykale, The Discovery of Archaic Panionion”, AST 23-I,2005, Antalya)

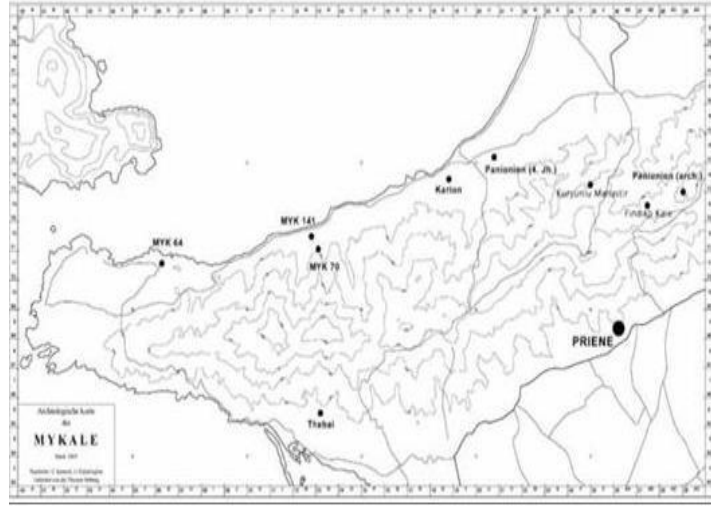
²⁴⁰ Umar, 1993,s.592

²⁴¹ H.Lohmann, “The Discovery and Excavation of The Archaic Panionion in the Mykale”, **KST** 28/ II 2006, s.575

Resim 2:Çatallar Tepenin güneydoğusundaki Karia yerleşkesi Melia'nın olası konumu

(Kaynak: H.Lohmann, "Melia das Panionion und der Kult des Poseidon Helikonios", Neue Forschungen zu Ionien, Asia Minor Studien 54, 2005)

Harita 9: Arkaik Panionium- Arkaik tapınağın kalıntıları

(Kaynak: H.Lohmann, "Melia das Panionion und der Kult des Poseidon Helikonios", Neue Forschungen zu Ionien, Asia Minor Studien 54, 2005)

Bu tapınağın Herodotos'un bahsettiği Arkaik Panionion ile özdeşleşmekte olduğu anlaşılmıştır. Bir hekatompos olan tapınak, derin ve altı sütunlu bir *pronaos*

Resim 3: Arkaik Panionion: Opistodomos
Kaynak: H.Lohmann, "Melia das Panionion und der Kult des
Daidalos Helikonios" Neue Forschungen zu Iosion, Asia

iki sütunlu bir *naos* ve üç sütunlu *opistodomos* olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

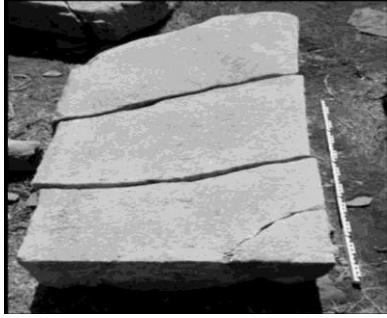
Resim 4: M.Ö.6.yüzyılın ikinci
yarısına tarihlenen sarmal
mermer parçası

Resim 5: Arkaik Panionion: Opistodomos

(Kaynak: H.Lohmann, "The Discovery and Excavation of The Archaic Panionion in the Mykale", **KST** 28/ II 2006)

Bu tapınağın yapısı ve bulunan silâh ya da sempozyum eşyaları, opistodomos'un bir buluşma yeri olduğunu göstermektedir. Panionion'un bu odada bulunduğu olası görülmektedir. Tapınağın M.Ö. 6. yüzyılın ortasında olan bir yangın sonucu yıkıldığı ve daha sonra olan bir deprem sonucu tapınağın duvarlarının çarpıldığı anlaşılmaktadır.²⁴²

Resim 6: Tapınağın kuzey girişi

Resim 7: Arkaik Panionion'a ait havadan bir görüntü

(Kaynak: H.Lohmann, "The Discovery and Excavation of The Archaic Panionion in the Mykale", KST 28/ II 2006)

Tapınak cellasının tam ortasında bulunan M.Ö. 7. yüzyıla ait erken Arkaik Dönemi *naiskosunun*, *hekatompedos* yapıldığında saygıdan yok edilmediği anlaşılmaktadır.

²⁴² H.Lohmann, 2006, s.575

Resim 8: Arkaik Panionion: M.Ö.7.yüzyıla tarihlenen naiskos

(Kaynak: H. Lohmann, Rescue Excavation of the Arkaik Panionion in the Mykale, KST 29-II)

Arkeolojik araştırmalar Aydın İli sınırları içinde yer alan Dilek Dağı'nın denize bakan kuzey yamacında bulunan ve M.Ö.6.yüzyıldan kalma ayin alanı ve küçük bir yerleşim alanının Herodotos'un bölgenin konumu ile ilgili ifadelerini de desteklemesi dolayısıyla Arkaik Panionion'a denk geldiği anlaşılmaktadır.²⁴³

1.3.Kuruluşu

Panionion'un kuruluşu ile ilgili olarak tartışmalar İonlar'ın Miken dönemi öncesi geleneklerini koruyarak Küçük Asya'nın batı kıyılarına göç eden toplulukların egemenlik alanlarını genişletme sürecindeki toprak mücadeleleri sırasında askeri-politik bir karakter kazandığı veya etnik politik bir birlik halinde Küçük Asya'ya göç ederek geliştiği ve M.Ö. 700 tarihinde Melia yerleşimine karşı yapılan bir savaştan doğduğu yönünde üç görüş etrafında şekillenmektedir.

İon yerleşimlerinin kuruluş hikayelerine göre, İonlar Prehistorik Hellas'da çok geniş bölgelere yayılmakla birlikte bu göçmenler Euboea, Kynuria, Argolis, Attika-Boeotia bölgelerinden Küçük Asya'nın batı kıyılarına göç etmişlerdi.²⁴⁴ Miken krallıklarının yıkılmasından sonraki süreçte Hellas'dan gelen geniş ölçekli bu

²⁴³ Lohmann, 2006, s.575

²⁴⁴ Thomson,1991,s.124

göç hareketinde, Küçük Asya kıyıları bir toplanma görevi yapmış ve kendini İonlar olarak adlandıran topluluk dolayısıyla İonia olarak adlandırılan bölgede on iki devleti kurmuştu.²⁴⁵

Birliğin kuruluş tarihinin belirlenmesi konusunda epigrafik kaynaklar ve antik eserler farklı bilgiler sunmaktadır. Marmor Parium'daki kayıtlarda birliğin kuruluşu, tüm diğer İon devletlerinin ve Miletos'un kuruluşu ile eş zamanlı olarak gösterilmekte ve bu olaylar 1086/85 veya 1076/75'e bağlanmaktadır.²⁴⁶ Ancak Miletos'daki kazı çalışmalarında en erken seramik buluntularının geç Miken tarzında olduğu görülmüştür.²⁴⁷ Dolayısıyla Marmor Parium'daki tarihlendirme, Miletos'un kuruluş tarihine uymadığı gibi birliğin kuruluş tarihini de yansıtmamaktadır.²⁴⁸ Vitruvius Melia'nın yıkımını kararlaştıran on iki İon devletinden bahsetmektedir.²⁴⁹ Vitruvius'un bu aktarımlarına dayanarak bazı araştırmacılar, birliğin kuruluş tarihini M.Ö.700'e tarihlendirilmekte ve federasyonun Melia'ya karşı olan bu savaş sonunda oluştuğu sonucuna varmaktadır.

Bazı varsayımlara göre bu dört yerleşim, Melia savaşının arkasından Panionion'u oluşturmuşlar ve diğer yerleşimler sonradan bu birliğe katılmışlardı.²⁵⁰

M.Ö.200-190'lara ait olan Priene ve Samos arasındaki bir sınır tartışmasını ve Rodoslular tarafından bir hakem kararını içeren bir yazıt, bu mücadelenin aydınlanmasında yardımcı olmaktadır.²⁵¹ Tartışma M.Ö.700'lerde Mykale Dağı'nın kuzeyindeki sahilde yer alan Melia'nın tahribi ve onun topraklarının komşuları arasında bölüştürülmesi ile başlamıştır.²⁵² Bu durum, M.Ö.VI.yüzyılın başlarında bir

²⁴⁵ Roebuck, 1955,s.,34-35

²⁴⁶ Jacoby,Mar.Par.,s.151

²⁴⁷ Cassola, 1957, s.376

²⁴⁸ Caspari, 1915, s.174

²⁴⁹ Vitruv IV 1 J. B. Bury, "Greek Settlement in Asia Minor", **CAH** vol.IV, 1923-1930, s.790; G.L.Huxley, The Early İonians, Faber,1966,s.47; Lohmann, 2005,s.247; Bir Karia yerleşimi olan Melia yerleşiminin egemenlik alanında olduğu varsayılan Panionion'da yapılan yüzey araştırmalarında, buradaki duvar buluntularının kasıtlı olarak yıkılmış olması bu savaşın varlığını desteklemektedir.

²⁵⁰ Lohmann,2005,s.244

²⁵¹ Ins. von Priene, no.37, s.309; Samos ve Priene yerleşimleri arasında bu arazi üzerinde Hellenistik dönemde de süregelen mücadeleden bahsetmektedir.

²⁵² Magie, 2003, s.226

savaşa yol açmıştır. Batinetis Bölgesi²⁵³ Lysimakhos tarafından Samoslulara ödül olarak verilmiş ancak Karion denilen phrourion= ön karakol'un ve onun çevresindeki arazinin Batinetis'in güneybatısına denk gelen bölgenin egemenliği, bir senatus kararının sonucunda bunları Priene'ye verdiği M.Ö.135'e kadar çözümsüz kalmıştır.²⁵⁴

Ancak yazıtlardan anlaşıldığı kadarıyla bu savaşın Miletos, Kolophon, Priene ve Samos tarafından oluşturulan bir birlik tarafından yapıldığı varsayılmaktadır.²⁵⁵ Birlik savaşının var olması için tüm devletlerin bu savaşa katılması ve savaşın sonucunda da üye devletlerin eşit paya sahip olması gerektiği ileri sürülmektedir. Savaş sonrasında Panionion'un merkezi ve Poseidon kutsal alanına sahip olan Melia topraklarını kaybederken, Kolophon'un kaybeden konumunda olması ve Miletos'un toprak kazandığı gibi aynı zamanda kaybetmiş de olması bu savaşın bir birlik savaşı olmadığını ortaya koymaktadır.²⁵⁶

Diğer taraftan arkeolojik bulgulara göre, M.Ö.11.yüzyılda küçük topluluklar halinde geldiği düşünülen İon'ların yeni yerleşmelerini oluştururken karşılarında güçlü bir yerli direnişle karşılaştıkları ve bu yerli halkla mücadele ettikleri görülmektedir.²⁵⁷ İon göçlerinin sonrasındaki süreçte İonia'lılar kısa zaman içinde gelişmişler ve çok geçmeden Aollerin bütün üstünlük alanlarını ellerinden alacak kadar güçlenmişlerdi.²⁵⁸ Herodotos'un aktarımlarına göre, yine bu erken tarihlerde kendilerinden önce gelmiş olan Aeol Hellenleri ile de savaşmış oldukları, Panionion

²⁵³ Anaia Ovası'nın güney kesimine eşitlenmektedir.

²⁵⁴ Ins. von Priene, no.37,s.309

²⁵⁵ Lenschau,T "Die Gründung Ionies und der Bund am Panionion" **Klio** XXXVI, s.235

²⁵⁶ Roebuck, 1955, s.32

²⁵⁷ Hdt I 146; Miletos'da yaşanan bu direniş şöyle aktarmaktadır; *İçlerinden Atina Pyrtaneion'undan gelmiş olan ve kendilerini İon'ların en soylusu sananlar, kadınlarını koloniye götürmemişlerdir. Ana babalarını öldürdükleri Karia'lı kadınları almışlardır. Bu cinayetten ötürü kadınlar, kendi aralarında yeminle perkittikleri bir yasa koymuşlar ve bu yasayı anadan kıza sürdürmüşlerdir. Bu yasa, erkeklerle birlikte yemeğe oturmamak, kocalarının adını anmamaktır; böyle yapmakla babalarının, ilk kocalarının ve oğullarının ölümünü ödetmek istemişlerdir, bu cinayeti işledikten sonra kendileri ile beraber yaşamaya kalkışanlara. Bu olayların geçmiş olduğu yer Miletos'tur.*

üyelerinden Kolophon'un Aeol yerleşimi Smyrna'yı topraklarına dahil etmesinden de anlaşılmaktadır.²⁵⁹

Arkaik Dönemde sıklıkla gerçekleştiği bilinen bu toprak mücadelelerinde birliğin çekirdeğini oluşturduğu düşünülen Ephesos, Miletos, Priene, Myus, Kolophon'un ve daha sonra Ephesos'un saldırısı sonucu erken dönemde birliğe katıldığı varsayılan Samos devletinin de diğer Hellen devletleri ile savaşmış olması olasıdır.²⁶⁰

Birliğin kuruluş tarihinin belirlenmesinde Khios'un birliğe dahil edilişi²⁶¹ yardımcı olmaktadır.²⁶² M.Ö.650'lerde Lygidamis tarafından Priene'nin hak iddia ettiği İonia topraklarına bir saldırıdan bahsedilmektedir. Bu tarih, İonia bölgesinin Kimmer akınları dolayısıyla tehlike içinde bulunduğu bir döneme işaret etmektedir.

M.Ö.650 tarihi Pausanias'ın Hektor adında bir kral tarafından Panionion'a Khios'un dahil edilmesini anlatmış olduğu bir pasaj dolayısıyla da doğrulanmış görülmektedir.²⁶³ Olasılıkla Khios'taki krallıkta diğer İon yerleşimlerinde olduğu gibi M.Ö.7.yüzyıl sonrasında varlığını güçlkle koruyabilmişti.²⁶⁴

Bu bilgiler doğrultusunda, Panionion'un İon göçlerinden sonraki sürece değin kurulmadığı anlaşılmakla birlikte birliğin kuruluş tarihine değin en makul varsayım, M.Ö.900 ile 700 arasındaki bir dönemi işaret etmektedir.²⁶⁵

²⁵⁸ Thomson, 1991, s.293

²⁵⁹ Hdt. I 150

²⁶⁰ Roebuck, 1955, s.32

²⁶¹ Huxley, 1966, s.29; Kral Hektor, kahramanlıklarından dolayı İonialılar tarafından bir tripod kazanmış ve Khioslular Panionion'da İon Birliğine katılmayı kabul etmişti.

²⁶² Caspari, 1915, s.175

²⁶³ Paus 7.4.9-10; bu pasajda Khios kralı Hektor, Panionion'da bir kurban sunan Khios'un efsanevi kolonistlerinin en büyük torunu olarak betimlenmiştir.

²⁶⁴ Caspari, 1915, s.175

²⁶⁵ a.g.m.

II.2. İonia Bölgesindeki Politik Dönüşümler

Krallık

Hellen Demir Çağının başlarında Hellas'da krallıkların egemen olduğu dönemde Hellen dünyasının en gelişmiş bölgelerinden olmaya başlayan İonia bölgesinde söylencelere göre İon göçleri zamanında *Basileus* ünvanı taşıyan kralların var olduğu ve bu krallıkların kısa ömürlü oldukları anlaşılmaktadır.²⁶⁶ Herodotos'un aktarımlarına göre, Panionion'u oluşturan on iki devlet başlangıçta krallarca yönetilmekteydi ve bu krallar Kodrosoğulları soyundan ya da Glakuid'ler, Glaukosoğulları soyundan, kimi durumlarda da her iki soydan geliyordu.²⁶⁷ Glaukosoğulları, yüzyıllar önce Lykia'nın başyerleşimi Ksanthos'a yerleşmiş olan ve Hellence konuşan bir klandı. Bu krallar, Miletos ve Teos'daki gibi, olasılıkla diğer İon devletlerinin başına da oradaki yerli kültürün bastırılmayacak kadar güçlü olması nedeniyle yerli halkı yatıştırmak amacıyla getirilmişti.²⁶⁸

Bu döneme ilişkin olarak Homeros ve Hesiodos kendi çağının koşullarını eserlerine yansıtmalarına rağmen iki ozanın dönemleri arasında yeterli bilginin olmaması İonia ve Boeotia'daki politik gelişmelerin karşılaştırılmasına imkan vermemektedir.

Kahramanlık çağı sonlarında, kralların güçlerini yitirmeye başlayarak M.Ö.9. yüzyılda İonia'da, daha sonraları da Hellen dünyasının çeşitli polislerinde, önemsiz bir dinsel memurluk görevine indirildiği ya da tümüyle ortadan kaldırıldığı anlaşılmaktadır.²⁶⁹ İonia'da krallık, olasılıkla geriliği nedeniyle krallık kurumunun korunmasını sağlayan Aeolia'dan daha önceki bir tarihte, M.Ö.700'lerden önce sona

²⁶⁶ Thomson, 1991, s.292

²⁶⁷ Hdt I 147

²⁶⁸ Thomson, 1991, s.292

²⁶⁹ Ağaoğulları, 1994,s.23

ermişti.²⁷⁰ Anadolu’da Ege kıyılarında krallığın ilk olarak sona erdiği devletler bilinmemektedir.²⁷¹

Oligarşi

Atina’da olduğu gibi diğer birçok poliste de, küçük bir sayı, yönetimi ele geçirerek iktidarını sürdürecektür kurumlar oluşturdu.²⁷² Bu nedenle Hellenler, genellikle bu tür rejimleri “*en iyilerin yönetimi*” anlamına gelen aristokrasi olarak değil, azınlığın ya da küçük sayının yönetimini ifade eden oligarşi olarak adlandırmayı tercih etmişlerdir. Ayrıca, ekonomik açıdan hızlı bir biçimde gelişen ve toplumsal yapıları karmaşık hale gelen polislerde, servetin toprak dışında taşınabilir mallardan da elde edilmeye başlamasıyla birlikte oligarşiler, plutokrasilere, bir başka deyişle, zenginliğin ya da zenginlerin yönetimine dönüşme eğilimi gösterdi.²⁷³

Arkaik Dönemde İonia’da oligarşik bir oluşum ve bir asker sınıfı bulunmakla birlikte bu asker sınıfının tarihin bazı dönemlerinde feodal beylerle birlikte hareket ettiği anlaşılmaktadır.²⁷⁴ Kolophon’daki yapılanmada asker sınıfı ayrıcalıklara sahipti. Ksenophon eserinde Kolophon’daki ‘binler’i betimleyerek bu ayrıcalıklı

²⁷⁰ Thomson,1991,s.294

²⁷¹ R.M.Cook, “İonia and Greece in the Eighth and Seventh Centuries B.C.”, **JHS**, vol.66,1946, s.87

²⁷² Ağaoğulları, 1994,s.25

²⁷³ a.g.e.,s.25; Aristoteles Atina’nın politik yapısındaki on bir yönetim biçimindeki dönüşümü şöyle aktarmaktadır: Aristot. Atinalıların Devleti 42; “*Atina’da İon’un ve onunla birlikte gelenlerin yerleşmesiyle halk o zaman dört kabileye bölünmüş, kabile kralları belirlemişti. Theseus döneminde devlet krallıktan ayrılmaya başlamıştı. Drakon kanunları yazılı hale getirdi ve Solon’un yaptığı değişikliklerle demokratik bir dönem başladı. Peisistratos’un tiranlığının devrilmesinin ardından Solon’un kurduğu düzenden daha demokratik olan Kleisthenes’in reformları takip etmişti. Med savaşlarının ardından Aeopagos Meclisinin başa geçmesi ve ardından Ephiates’in Aeropagos Meclisini dağıtmasından sonraki süreçte deniz egemenliği yerleşim ve demogogların elinde büyük yanlışlar yapmıştır. Dört yüzlerin yönetimi ele almalarının ardından ise demokrasi yeniden kurulmuş ve ancak sonrasında otuzlar ve onların tiranlığı süreci başlamıştır. On birinci yönetim biçimi ise Phyle ve Peiraieus’taki sürgün demokratların Atina’ya dönüşlerinden sonra başlayan ve bugün de sürmekte olan yönetim biçimidir*”

²⁷⁴ D.W.S.Hunt, “Feudal Survivals in Ionia”, **JHS**, vol.67, 1967, s.68-76; Aristot. Pol. VI,7,s.189; “*İlk tür oligarşiye en uygun düşen ülkeler, hippasimes diye adlandırılan, yani geniş otlakları nedeniyle at yetiştirmeye elverişli olan ülkelerdir. Bunlar, oligarşinin güçlü bir biçimde sürdürülmesini mümkün kılar. Çünkü bu gibi ülkelerde yaşayanların güvenliğini koruyup kollayanlar süvarilerdir; at yetiştirmek ise ancak büyük toprakları olanların yapabildiği bir şeydir*”.

sınıfın erguvan rengi bir giysi giydiklerini aktarmaktadır.²⁷⁵ Oligarşik bir yapılanmada bin sayısının fazlalığı Aristoteles tarafından bu yerleşimlerdeki zenginliğe bağlamaktadır.²⁷⁶ Bu asker sınıfının hukuki gereksinimleri kavramaktan uzak olduğu ve yönetimde söz hakkına sahip olmadığı varsayılmakla birlikte Kolophon'daki bu sınıfın Lidya tarafından yok edildiği anlaşılmaktadır.²⁷⁷

Tiranlık

Doğu kökenli bir kelime olan ve Hellence'ye büyük bir olasılıkla Lidçe'den geçen tiran sözcüğü Hellence'deki *Basileus* sözcüğü gibi efendi, kral anlamını taşıyordu. Ancak Hellenler'in, bu sözcüğü Doğulu despotları tanımlamak için kullanmaları dolayısıyla olumsuz bir anlam kazandı.²⁷⁸ Bu kelimedden ilk olarak Arkhilokhos'un Batı Anadolu'da yaklaşık olarak M.Ö.675-650 tarihinde egemen olan Gyges'e gönderme yaptığı bir pasajında bahsedilmektedir.²⁷⁹

Lydia'nın hemen hemen aynı politik dönüşümleri yaşadığı bu dönemde olasılıkla tiranlık Hellenlerden daha önce İonia bölgesinde ortaya çıkmıştı. Bu politik oluşum, İonialılar'ın komşularından etkilenmiş olmalarından ziyade politik ve ekonomik koşulların bir sonucundan kaynaklanmaktaydı.²⁸⁰ Ancak söylenceler ilk İonia tiranları hakkında yeterli bilgi sunmamaktadır.²⁸¹ Lidya baskısı nedeniyle halktan destek alan M.Ö.7.yüzyıl sonlarında başa geçen Miletoslu Thrasybulos

²⁷⁵ Hunt,1967,s.75

²⁷⁶ a.g.m. s. 75 ve Aristot.Pol. IV,4

²⁷⁷ Hunt, 1967,s.75

²⁷⁸ Plat. Devlet XIII, 567

²⁷⁹ Arkhil. Fragments, (Çev. Andre Bonnard), Paris, 1958; “*Ne Gyges'i ne de hazinelerini kendime dert ediyorum. Çekememezlik yüreğimde hiç yer etmedi ve tanrılar tarafından oluşturulan düzene hiç öfkeli değilim. Bir tiranın yüce gücünü istemiyorum.Tüm bunlar gözümde pek ıraktır.*” Christian Delacampagne, Filozof ve Tiran, çev.İnci Malak Uysal,Ankara,2003,s.26; şair tyrannis kelimesi ile, bir “kralın” gücünden (“basileus”) çok “tirankini” düşündürmeyi seçmesi anlaşılabilir. Tek başına yöneten tiranın iktidarı kralinkinden daha büyüktür, çünkü arkhaik kral bir “primus inter pares”ten, bir klan şefinden, vassalları olduklarında bile bağlaşıklarını dikkate alması gereken feodal bir senyörden başka bir şey değildir.

²⁸⁰ R.M.Cook, 1946, s.6; Friedrich Williams, Ege Medeniyetleri Tarihi, (Çev. M.Kalaycıoğlu), İstanbul, 1993, s.96

²⁸¹ R.M.Cook, 1946, s.88

kendisinden beklenenleri başarıyla gerçekleştirmişti.²⁸² Herodotos, Lidya kralı Alyattes döneminde Miletos tiranı olan Thrasybulos'un Lidya devleti arasındaki savaş sürecindeki stratejisinin, Miletos'un savaştan kurtulmasını sağladığından bahsetmektedir.²⁸³ Thukydides, Hellas'da tiranların ortaya çıkışını zenginliğin artmasına bağlamaktadır. Ekonomik gelişme içindeki polislerde, büyük servetler bir azınlığın elinde toplanıyor, buna karşılık geniş halk kitleleri bu gelişmenin dışında tutuluyorlardı.²⁸⁴

Hellenlere göre tiranın kraldan farkı, mutlak bir iktidara sahip olması değil, bunu yasal ve geleneksel olmayan yollardan bir darbe ile elde edip keyfi bir biçimde sürdürmesi anlamına geldiğinden, polislerde kişisel iktidarlarını kuran kimseler, kendilerini tiran olarak adlandırmamaya özen gösterdiler. Ancak bu kişilerin resmi bir sıfatının bulunmayışı, siyasal karşıtlarının onları karalamak amacıyla tiran sözcüğünü kullanmalarını da kolaylaştırdı.²⁸⁵ İonia tiranlarının sonuncusu olan Samos'lu Polykrates Anadolu'daki Hellen devletlerinin Pers baskısı altında bulunduğu bir dönemde başa geçmişti.²⁸⁶

Herodotos bu tiranın Samos yerleşiminde iktidarı ele geçişini şu sözlerle aktarmaktadır: *“Kambyses, Mısır üzerine yürürken, diğer yanda Lakedaimon'lular da Samos'a, Aiakes oğlu Polykrates'e karşı yürüyorlardı; Polykrates zorla başa geçmiş, Samos'u ele geçirmiş ve önce cumhuriyeti üçe bölerek kardeşleri Pantagnotos ile Syloson'u, yani ikincisini sürmüş, bütün adayı kendi hükmü altına almış ve böylece iktidara tam olarak el koyduktan sonra, Mısır kralı Amasis ile karşılıklı armağanlar alıp vererek bir dostluk antlaşması mühürlemişti. Polykretes'in gücü kısa süre içinde artmış, İonia'da ve Hellas'ın her yerinde dillere destan olmuştu.”*²⁸⁷ Bunun yanı sıra Khios'tan Strattis, Samos'dan Aiakes, Theomestor, Phokaia'dan Laodamos, Miletos'dan Histiaos gibi birçok tiranın yönetiminden

²⁸² Williams, 1993.,s.96

²⁸³ Hdt I 21-22; Tiran Thrasybulos Lidya devleti ile yaptığı savaşın on ikinci senesinde Alyattes Miletos'a savaşa ara vermek üzere bir elçi göndermişti. Sardes elçisinin geleceğini duyan Thrasybulos, yerleşimdeki tüm buğdayın agoraya taşınarak bir şölen düzenlenmesini istemiş, Sardes elçisinin bu durumu görerek Alyattes'e bildirmesi üzerine Alyattes savaşa son vererek bir barış yapılmasına imkan tanımıştı.

²⁸⁴ Thuk. I,13; Ağaoğulları, 1994.,s.33

²⁸⁵ Ağaoğulları, 1994, s.42

²⁸⁶ Williams, 1993, s.96

²⁸⁷ Hdt III 39

bahseden Herodotos, İonia devletlerinin, Miletos tiranı Aristagoras'ın İonia'daki isyana destek sağlamak amacıyla tiranları bu devletlerden kovuşunu şöyle aktarmaktadır: *“Aristagoras başta, Miletos'lular da isyana isteyerek katılınsınlar diye, sözde tiranlıktan çekilmiş ve Miletos'da demokratik bir hükümet kurmuştu; sonra da bu göz boyama devrimi İonia'nun her yanına yayılmıştı; bir çok yerde tiranları kovmuş, yurtdışı sefere katılmış olup da gemilerde ele geçmiş olanları kendi yurtlarına geri göndermişti; her birine kendi tiranlarını teslim ederek hoşnutluklarını kazanmak istemişti.”*²⁸⁸

Tiranlık, M.Ö.6.yüzyılın sonundan itibaren yerini neredeyse her yerde ilk demokrasilere bırakmıştı. Hellen devletlerini kendi aralarında karşı karşıya getiren savaşlar sayesinde olduğu kadar, Hellen demokrasisine özgü sapmalar sayesinde de iki yüz yıl sonra yeniden ortaya çıkmıştır.²⁸⁹

Demokrasi

Anadolu topraklarında ortaya çıkan polis kavramı, Hellen devleti için önemli bir gelişme idi.²⁹⁰ Helenlerle Anadolu yerlileri arasındaki aşılamayan tezat, yeni kurulan yerleşimleri sürekli olarak tehdit eden işgal ve yıkılma tehlikesi, kolonileri en baştan beri surlarla çevrili siteler içinde yaşamaya zorlamış ve Anadolu'da dar bir çerçeve içinde, yoğun bir yerleşim hayatı oluşması ile birlikte Eski Helenlere özgü siyasi düşünce biçimi doğmuştur.

Eski Hellen devletleri bazındaki bir siyasal organizasyonda en önemli iki unsur olan demos ve polis yapısal olarak dinsel, politik ve yönetim birimlerinin yer aldığı merkezi bir kısım ile bunun çevresindeki ekonomi alanı durumunda bulunan, yani tarımsal üretimin sağlandığı kırsal kesimden oluşurdu.²⁹¹

²⁸⁸ Hdt V 37

²⁸⁹ Delacampagne, 2003, s.24

²⁹⁰ H. Bengtson, Griechische Geschichte: von den Anfängen bis in die römische Kaisertzeit, Beck, 1982,s.25

²⁹¹ Tekin, 2008, s.59

En önemli siyasal kurumlarını bir bule ve ekklesia-demos'un oluşturduğu bir devletin sahip olduğu veya olmak istediği en önemli üç özellik başka devletlerin ya da dış güçlerin egemenliğinde olmamayı ifade eden eleutheria, iç işlerinde özgür olmayı, dış güçlerin müdahalesine maruz kalmamayı ve kanunlarını dilediği şekilde oluşturan özgürlük autonomia ve kendine yeterlilik/ekonomik bağımsızlığı ifade eden autarkheia idi.²⁹² Sosyal, ekonomik ve siyasal yapısı itibarıyla her yerleşimin yurttaşının sağlıklı koşullarda ve eşit haklara sahip olarak yaşamalarını sağlamak için bir anayasası bulunmakla birlikte demokrasinin temelleri de bu devletlerde atılmıştır.²⁹³

M.Ö.7.yüzyılda birçok yerleşim, işlevleri yasalarla belirlenmiş bir meclis ve yürütücü görevlilerden oluşan ilkel tipte bir anayasal devlet yapısına kavuşmuştur.²⁹⁴ Hikayelere göre, İlk Hellen kanunları güney İtalya'daki Lokri de M.Ö.660'da ve Atina'da ise M.Ö.640'da oluşturulduğu bilinmekle birlikte İonia'da demokratik bir yönetime ne zaman geçildiği konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır.²⁹⁵

Demokratik kuruluşlarda her dönemde kabilelerin birinden seçilen bir yürütme kurulu görev başına geliyordu. Dolayısıyla demokratik kuruluş yerini aldığı eski sistemin dış özelliklerini yeniden üretecek bir biçimde yeniden düzenleniyordu.²⁹⁶

Khios için politik dönüşüm, bu dönemde Khios'ta gerçekleşen bir reform, ortaya çıkarılan bir yasa steli dolayısıyla doğrulandı. Bu yasanın oluşumu M.Ö.575-76'ya tarihlendirilmektedir.²⁹⁷ Her kabileden seçilen 50 üye ile yeni bir konsil'in oluşturularak demosa daha fazla güç verilmesi ile büyük oranda demos'un gücünün artırılmasına rağmen yurttaş sınıfının genişlemesine dair yeterli bilgi bulunmamaktadır.²⁹⁸ Bu yasa olasılıkla daha önceden bulunmakla birlikte bir kabile

²⁹² Tekin, 2008, s.59

²⁹³ a.g.e. s.60

²⁹⁴ Bean, 1997, s.3

²⁹⁵ R. M. Cook, 1946, s.6; Leonard Whibley, Greek oligarchies : their character and organisation, LLC, 2009, s.79; Atina ve İonia bölgesindeki çoğu yerleşim yerindeki demokrasilerin tiranlıklardan sonra kurulmuş olduğunu ifade etmektedir.

²⁹⁶ Roebuck,1961,s.507

²⁹⁷ L. H. Jeffery, "The Courts of Justice in Archaic Chios," **BSA** 51 1956, ss.157-67

²⁹⁸ J.M.Cook, 1982, s.204

örgütlenmesine dayanıyordu. Bu stel kabilelerin isimleri ve sayıları hakkında bilgi vermemektedir.²⁹⁹

Halkın iktidarı, yönetimi anlamına gelen demokrasi rejimi, yavaş yavaş işlerlik kazanmaya başladığı ilk yıllarında, dışarıdan gelen büyük bir tehlike ile karşılaştı. İonia polislerinin ayaklanmasını bastıran Pers imparatorluğu, M.Ö.490'da Hellen yarımadasına saldırdı.³⁰⁰

Pers savaşlarının yenilgiyle sonuçlanması ve bunun doğurduğu sonuçlar, Atina halkının maddi durumunun düzelmesine ve demokrasinin sağlam bir biçimde yerleşmesine neden oldu.³⁰¹

III.Aleksandros'un ölümünden sonra Hellen polisleri, Makedonya Krallığı'na karşı zaman zaman ve belli süreler için özgür kalabildiler. Roma döneminde ise Romalılar, polislin hukuksal ve siyasal varlığına son verdiler.³⁰²

Hellen dünyasındaki genel siyasal düzenin, M.Ö.4.yüzyıla kadar, bu sözü edilen siyasal oluşumların yan yana ve iç içe buldukları bir yığılması olması nedeniyle Hellen dünyasının bütünü için geçerli bir siyasal düzenden söz etmenin mümkün olmadığı anlaşılmakta ve ortak dil, yazı, din ve mitolojiden kaynaklanan bir Hellen kültür birliğinin varlığına rağmen bu kültür birliğinde, siyasal birliğin temel bir rol oynamadığı açıklığa kavuşmaktadır.³⁰³

II.3.Lidya Egemenliği Döneminde İonia Bölgesi ve Panionion

Lydia Krallığı M.Ö.6.yüzyıldan Pers egemenliği dönemine değin Batı Anadolu'yu kontrol altında tutmuştur.³⁰⁴ M.Ö.585 yılındaki barış döneminden itibaren, başta İonia yerleşimleri olmak üzere, Batı Anadolu yerleşimlerini ele geçirmek için sürekli seferler düzenlemişler ve Alyattes ve Kroisos dönemlerinde ise

²⁹⁹ Roebuck, 1961, s.502

³⁰⁰ Ağaoğulları, 1994,s.45

³⁰¹ a.g.e.

³⁰² a.g.e.,s.49

³⁰³ B.İplikçioğlu, Eskibati Tarihi I, Ankara,1997,s.119

³⁰⁴ Tekin, 2008, s.55

önemli bir kısmını egemenlikleri altına almayı başarmışlardır.³⁰⁵ Herodotos'un aktarımlarına göre kral Gyges, Smyrna ve Miletos'a saldırmış ve Kolophon'u ele geçirmiştir.³⁰⁶ Lydia krallığının son hanedanı olan Mermnadlar Hanedanının kurucusu Gyges'in Miletoslulara Abydos'ta koloni kurmalarına izin vermesi, Lydialıların Batı Anadolu'nun kuzey kesimine kadar egemenliklerini yaymış olduklarına işaret etmektedir.³⁰⁷ Gyges'ten sonra tahta geçen Ardys ve Sadyattes dönemlerinde Priene ele geçirilmiş, Miletos topraklarına akınlar yapılmıştır. Sadyattes'ten sonra Lydia tahtına geçen Alyattes de Miletos'a saldırılara devam etmiş ve beş yıl sonra bir barış antlaşmasıyla savaşa son vermiştir.³⁰⁸ Kral daha sonra Smyrna'yı da ele geçirmekle birlikte Klazomenai'a saldırısı ise başarısız oldu ve bir süre sonra İonia yerleşimlerine olan saldırılara son vererek, onların barış içinde yaşamalarına izin vermişti.³⁰⁹

M.Ö.561-546 tarihleri arasında Alyattes'in oğlu ve son Lydia kralı olan Kroisos, önce Ephesos'a sonra da diğer İonia yerleşimlerine yeniden saldırılara başlamakla birlikte Alyattes'in ölümünden sonra yaşanan bir taht kavgasında Ephesos'un Kroisos'a karşı bir politika izlemesinden ötürü öncelikle Ephesos üzerine yürümüş,³¹⁰ yerleşimin kuşatması ise olasılıkla aşağı yukarı M.Ö.560 yılının hemen sonrasında gerçekleşmişti.³¹¹

Ephesos tiranı Pindaros'un Peloponnesos'a kaçması ve Kroisos'un Ephesos'u ele geçirmesiyle birlikte Lydia egemenliğine girmelerinden itibaren bu yeni rejim süresince Ephesos'un Lydia Krallığı ile ilişkisi iyi durumda olmuş ve Kroisos, Artemis tapınağının yeniden inşası için cömert bir bağışta bulunmuştu.³¹²

³⁰⁵ Tekin, 2008, s.56

³⁰⁶ Hdt I 14-15

³⁰⁷ Tekin, 2008, s.56

³⁰⁸ Hdt I 20-23

³⁰⁹ Hdt I 22; Tekin, 2008, s.6

³¹⁰ Hdt I 26; Ephesos tiranı kaçmadan önce halkına bir öğüt vererek, burayı bir iple tapınağa bağlamalarını istedi. Böylece, yerleşimin tapınağın koruması altında olduğu imajı verilecekti.; Tekin, 2008, s.56

³¹¹ Muss, 2008, s.30

³¹² Akurgal, 1988, ss.322-347

Herodotos'un aktarımlarına göre Kızılırmak'a kadar uzanan Kroisos'un egemenliği³¹³ altında bulunan Batı Anadolu devletleri bu dönemde fiilen kontrol altına alınmış olsalar da yine de kısmi otonomileri mevcuttu.³¹⁴

M.Ö.585 yılından sonraki barış döneminde, Lidya kralı Kroisos Mısır ve Babil ile dostluklar kurmuş ancak Pers İmparatorluğunun gelişmesinden ve sürekli olarak yayılmasından rahatsızlık duymaya başlamış ve Delphoi başta olmak üzere bütün kehanet merkezlerine hediyelerle birlikte elçiler göndererek çeşitli yerleşimlere birlik olma önerilerini iletmişti.³¹⁵ Bu hazırlıkların asker toplamak için olduğu düşünülmektedir. Herodotos'un aktarımlarına göre bu süreçte Kyros Lidya devletini iki cepheden vurabilmek amacıyla İonia'ya gönderdiği elçiler ile Kroisos'un buyruğundaki İon yerleşimlerini ayaklanmaya teşvik etmiştir; ancak Miletos yerleşimi dışındaki İonia'lılar hem Lidya ordusunun gücüne hem de mesafenin uzaklığına güvenerek Persler'in İonia'ya kadar ilerleyebileceklerini tahmin etmediklerinden bu öneriyi dikkate almamışlardı.³¹⁶

Ksenophon'a göre, Kroisos'un en iyi piyadeleri İonia yerleşimlerinden getirdikleri insanlardan oluşuyordu.³¹⁷ Kyros ile Kroisos birlikleri arasında Sardes önlerinde gerçekleşen bu savaş, Kroisos'un yenilmesi ile sona ermiş ve Lidya devletinin Pers hakimiyeti altına girmesi ile diğer yerleşimler için olduğu gibi İonia devletleri için de yeni bir mücadele dönemi başlatmıştır.³¹⁸

Bazı otoritelere göre Panionion'un örgütlenme nedenlerinden birisi Lidya devleti'nin İonia yerleşimleri üzerindeki baskısıydı.³¹⁹ Ancak anlaşıldığı kadarıyla M.Ö.7.yüzyıldan M.Ö.6.yüzyılın başlarına kadar olan süreç içinde İonia yerleşimleri ile olan mücadele sürecinde Lidya Devleti'nin karşısında örgütlenmiş bir birlik yer almamıştı.³²⁰ Aynı şekilde birlik ile Lidya devleti arasında herhangi bir ilişkinin kaydına dair bir bilgiye rastlanmadığı halde tek tek İonia yerleşimleri ile antlaşmalar

³¹³ Hdt I 28; Bean, 1997,s.6

³¹⁴ Tekin, 2008, s.57

³¹⁵ Hdt I 50

³¹⁶ Gezgin, 2007, s.12

³¹⁷ a.g.e.,s.12 ve Xen.Kyr.III.4.41

³¹⁸ Bean, 1997,s.6

³¹⁹ Wilamowitz, 1906,ss.45-46

³²⁰ Caspari, 1915, s.177

söz konusudur. Miletos ile Alyattes arasında yapılan savaşa birlik üyelerinden yalnızca Khios yardıma gelebilmişti.³²¹ Miletos ile olan savaş sürecinin sonunda yapılan antlaşmada Panionion üyelerinin Lidya egemenliğinde farklı konumlara sahip olduğu anlaşılmaktadır.³²²

Miletos ile yapılan antlaşma karşılıklı yardıma dayanmasına rağmen anakaradaki diğer İonia yerleşimleri ile olan antlaşmalar zorunlu askeri hizmet ve vergiyi kapsamaktaydı.³²³ Üstelik Miletos ile Alyattes döneminde yapılan bu antlaşma Kroisos ve Pers kralı Kyros tarafından da yenilenmişti.³²⁴ Dolayısıyla Panionion üyeleri arasındaki avantaj farklılığı süreç içerisinde de devam etmiş olmakla birlikte Lidya devleti tarafından bu yerleşimlerin iç işlerine bir müdahale söz konusu değildi.³²⁵ Yerleşimlerin özgürlüklerindeki ve avantajlarındaki bu farklılık Panionion'un üye devletleri arasında politik bir örgütlenmenin gerçekleşmesini güçleştirmiş olmasına rağmen bu verilerden birliğin olmadığı sonucu çıkarılmamaktadır.³²⁶ Lidya egemenliği sürecinde yerleşimler arasındaki örgütlenmenin gevşek olduğu ve bu yerleşimler arasındaki asıl örgütlenmenin Pers tehlikesinin belirlediği süreç içinde İonia'nın entelektüel liderleri Bias ve Thales'in reform önerileri sürecinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.³²⁷

³²¹ Hdt.1.18.3

³²² Roebuck, 1955, ss.30-31

³²³ Hdt I.27; kayıtlarına göre, Kroisos adadaki yerleşimleri ele geçiremediği bu dönemden itibaren onlarla müttefiklik antlaşması yaptı ve adadaki yerleşimlerde Miletos gibi avantajlı bir durum sağladı. Hdt.I.141; Roebuck, 1955.,s.36; yerleşimler ile yapılan antlaşmalarda olasılıkla haraç ve askeri vergi talep edilmişti.Kroisos Kızılırmakta Kyros ile savaş sonrasında Sardes'e döndükten sonra, bir birlik gücünü serbest bırakarak, Persler karşında kendi birliklerini kullanmıştı. Kroisos tarafından müttefik Hellen yerleşimlerinden zorla toplanarak oluşturulmuş olmakla birlikte, Kroisos her ne kadar Persler gibi tiranları kullanmaya girişmiş görünmese de Herodotus'un ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla Hellen yerleşimlerinin ona olan yükümlülükleri Hellenleri özgürlüğünden yoksun bırakıyordu. Strab.XIII.1.25 ve XIV.1.21,640; İlion ve Ephesos'daki Lidya askeri birliklerinden bahsetmektedir.

³²⁴ Hdt I 143

³²⁵ Tekin, 2008,s.57

³²⁶ Caspari, 1915,s.176

³²⁷ a.g.m.,s.178

II.4.Pers Egemenliği Döneminde İonia Bölgesi

Persler tarafından Lidya krallığı fetihleri sırasında İonia'nın ele geçirilmesinden sonraki dönem, birtakım politik tedbirlerin alındığı dönem olarak bilinmektedir.³²⁸ Hellen yerleşimlerinde, Küçük Asya'da Sardes ve Daskyleion satraplıklarının oluşturulması ve Pers yanlısı tiranların desteklenmesine çalışıldığı bu dönemde bu tiranlıkların Persler tarafından uygulamaya konulmuş olmaları nedeniyle genelde Hellen halklarının desteğini bulmuyorlardı.

Herodotos'un aktarımlarına göre, Perslerin işgalinin ardından Panionion'da toplanmaya devam ettikleri ve Bias'ın İonialılar için önerilerini sunduğu bilinmektedir.³²⁹ Bu süreç boyunca İonialılar'ın Panionia'yı kutlamaya devam etmişler ve aralarındaki dini ve etnik birliği de korumuşlardı.³³⁰ Birlik bu süreçte olasılıkla doğu Hellenlerinin bağımsızlığı için etkili bir organ olarak görülmekteydi.³³¹ İsyen sonrasındaki süreçte üyeler arasında çözümler başlamış ve birlik etkili bir güç olmaktan tamamen uzaklaşmıştı.³³²

4.1.Kyros Döneminde Panionion

M.Ö.6.yüzyılda Önasya'nın en büyük gücü haline gelen Persler Kyros komutasında, Akdeniz ve Ege'deki ticareti kontrol altında tutma arzularına batıdaki tek engel olan Lidya krallığını yenilgiye uğrattıktan sonra Batı Anadolu devletlerinin üzerine gitmiştir.³³³

Aeolis ve İonia yerleşimleri, Kyros'a elçiler göndererek, Kroisos'a bağlı oldukları koşullarda kendisine sadakat gösterebileceklerini bildirdiler.³³⁴ Kyros ise,

³²⁸ Muss, 2008, s.28; Schwertheim, 2009, s.40; Satraplar hem kendi aralarında hem de Hellen devletleri ile şiddetli çatışmalar yaratırlardı. Bu çatışmalar bir olasılıkla birbirinden farklı olan siyasal sistemlerden kaynaklanıyordu.

³²⁹ Hdt I 170

³³⁰ Hdt I 170

³³¹ Roebuck, 1955, s.35

³³² a.g.m.,s.36

³³³ Gezgin, 2007, s.13

³³⁴ Hdt I 141; *"Lydia'lıların Perslere boyun eğmesinden hemen sonra İon'larla, Aeol'lar Sardes'e, Kyros'a elçiler gönderdiler. Kroisos ile nasıl bağlı idilerse, kendisinin egemenliğini de aynı koşullarda tanımaya hazır olduklarını bildirdiler. Kyros, daha önce*

daha Kroisos ile karşılaşmadan önce bu konuda kendilerine gönderilen elçileri reddetmelerinden ötürü Hellen yerleşimlerinin bu isteklerini geri çevirmişti. Yalnızca Miletos yerleşimi, Kyros'un Lidya'lılara uyguladığı koşuları kabul ederek Kyros ile anlaşmışlar ve Kroisos gibi Persler de Miletos ile yaptıkları avantajlı antlaşmayı yenilemesi İonia yerleşimleri arasında ayrıma neden olmuştu.³³⁵ Epheros'un bir fragmanına göre böyle bir durumun Ephesos için de var olduğu düşünülmektedir.³³⁶ Bu fragmana göre; Ephesoslular yerleşimlerinin ya da kutsal alanlarının kaderini kesinlikle Kroisos'a bağımlı yapma amacını gütmemişlerdi.³³⁷ Perslere karşı bir ordu oluşturmak için Kroisos'tan para alan Eurybates adında bir Ephesoslu ihanet ederek, parayı bu amaçla kullanmayıp Kyros'a vermişti. Bu belge, Lidya krallığının çöküşünden sonra, Efes'in de hiçbir şekilde politik ya da ekonomik bir ters tepki ile karşılaşmadığına dair bir kanıt oluşturmaktadır.³³⁸

Kyros'un antlaşmayı ön görmeyen bu tutumunun arkasından diğer İonia yerleşimleri, Samos'un karşısındaki Mykale Burnu'nda, Poseidon Helikonios kutsal alanının bulunduğu Panionion'da toplanmışlar ve liderliğini Phokaia'lı Pythermos'un yaptığı bir grup elçiyi, yardım istemek üzere Sparta'ya göndermişlerdi. Spartalılar ise yardım etmeyeceklerini bildirdikleri halde, 50 kürekli bir gemi ile bir grup elçiyi Phokaia'ya göndermişlerdi.³³⁹

Kyros'un komutanlarından Mazares Batı Anadolu'yu tam anlamıyla Pers egemenliği altına sokmak için, Maeandros ovasına inerek Miletos'un en yakın komşusu olan Priene'yi ele geçirerek köleleştirmiştir.³⁴⁰ Mazares'in ölümünün

Kroisos'tan ayrılınsınlar diye elçiler göndermiş, ama onlar kulak asmamışlardı, şimdi her şey olup bittikten sonra dediğine geliyorlardı. Öfkenin etkisi ile verdiği cevap bu oldu. Bu cevap kendilerine getirilince, Miletos'tan başka öbür İon devletleri kalelerine kapandılar, Panionion'da toplandılar; zira Kyros Lydia'lılara uygulanan aynı koşullar için yalnız Miletos'lularla antlaşmıştı. Bütün öbür İon'lar, oy birliğiyle Sparta'ya elçiler yollayıp yardım istemeye karar verdiler."

³³⁵ Roebuck, 1955,s.30; J.A.O.,Larsen, 1968, s.29; Schwertheim, 2009, s.39; Yalnızca Miletos kenti, Kyros'u Kroisos'a karşı desteklediğinden Lidyalılar dönemindeki imtiyazlardan faydalanmaya devam edebildi.

³³⁶ Muss, 2008, s.24

³³⁷ a.g.m., s.25

³³⁸ Muss, 2008, s.28

³³⁹ Hdt I 152

³⁴⁰ Gezgin, 2007, s.15

ardından onun yerine geçen Harpagos İonia yerleşimleri üzerine yürüyerek toprak yağdırma taktiği ile kalan bütün Hellen yerleşimlerini ele geçirmiştir. İonia'da ilk saldırdığı yer Phokaia olmuştur. Phokaialılar bu süreçte bir sur yapmışlar, Harpagos'un surlarını yıkarak teslim olmalarını istemeleri üzerine ise, onlardan bir günlük süre isteyerek Khios'a gitmişler, Teoslular da, daha önce Klazomenaili Timesios tarafından kurulan Abdera'ya kaçmışlardır.³⁴¹

Panionion'da toplanan diğer İonialılar ise Prieneli Bias'ın denize açılıp Sardinia Adası'nda tüm Hellenler için büyük bir yerleşim kurma önerisini kabul etmemişlerdir. İonia ve Aeolis yerleşimleri düşüp, orduları yenilince, Harpagos güney batıya, Karia, Lykia ve Dor olan Halikarnassos ve Knidos'un bulunduğu yarımada doğru yürümüştür.³⁴² Kyros'un işgali sürecinde Miletos ve Samos, Khios gibi ada devletleri diğer üye devletlerle işbirliği yapmadılar.³⁴³

4.2. I.Dareios Döneminde Panionion

Dareios'un tahta geçtiği sırada, İmparatorluk toprakları içerisinde, yönetim boşluğundan doğan bir çok ayaklanmanın çıkması nedeniyle yönetiminin hemen başlangıcınca bu ayaklanmaları bastırmak için seferler düzenlemiştir.³⁴⁴

Asya'da sürdürdüğü mücadelenin arkasından, Batı Anadolu halkları ile karşılaştığı İskit seferi gerçekleşmiş ve ordusuna, Miletos'tan Kuzey Ege'ye kadar pek çok yerleşimden askeri katılım olmuştur.³⁴⁵

I.Dareios, M.Ö.6.yüzyılın sonlarında yaptığı İskit seferinden sonra Trakya ve Karadeniz'in batı kıyılarının Pers egemenliğine girmesi ile boğazların kontrolü de

³⁴¹ Hdt I 168

³⁴² Hdt I 171

³⁴³ Caspari, 1915, s.181

³⁴⁴ A. R. Burn, Persian and the Greeks. The Defence of the West c.546-478 B.C., London, 1984, s.96

³⁴⁵ Gezgin, 2007, s.24; Pers ordusunun çok önemli bir bölümünün yok edilmekle karşı karşıya kaldığı bu olayda, hem de oy birliği ile, böyle bir kararın alınması ve bundan kısa bir süre sonra da, memnun olmadıkları bu egemenliğe karşı ayaklanmaları, bu kadar kısa sürede gerçekleşen bu değişikliğin açıklanması güç bir durumdur.

Perslerin eline geçmişti.³⁴⁶ Böylece, Hellas ve Batı Anadolu'daki devletlerin ve özellikle Karadeniz'de adeta bir deniz imparatorluğu kurmuş olan Miletos'un buradaki ticareti engellenmiş; Karadeniz'den Ege'ye akan buğday trafiğine sekte vurulmuş oldu.

Perslerin Batı Anadolu'da kurmuş olduğu satraplık, bu bölgedeki yerleşimler için hoş karşılanmayan bir durum olması nedeniyle İonia bölgesindeki bu rahatsızlık dışı vurmaya başlamıştı.³⁴⁷

İonia İsyanı

M.Ö.499'da başlayan İonia ayaklanmasının nedeni olarak Perslere karşı duyulan hoşnutsuzluğun ve Miletos'un ticari çıkarları ön plana çıkarılmasına rağmen Pers yönetimi altındaki Panionion'un üyelerinden Miletos'un, daha önce olmadığı kadar refaha ulaştığı da bilinmektedir.³⁴⁸ Ayrıca Pers egemenliğinde İonia bölgesindeki devletlerin Lade savaşında sundukları askeri destekten anlaşıldığına göre bu yerleşimlerin oldukça zengin olmalarında, Pers egemenliği altındaki İonia bölgesindeki ticaretin önemli olduğu anlaşılmaktadır.³⁴⁹ Miletos, Khios ve Samos gibi bazı yerleşimlerin Hellas anakarasındaki ticari anlamda büyük güç kazanmış olan Korinth ve Aegina gibi iki büyük yerleşimin Salamis savaşında verdikleri askeri güç karşısında bu yerleşimlerin askeri gücünün yaratmış olduğu tezat bunu doğrulamaktadır.³⁵⁰

Bu dönemde Persler'in İmparatorluğunu destekleyenlere verilen ayrıcalıkların bireysel çıkarların da ön planda olmasını sağlamış olduğu görülmektedir. Bu ayrıcalıklara sahip olma konusundaki yarış, tiranların arasındaki mücadeleyi göstermekle birlikte, bu iltimaslara sahip olma arzusunun yerleşimler arasında Perslere karşı bir birliğin oluşturamamasını açıklamaktadır. Dolayısıyla Hellen devletlerinde Perslere yakınlık gösteren tiranlığın mümkün kılınması ve Pers

³⁴⁶ Hdt IV 1

³⁴⁷ Muss, 2008, s.29

³⁴⁸ Tekin, 2008, s.95

³⁴⁹ Pericles B.Georges, "Persian İonia underDarius: The Revolt Reconsidered", **Phonix**, vol.45 no:2, 1991, s.2

³⁵⁰ J.Salmon, *Wealthy Corinth: A History at the City to 338 B.C.*,1984,s.118

satrapları arasındaki çıkar ilişkileri M.Ö.499'da yaşanan İonia İsyanı'nın bir nedeni olması daha olasıdır.³⁵¹ Tüm bunlar, isyanın Persler'e karşı olduğu düşünülen milliyetçi duyguların bir tepkisi olmadığını da ortaya koymaktadır.³⁵²

İonia'da bu gelişmelerin yaşandığı dönemde Atina'da tiranların kovulması süreci yaşanmakla birlikte Hellen dünyasında köklü bir demokratik sistem ortaya çıkmaya başlamıştır.³⁵³ Bu dönemde Hellen yerleşimlerine hükmeden tiranların Pers varlığını kabul etmelerini aslında kendi otoritelerini sürdürmelerinin bir koşulu olarak görmek gerekmektedir. Diğer yerleşimler gibi Panionion'un üye yerleşimleri de Pers egemenliğinde tiranlara vergi ve askeri hizmet vermekte zorlanıyor ve tiranlar Pers otoritesinde kendi çıkarlarını gerçekleştirmenin özgürlüğüne sahip bulunuyorlardı.³⁵⁴ Persler'in Batı Anadolu'yu işgal sürecinde örgütlenemeyen birlik üyelerinin bahsedilen sebeplerden ötürü Panionion'u kullanmaya başladıkları³⁵⁵ ve isyan sürecinde önemli ölçüde örgütlenmiş oldukları anlaşılmaktadır.

Bu dönemde Perslerin desteği ile Miletos'un başında tiran olarak bulunan Histiaios'un yerine vekaleten bıraktığı damadı Aristagoras, demokrasi yanlılarının Naksos adasında aristokratlara karşı başlattığı ayaklanmanın bastırılması için, Sardeis satrapı Artaphernes'i ikna ederek M.Ö.499'da Naksos adasına bir donanma göndermiş; ancak seferin başarısız olmasından sonra, Miletos'ta bağımsızlığını ilan ederek halkı Perslere karşı ayaklandırmıştı.³⁵⁶

Batı Anadolu'daki demokratik yönetimin savunuculuğuna soyunan Aristagoras, İonia'daki Pers destekli diğer tiranlara da savaş açarak, bölge halkının desteğini kazanmıştı. Böylece İonia bölgesindeki bazı yerleşimler ayaklandılar.³⁵⁷

Ayaklanmaya karar verilmesinin ardından Naksos'dan dönen donanmanın demirlediği Myus'a, donanma komutanlarını kazanmak için bir elçi gönderilmişti.³⁵⁸

³⁵¹ Michael N. Weiskopf, *Achaemenid Systems of Governing in Anatolia*, California, 1982, s.37

³⁵² Tekin, 2008, s.96; Philip De Souza, *The Greek and Persian Wars 499-386 B.C.*, Osprey, 2003, s.10

³⁵³ Ağaoğulları, 1994, s.14

³⁵⁴ Weiskopf, 1982, s.37

³⁵⁵ Roebuck, 1955, s.30

³⁵⁶ Hdt V 37

³⁵⁷ Gezin, 2007, s.30

Miletoslular isyana gönüllü katılımlar diye Aristagoras görevden çekilerek demokratik bir hükümet kurarak bu yeniliği tüm İonia'ya yaymıştı.³⁵⁹ Aristagoras daha sonra yerleşimlere komutanlarını seçmeleri için emir vermekle birlikte İonia delegesi olarak yardım istemek üzere Lakedaimonia'ya gitmesine rağmen yardım konusunda Spartalıları ikna edememiş, arkasından Atina'ya giderek Atinalılar'ın Melanthios komutasında hazırladıkları yirmi gemiyi İonia'ya göndermesini sağlamıştı.³⁶⁰ Eretria'nın da beş trirem ile desteklediği bu donanma ile Ephesos'a kadar gelmişler, gemileri Koressos'a bırakarak, Ephesosluların rehberliğinde Sardes'e ulaşmışlardı.³⁶¹ Sardes'i ele geçiren İonialılar'ın küçük bir grubun yerleşimi savunduğunu görerek geri çekilmeleri üzerine Ephesos'a geçen İonialıları takip eden Persler, burada savaşmış ve onları yenmişler ve İonialılar da bu süreçte kendi yerleşimlerine dağılmışlardır.³⁶²

Kıbrıs da Onesilos komutasında bu isyana destek vermek için Perslere baş kaldırmış ve arkasından Artybios komutasında bir Pers ordusunun Kıbrıs'a doğru yola çıktığını öğrendiklerinde İonialılar'dan yardım istemeleri üzerine İonialılar, Kıbrıs'a yardım göndermek üzere düzenlenen toplantıda üye devletlerin liderlerinin ortak yönetimleri altında olacak büyük bir donanma gönderme konusunda karar vermişti.³⁶³

Kıbrıslılar ile Persler arasında geçen bu çatışmayı Persler'in kazanması üzerine karadaki savaşta Persler'in galip geldiğini öğrenen İonia donanması, İonia'ya hareket etmiştir.³⁶⁴ Herodotos'un aktarımlarına göre İonia İsyanını gerçekleştirdiği bu süreç içinde Panionion'un üyesi olan tüm yerleşimler bu ortak hareketin içine dahil olmamış,³⁶⁵ Panionion'un tüm üyeleri tarafından benimsenen bir birlik politikası oluşturulamamıştır.³⁶⁶

³⁵⁸ Gezgin, 2007, s.30 ve Hdt V 36-38

³⁵⁹ Hdt. V 36

³⁶⁰ Hdt .V 37

³⁶¹ Gezgin, 2007, s.31

³⁶² Hdt. V 98-102

³⁶³ Caspari, 1915, s.181

³⁶⁴ Hdt. V 118-115

³⁶⁵ J.Neville, "Was there an Ionian Revolt?", **Classical Quartely**, vol.29,n.2,1979,s.268

³⁶⁶ a.g.m.,s.269

Lade Savaşı

İonia isyanının ardından Pers komutanları doğu Hellen yerleşimlerinin de yer aldığı orduları ile Miletos'a hareket etmişti.³⁶⁷ Herodotos'un aktarımlarına göre, bu süreçte Miletoslular Panionion'a elçiler göndermişlerdi.³⁶⁸ Panionion'da toplanan İonialılar Perslerle deniz savaşı yaparak Miletos'un savunmasını Miletoslulara bırakmaya karar vermişlerdi.³⁶⁹

Krizlere denk gelen bu toplantılar, üye devletlerin politik amaçlarını belirlemekle birlikte yapılan bu toplantılar düzenli bir şekilde yapılan Panionia örneklerinin dışındaydı.³⁷⁰ Bu sırada oluşturulan İonia donanmasında yer alan devletler ve donanmaya katkıları şöyleydi: Miletos: 80 gemi, Priene 12 gemi, Myus 3 gemi, Teos 17 gemi, Erythrai 8 gemi, Khios 100 gemin, Phokaia 3 gemi, Samos 60 gemi ile destek vermişti. Erythrai, Teos, kuzeyden Phokaia, Myus ve Priene gemilerle Persleri kuşatmak amacıyla konumlanmışlardı.³⁷¹

Lade Adası'sında toplanan İonialılar, Phokaialı Dionysos'un emrinde savaşmakta karar vermelerine rağmen,³⁷² Phokaia'nın sadece üç gemiyle savaşa katılması ve Dionysos'un liderliği sırasında İonialı denizcileri fazla çalıştırmamasından ötürü, İonialılar arasında anlaşmazlıklar çıkmış ve bu durumdan hoşnut olmayan Samoslular, ümitsizliğe kapılarak eski tyranları Aiakes'in çağrısına uyarak, tapınaklarını ve mallarını yakılmaktan kurtarmak amacıyla geri dönmüşler ve en büyük gemi desteğinin sağlayan Lesbosluların da savaşmaktan vazgeçmesi üzerine İonialıların büyük bölümü de onlara katılmışlardı.³⁷³

Lade savaşı sürecinde yerleşimler arasında yeterli derecede işbirliğinin sağlanamadığı ve M.Ö.494 yılında gelişen bu olaylarda, Miletos'a yardım için Anadolu'daki İon devletlerinin tamamının bu donamaya katılmadığı

³⁶⁷ J.M.Balcer, *The Persian Conquest of the Greeks*, 1995, s.186

³⁶⁸ Hdt. I 141

³⁶⁹ Hdt.VI.6-8; Gezgin, 2007,s.35

³⁷⁰ Roebuck, 1955, s.29-30

³⁷¹ Burn, 1984, s.209

³⁷² a.g.e., s.210 ve Hdt. VI 7-14

³⁷³ Hdt.VI.7-14; Gezgin, 2007, s.36

görülmektedir.³⁷⁴ Kolophon ve Lebedos'dan hiçbir kaynakta bahsedilmediği gibi Klazomenai'nin de bu savaştaki rolü çok açık değildir.³⁷⁵ Bu devletlerden biri olan Ephesos'un ise M.Ö. 500-494 yılları arasındaki bu mücadele sürecinde politik rolü konusunda tezatlıklar söz konusudur.³⁷⁶ Bir taraftan Ephesoslular, Atina ve İonia gemilerinin Ephesos limanına yanaşmasına, buradan da Hellenlerin yanlarında Ephesoslular olduğu halde Sardes'e gitmelerine ve burayı yıkmalarına izin verirken, diğer taraftan da, Lade savaşından dört yıl sonra, Thesmophoren gece kutlamalarından evlerine dönen Khiosluları düşman sandıkları için öldürmüşlerdi. Herodotos'da bu olay yanlışlıkla gerçekleşmiş olduğu şeklinde yansıtılmakla birlikte, Ephesosluların savaşı kazanan Perslerden çekinmeleri nedeni ile yapmış oldukları daha olası görünmektedir.³⁷⁷

Pers egemenliği öncesinde güçlü birer yerleşim olan Klazomenai, Smyrna, Kolophon ve Lebedos gibi liman yerleşmelerinin, donanmaya katılmamış olmaları, bu yerleşimlerin daha önceden ele geçirilmiş olmalarından kaynaklanmış olabileceği³⁷⁸ ve ayrıca bu yerleşimlerin tarımsal kökenli olmaları nedeniyle donanmaya katılmamış olabilecekleri ancak asker gücü olarak diğer İonialılara yardımcı olmuş olabilecekleri şeklinde açıklanmaktadır.³⁷⁹ Pers komutanların İonia tiranlarını çağırarak kendi yurttaşlarını teslim olmaları konusunda ikna etmeleri halinde başlarına kötü bir şeyin gelmeyeceğine dair söz vermeleri de İonia yerleşmelerinin hepsinin Persler karşısında birlik olmadıklarını göstermektedir.³⁸⁰ Ayrıca bu savaşın yalnızca İonia yerleşmelerinin bir eylemi olmadığı aynı zamanda İonia yerleşimi olmayan Lesbos'un 70 gemi savaşta destek vermesi, Kıbrıs'ın göze çarpan bir rol oynaması ve ayrıca Karia yerleşimlerinin de birleşerek savaşa destek olduğu göz önünde bulundurulmaktadır.³⁸¹

³⁷⁴ Neville,1979, s.271

³⁷⁵ a.g.e.,s.272

³⁷⁶ Muss, 2008, s.28

³⁷⁷ a.g.m.,s.29

³⁷⁸ Gezgin, 2007, s.36

³⁷⁹ Roebuck, 1959, s.36

³⁸⁰ Hdt.VI.9

³⁸¹ Neville, 1979, s.272

Heredotos, savaş sonunda Miletos'un ve halkının bir yıkıma uğradığını anlatmaktadır. M.Ö.494'te Lade Savaşı'nda uğranılan bozgunun ardından, Miletos Persler tarafından kuşatılmış ve yerleşim yıkılmış ve hayatta kalanlar köleleştirilerek Susa'ya götürülmüştü.³⁸² Samoslular denizcilerinin savaşta kaçmalarından hoşnut olmamışlar ve Perslerin egemenliğini kabul etmek yerine Sicilya'da bir koloni kurma kararı almışlardı.³⁸³ Pers donanması, kışı Miletos yakınlarında geçirdikten sonra, denize açılmış ve Khios, Lesbos ve Tenedos'u teslim almıştı ve karada da İonia yerleşimlerini ele geçirmişlerdi.³⁸⁴ Bu olayların ardından, Artaphrenes, bütün İonia yerleşimleri ve onların temsilcilerinin de katıldığı bir anlaşma yaparak bundan sonra çıkacak olan problemleri bir hakem yardımı ile çözüleceklerdi. Ayrıca her bir İonia yerleşimi, toprakları ölçüsünde eskisinden pek farklı olmayan oranda vergi verecekti.³⁸⁵

Yeni vergi hesaplamasına göre her bir polis parasanglarla ölçülecek, her parasang için altı mina tutarında vergi toplanacaktı. Bütün tedbirler, yeniden bir savaş ve kargaşa ortamı yaratmayı engellemek amacıyla alınmıştı. Dareios, bu tür önlemleri imparatorluğun bütün topraklarına yaymış ve imparatorluğu yeniden organize etmişti. İonialılar, Lade Adası önlerinde yapılan bu savaşı da organizasyon eksikliği yüzünden kaybetmişlerdi.³⁸⁶

4.3. Kserkses Döneminde İonia Bölgesi

Darius'un M.Ö. 486 yılında ölmesinin ardından, kardeşi Artobazanes ile giriştiği mücadelenin kazananı olan Kserkses, Pers İmparatorluğu'nun başına geçmişti.³⁸⁷ Bu dönemde Kserkses tarafından yönetilen askeri güçlerin İonia yerleşimlerini terk ettiği ve bunun sonucu olarak yerleşimlerin özgürlüklerine kavuştuğu ileri sürülmektedir.³⁸⁸ Ancak bu ifadenin aksine, Delos Birliği üyelerinin

³⁸² Hdt. VI.20

³⁸³ Hdt VI.18-25; Graeves, 2003, s.140

³⁸⁴ Hdt.VI.31-32

³⁸⁵ Gezgin, 2007, s.39

³⁸⁶ Gezgin, 2007, s.40

³⁸⁷ Balcer, 1995, s.223

³⁸⁸ G.L.Cawkwell, "The Power of Persia", **Arepo I**, 1968, ss.1-5

ve İonia devletlerinin Persler tarafından kontrol altında tutulduğu anlaşılmaktadır. Bu karışık dönemde Persler özellikle bazı kilit noktalarda askeri güçlerini bırakarak, M.Ö.5.yüzyılın ikinci çeyreği boyunca Sardes ve Daskyleion'da askeri ve politik kontrolünü devam ettirmişlerdir.³⁸⁹ Herodotos'un Kserkses'in Hellas seferi sırasında kara ordusunu sayarken İonia'dan yüz geminin katıldığını aktarması bu görüşü desteklemektedir.³⁹⁰ Magnesia, Menderes vadisi, Hermos vadisi, Smyrna, Nymphaion kırsalı, Kaikos vadisi ve Pergamon, Myrina ve Gyreneion kırsal kıyı bölgelerine, Sardes'ten Edremit Körfezine değin Perslerin Ege bölgesinin ve Delos Birliği üyeleri olan Miletos ve Erythrai gibi merkezlerinde M.Ö. 470 yıllarında veya daha geç bir tarihte Pers kontrolünde olduğu anlaşılmaktadır.³⁹¹

Attika Delos Deniz Birliği

M.Ö.480-79 yıllarında Perslerin Hellenler'e karşı M.Ö.546'da başlattıkları yayılma politikası sona ermişti.³⁹² Pers savaşlarının organize edilmesi amacıyla kurulan Hellen Birliği, Plataia ve Mykale savaşlarının sonucunda, M.Ö.478/77'de Atina önderliğinde genişletilerek Attika Delos Deniz Birliğine dönüştürülmüştü.³⁹³ Aristoteles'in aktarımlarına göre Atina önderliğindeki Birlik şöyle kurulmuştu: *"M.Ö.478 yılının sonlarında kurulan bu Hellen birliği, Aristides'in başkanlığında organize olmuştu. Aristides, Salamis Savaşı'ndan iki yıl sonra Timostenes'in arkhonluğunda ilk verginin toplanmasını organize etti ve İonialılara dostları ve düşmanlarının aynı olacaklarına dair yemin ettirdi."*³⁹⁴

Ege havzasında tehdit oluşturan Perslere karşı birleşik bir ordu ve donanmayı sürekli hazır tutmak amacı doğrultusunda üyeler topluluğa farklı miktarlarda harçlar

³⁸⁹ J.M.Balcer, "Liberation of İonia 478 B.C.", **Historia** 46, 1997,s.376

³⁹⁰ Hdt VII 60-100

³⁹¹ Balcer, 1997, s.377

³⁹² Tekin, 2008, s.98

³⁹³ T.Korkut, "Antik Çağlarda Amphiktionia, Symmachia, Sympoliteia Yapılanmaları ve Likya Birliği", **Doğudan Yükselen Işık**, Arkeoloji Yazıları. Atatürk Üniversitesi 50.Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı, 2007, s.3

³⁹⁴ Aristot. Atinalılar'ın Yasası,23.5

ödemişlerdir.³⁹⁵ Hellas'daki Hellen yerleşmelerinin yanı sıra bu birliğe, Ege adaları ve Anadolu'dan da birçok şehir katılmıştı. Mykale savaşının hemen arkasından birliğe katılan İonia yerleşimleri Samos, Khios ve Miletos idi.³⁹⁶ Bu devletlerin önemli bir kısmı ise hala Pers egemenliği altındaydı. İonialılar birliğe vergi, asker ve gemi vererek katkıda bulunuyordu. M.Ö.453-442 yılları arasında vergi listesinde Priene'nin de adı geçmekle birlikte,³⁹⁷ M.Ö.440-39 arasında Miletos ve Samos arasında gerçekleşen savaşın yarattığı sıkıntılı süreç nedeniyle listede bulunmadığı anlaşılmaktadır.³⁹⁸ Birliğin bir üyesi olarak Teos yerleşiminin de 6 talent vergi ödediği ve M.Ö.412 yılında Atina komutanı Strombichides önderliğinde Perslere karşı olan savaşta Klazomenai ve Erythrai'den birlik gücü aldığı görülmektedir.³⁹⁹

Her ne kadar birliğin amacı, Ege ve Anadolu'daki Pers egemenliğine son vermek olarak gösterilse de, asıl amaç Atina'nın askeri ve ekonomik açıdan etki alanını geliştirmesi ve bununla da Hellas'daki egemenliğini sağlamlaştırma düşüncesiydi.⁴⁰⁰ Bu birlikte söz konusu alanlarda tüm yerleşimler, yapay ulusçu bir politikayla ilk kez Hellen kimliği altında resmi olarak birleşmiş olmalarına rağmen M.Ö.454 yılında Atina'nın birlik merkezini Delos Adası'ndan Atina'ya taşıması ve birlik kasasında biriken üye aidatlarını daha çok kendi amaçları doğrultusunda kullanmaya başlaması, birlikten kopmalarına neden olmuştur.⁴⁰¹ İonia yerleşimlerinden Erythrai ve Miletos isyan etmiş, daha sonra Atina tarafından tekrar ele geçirilmişlerdi. Persler ile Atina arasında M.Ö.449'da imzalanan ve Kallias Barışı olarak bilinen barışın gerçekleşmesinin ardından Attika Delos Deniz

³⁹⁵ E.Ruschenbusch, "İlk Atina Deniz Birliğinde Tributum/Harç Miktarı ve Vatandaş

Sayısı", (Çev.Ayşe Gül Akalın), **A.Ü-DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXI, 34, 2003,

s.173

³⁹⁶ Gezgin, 2007., s.59

³⁹⁷ N. Demand, "The Relocation of Priene Reconsidered", **Phoenix**, vol.40.no.1,1986,s.36

³⁹⁸ A.W.Gomme, A Historical Commentary on Thukydides, Oxford,1945,s.350

³⁹⁹ H.D.Westlake, "İonians in the İonian War", **The Classical Quartely**, New

Series,vol.29.n.1,s.10

⁴⁰⁰ T.Korkut, 2007,s.301

⁴⁰¹ Ruschenbusch, 2003, s.173

Birliği'nin kuruluş amacı da ortadan kalkmış oluyordu.⁴⁰² Bu süreçte Panionion'un üyelerinin başka bir birlik çatısı altında birleşmeleri de bu yerleşimlerin kendilerini koruyacak bir örgütlenmeden uzak olduğunu göstermekle birlikte Samos ve Miletos'un Priene toprakları üzerindeki egemenlik mücadelesi de Panionion üyeleri arasındaki kopuşa işaret etmektedir.

II.5. IV. Yüzyılda Panionion'un Yeniden Yapılanması

Epheros'un aktarımlarına göre Panionion'un dağılma süreci, M.Ö.5.yüzyılda İonia İsyanı'nın başarısızlıkla sonuçlanmasından, M.Ö.404'te Atinalılar'ın yenilmesine kadar sürmüştür.⁴⁰³ Festivalin taşınma süreci ile ilgili olarak varsayımlar, Mausolos döneminde olduğu gibi, M.Ö. 393 civarında⁴⁰⁴ve 440/439'daki Samos ve Miletos'un Priene üzerindeki mücadelesi gibi farklı tarihler arasında şekillenmektedir.⁴⁰⁵ Savaş tehlikesi nedeni ile festival bir süre kutlanamamış ve Ephesos yakınlarındaki güvenli bir yere taşınmıştı.⁴⁰⁶ Priene, M.Ö. 4.yüzyılın ilk yarısında Perslere karşı olan savaşta düşmüş ve bu dönemde tapınağın yer aldığı Priene arazisi güvenli bir yer olmaktan uzaklaşmıştı.⁴⁰⁷

M.Ö.397 tarihinde gerçekleşmiş olan Perslere karşı ikinci büyük isyanın sonunda İonia devletlerinin *İnon Koinon* adındaki ikinci birliği kurmuş olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁰⁸ Bu birliği kuran yerleşimler arasında Ephesos, Priene, Phokaia ve Smyrna bulunmaktadır.⁴⁰⁹

İonia bölgesi M.Ö.387'den itibaren tekrar Pers işgali altında olmasına rağmen yerleşimler, satrap ayaklanmaları dolayısıyla kültürel bir yayılma olanağı da

⁴⁰² Gezgin, 2007,s.65

⁴⁰³ Ephor. Frag. 70 F 58

⁴⁰⁴ Caspari, 1915, ss.182-183

⁴⁰⁵ Thuk 1.115; N.Demand, 1986, s.35; Bu savaş Miletos'un hak iddia ettiği bir sınır arazisi olan Peraia nedeniyle ortaya çıkmıştı. Miletos'un Priene'yi kendi egemenlik alanına kattığı anlaşılmaktadır.

⁴⁰⁶ Diod.15.49.I

⁴⁰⁷ Strab. XIV I.12

⁴⁰⁸ Korkut, 2007,s.2

⁴⁰⁹ Rhodes, Peter John -Lewis, Devid Malcolm; The Decrees of the Greek States, Oxford, 1997, ss. 394-395

bulmuştu.⁴¹⁰ Bu süreç içinde Karia hanedanlıkları belli bir özerklik elde etmişlerdi. M.Ö.362 yılındaki satrap ayaklanmaları, Mausolos'un İonia yerleşimlerine karşı hareket etmesini kolaylaştırdığı için, yerleşimin kendisini Mausolos akınlarından daha iyi koruyabileceği düşüncesi ile Panionia şenliklerinin Mykale yarımadasından Ephesos'a kaydırıldığı da ileri sürülmektedir.⁴¹¹

Festivalin taşınma tarihi ile ilgili olarak ileri sürülen M.Ö. 373 yılı bir "*terminus ante quem*" sağlamaktadır.⁴¹² Yaklaşık olarak İonialıların M.Ö.373'ten önceki bir tarihte Akhaia'ya bir elçi göndermeleri ve henüz erken bir tarihte birliğin Mykale'den Ephesos'a taşındığını ileri süren savaş bahsi birbirini tutmamaktadır.⁴¹³ Bu savaşları, Priene'den Spartalı Thibron ile Pers satrabı Struthas'ın M.Ö.392'deki mücadelesi tanımlamaktadır.⁴¹⁴ Bununla birlikte Panionion ve Poseidon Helikonios kültürünü canlandırma girişimi ve Panionia festivalinin canlandırması M.Ö. 4.yüzyılın ortalarında Priene yerleşiminin yeniden inşası ile bağlantılı olduğu da varsayılmaktadır.⁴¹⁵

II.6. III. Aleksandros Döneminde İonia Bölgesi ve Panionion

Diodoros'un aktarımlarına göre Aleksandros Hellen devletlerinin özgürlüğünü sağlamak amacıyla Perslerle savaşmıştı.⁴¹⁶ Gaugamela savaşı'nın ardından ilan ettiği gibi bütün tiranlıkların ortadan kaldırılması ile birlikte her yer bağımsız olduğundan onun gözünde hepsi özgürlüğünü kazanmıştı. Ancak verilen özgürlüğün uygulamada fazla bir anlamı bulunmamakla birlikte Anadolu Hellenler, fethedilmiş topraklarda yaşıyorlardı ve Aleksandros bir fatih olarak Hellen

⁴¹⁰ Muss, 2008, s.28

⁴¹¹ a.g.m.s.29

⁴¹² Diod.15.49.1-3; Bu antik tarihçi, festivalin Ephesos'a taşındıktan sonra, orada İon elçilerin Akhaia'daki Helike Poseidon'unun bir modelini buraya getirmek üzere bir elçi gönderdiklerinden bahsetmektedir. Ancak oraya giden elçilerin Helikeliler tarafından hoş karşılanmadıkları gibi elçilerin eşyalarının da yağmalandığını ifade etmektedir. Buna kızan Poseidon, Helikelilerin ülkesini bir depremle yıkmıştı. Bu olayın yaşandığı tarih olarak da M.Ö.373 verilmektedir.

⁴¹³ Caspari, 1915, s.183

⁴¹⁴ Xen.Hell.IV 8.17-19; Diod.XIV 99

⁴¹⁵ Lohmann, 2005,s.246

⁴¹⁶ Diod.XVI.91.1;XVII.24.1

yerleşimleri ile yapılan tüm antlaşmalarda koşulları ve vergileri belirliyor, kimlerin yönetici olacağına karar veriyordu.⁴¹⁷ Aynı zamanda bu devletlerle ikili ittifaklar hatta dostluk antlaşması söz konusu değildi. Yerleşimlerin ele geçiriliş şekli birbirleri ile çok farklı muameleye tabi olmasına yol açıyordu.⁴¹⁸

Aleksandros, Ephesos'taki yüksek rütbeli bir subay olan Alkimakhos'u, hala Pers işgali altında bulunan Aeolia ve İonia bölgelerindeki oligarşilerin yerine demokrasiler oluşturması, yerleşimlere özgürlüklerini geri vermesi ve Persler tarafından konulan vergileri affetmesi için göndermişti.⁴¹⁹ Pers hakimiyetindeki yerel tiranların ve oligarşilerin devrilmesinden sonra, her birinin olasılıkla özgür bir Hellen yerleşimi için normal yönetim biçimi olduğu sanılan demokrasiyi kurması kabul ettirilmeye çalışılmıştır.⁴²⁰

Yerleşimlerin özgürlüklerine kavuşmaları, bir Hellen polis'inin anayasasının eski yerli toplumlara ya da kralların kurduğu yerleşimlere sonradan bağışlanması gibi değildi.⁴²¹ Fetihle elde edilen kazanımlara dayanan ve kralın emriyle geri alınabilir durumda olmayan, salt bir lütuftan ibaret bir şey olmamakla birlikte Antalkidas'ın yaptığı anlaşma ile kaybedilmiş olan, doğuştan gelen bir hakkın geri verilmesi olarak göz önünde tutulmuştur. Ancak bağımsızlık kelimesinin halk için farklı anlamlar taşıdığı anlaşılmaktadır. Alkimakhos'un faaliyet gösterdiği Erythrai ve Kolophon, daha sonraları Aleksandros ve Antigonos'un kendilerine özgürlük verdiğini gururla ifade etmişlerdi. Erythrailliler, bağımsızlıklarını ve vergiden muaf olduklarını özellikle vurguluyorlardı.

⁴¹⁷ A.B. Bosworth, Fetih ve İmparatorluk: Büyük İskenderin Yaşamı ve Fetihleri, Ankara, 2005, s.306

⁴¹⁸ a.g.e., s.307; Ephesos Philippos'un hükümrانlığı sırasında, olasılıkla Parmenion'un 336 yazındaki saldırısından önce kurtarılmıştı ama daha sonra, Syrphax ve ailesi tarafından davet edilen Memnon'un eline geçti. Bunun sonucunda, Makedon yandaşları toplu bir şekilde şehri terk etti ve bir oligarşi hükümeti kuruldu. Ancak Aleksandros şehre yaklaşırken paralı askerlerden oluşan garnizon çekildi ve kral sürgündeki yandaşlarını tekrar başa geçirdi. Halk oligarşi yönetiminin liderlerini linç etti; sonunda Aleksandros genel af ilan etti ve demokrasi yönetimi kuruldu. Ephesos'a demokrasi gelmişti ama bu Makedon yandaşları tarafından yönetilen bir demokrasi idi.

⁴¹⁹ Arr.I.18.2

⁴²⁰ Magie,2003, s.24; Bosworth, 2005, s.308; demokrasi yönetimi kurmak da siyasi bir gereklilikti. Bu yerleşimlerde mevcut oligarşi yönetimleri hoş karşılanmıyordu.

⁴²¹ Magie, 2003,s.25

M.Ö.334 yılındaki savaş sırasında yerleşimlerde onları korumak amacıyla garnizonlar kurulmuştu. Aleksandros'un bu garnizonları, yerleşimlerin yeni kazandıkları özgürlüklerinin korucusu olarak tanımlandığı gibi, bağımsızlığın ihlali olarak da yorumlanmaktadır.⁴²²

Aleksandros'un düşüncesi Hellen yerleşimlerine demokrasiyi yalnız komünal yönetimde bırakmak ve onları büyük İmparatorluğunun kuvvet ve otoritesi ile birleştirerek geliştirmektir; ancak bu istek onun erken ölümü üzerine Hellen tarzının iç yapısı gereği olarak tamamlanamamış bir halde kalmıştır.⁴²³ Aleksandros Hellenlerden kendisine bir tanrı gibi tapınmalarını istemekle birlikte, Hellen dünyasının III. Aleksandros'un İmparatorluğu içinde kendi yerini bulması, Asyalıların besledikleri ve kralın kendi devleti için önemli bir garanti olarak saydığı bu düşüncüyü, yani kralın ululuğu düşüncesini Hellenlere benimsetmek ve onları buna alıştırmak gerektiği koşuluna dayanıyordu.⁴²⁴

Aleksandros döneminde Avrupalı Hellenlerle Anadolu Hellenleri arasında ve hatta Hellenlerle Hellen olmayanlar arasında herhangi bir ayırım gözetilmediği anlaşılmaktadır.⁴²⁵ Yerleşimlerin birbirleri ile ilişkileri, kralın onları yerel örgütler içinde bir araya getiren federasyonlar kurmaya ya da canlandırmaya yönelik politikasının sonucu olarak daha da yakın olmuştur. Bunlardan birisi İonialıların yeniden canlandırılmış olan federasyonudur.⁴²⁶ Ancak federasyonlarla birlikte canlandırılan Anadolu'daki kültürler bu dönemde minnettarlığın bir ifadesi idi ve kralın isteği üzerine kurulmuştu.⁴²⁷

Aleksandros'un federasyonları kurmak ya da canlandırmak ile onları krallığın yönetimini kolaylaştırmada görev yapacak yönetim organları olarak kullanmayı amaçladığı tahmin edilmektedir.⁴²⁸ Bunların federatif organlar olarak bir nevi hayali yetkilere sahip oldukları düşünülse de, bazı önemsiz konularda eyleme geçebildikleri bilinmekle beraber delegelerin tasarrufları, kralın, imparatorluğun yönetimi ile ilgili

⁴²² Bosworth, 2005, s.308

⁴²³ G.Droysen, Büyük İskender Tarihi, (Çev.Bekir Sıtkı Baykal), İstanbul, 2007, s.601

⁴²⁴ a.g.e., s.601

⁴²⁵ Bosworth, 2005, s.314

⁴²⁶ Magie,2003, s.24

⁴²⁷ Bosworth, 2005, s.315

⁴²⁸ Magie,2003, s.26

herhangi bir kararıyla çelişik olamazdı.⁴²⁹ Bir konsey dışında, federal bir ordu ya da mahkeme veya herhangi bir başka organ olmaksızın, bu örgütler hiçbir zaman gerçek güce sahip olmamışlar ya da siyasi önemleri olan konumlara çıkamamışlardır. Uygulamada uğraşları, festivallerin kutlanmasını organize etmek ve şeref payesi vermek istedikleri ile ilgili kararlar almakla sınırlı idi.⁴³⁰

Birliğin yeniden yapılanması Aleksandros'a atfedilmekle birlikte herhangi bir antik yazar bundan bahsetmemektedir. Hellen birliklerinde birçok Asya yerleşimini birleştiren Aleksandros'un egemenliği sürecinde Pan Hellenik federasyonlar oldukça sık oluşturulmaktaydı. Ancak bu durumun Panionion ile bağlantılı olmadığı anlaşılmaktadır.⁴³¹

M.Ö.265'teki bir tarihte İonialılar tarafından kutlanan ve Aleksandreia olarak adlandırılan bir festivalin varlığı nedeniyle Panionion'un Aleksandros döneminde yeniden canlandırıldığı düşünülmüştü. Aleksandros festivali M.Ö.324'de onu tanrılaştırmak için, Aleksandros'un isteğine karşılık olarak oluşturulmuştu. Ancak bu festivalin onun ölümünden sonra onun anısına düzenlenmiş olması daha olası görülmekle birlikte, birliğin Diodokhlar dönemine değin tekrar toplanmamış olduğu anlaşılmaktadır.⁴³²

Aleksandros tarafından yerleşimlere özgürlüklerinin tekrardan verilmesi ile federasyon eski önemine dinsel özellikleri öne çıkacak şekilde kavuşmuş ve on iki üye sonradan yeni inşa edilen Smyrna'nın katılması ile on üçe çıkmıştır.⁴³³ Panionion'un üyeleri kralın doğum gününde, kurtarıcılarında bir bağlılık göstergesi olarak kutladıkları Aleksandreia onuruna oluşturdukları festival ilk dönemlerde, olasılıkla nöbetleşe olarak çeşitli üye yerleşimlerle yapılmış daha sonra Erythrai Yarımadası'nın kıstağı üzerinde Aleksandros'un anısına adanmış bir koruluğa taşınmıştır. Bu yeni festival, bir ölçüde eski Panionia'nın yerine geçmiş ve Poseidon Tapınağının önemi buna paralel olarak azalmıştır.⁴³⁴

⁴²⁹ Magie,2003, s.26

⁴³⁰ a.g.e. s.27

⁴³¹ Caspari, 1915, s.184

⁴³² a.g.m.,s.185

⁴³³ Magie, 2003, s.24

⁴³⁴ a.g.e., s.25

II.7.Diodokhlar Döneminde İonia Bölgesi ve Panionion

Aleksandros'un M.Ö.323 tarihindeki ölümünün ardından Panionion üyelerinden Ephesos yerleşiminin, çeşitli iktidar iddiacılarının hoşgörüsünü kazanma çabalarına girmiş olması bu süreçte yerleşimde egemen olan korkunun göstergesi olarak görülmektedir.⁴³⁵ Bir süre sonra yerleşimlerden bir bölümü Mısır'ın egemenliği altına girme tehlikesine maruz kalmışlardır. Bu yerleşimlerden Ephesoslular, elçiler göndermek suretiyle⁴³⁶ Ptolemaios ile uzlaşmaya çalışmışlar, Miletoslular ise birkaç yıl sonra, o zamanki Mısır kralı Ptolemaios'un oğlu tarafından, babasının kendilerine yapmış oldukları "iyilikler" anımsatılmak suretiyle uyarılmışlardır; daha sonra Asender'in Miletos'un stephanephoros'u olması da gösteriyor ki, bu kişi kendini yerleşimin hamisi yapmıştır.⁴³⁷

Lysimakhos döneminde ise İonia topluluklarından Kolophon ve Lebedos halkının bir bölümünü, Mısır prensesi olan eşinin onuruna adlandırmış olduğu Ephesos Arsenoeia'sına zorla göç ettirmek suretiyle bu yerleşimlerin nüfusunda azalmanın yaşanmış olduğu bilinmektedir.⁴³⁸

Antigonos'un politikası ise,⁴³⁹ uygulamada devletlerin Aleksandros tarafından ilan edilmiş özgürlüğünü onaylarken, önceden var olan bu hakkı kendisinin de benimsediği teorisi ile hareket etmiştir.⁴⁴⁰ Antigonos, Miletos'da demokrasiyi yeniden kurmuş ve çok geçmeden Erythrai ve Kolophon'un özgürlük ve özerkliğini tanımıştır. Bununla birlikte, Antigonos'un özellikle M.Ö.306'da kral ünvanını aldıktan sonra uygun gördüğünde devletlerin iç işlerine karışmış olduğu da anlaşılabilir. Birlikte gereksinim duyduğu bazı durumlarda, emirlerini devletlerin yasaları ile aynı düzeye koymaktan geri durmamıştır.⁴⁴¹

⁴³⁵ Magie, 2003, s.26

⁴³⁶ Diod.XIX,62,2

⁴³⁷ Magie,2003, s.27

⁴³⁸ a.g.e., s.27; S. Helen, Lund, Lysimakhos: A Study in Early Hellenistic Kingship, Routledge, 2002, ss.288-289

⁴³⁹ A.H.M. Jones, Greek City from Alexander to Justinian, Oxford, 1940, s.157

⁴⁴⁰ Magie, 2003, s.27

⁴⁴¹ Droysen, 2007, s.601

Antigonos'un devletlerin haklarına saldırısının bir örneği, onun, küçük yerleşimleri büyük topluluklar halinde birleştirme politikası olmuştur.⁴⁴² Antigonos'un bir buyruğuna göre, maliyeleri kötü durumda olan iki İonia yerleşiminden Teos ve Lebedos'un tek ve daha güçlü bir topluluk şeklinde birleştirme projesi, Lebedos'un yerle bir edilmesini ve halkının Teos'a götürülmesini öngörüyordu.⁴⁴³ Bu iki İonia yerleşiminin birleşmesi örneğinde, yerleşimlerden her birinde çıkacak hukuki sorunları çözümlenmede bir krallık emrinin geçerli olacağını öngören birleşik bir topluluk, düzenlenecek yasaları onaylama hakkı ile devlet yararına olması gereken yasaları önermeyenleri cezalandırma yetkisini Antigonos'a bırakan ancak ölümü nedeniyle gerçekleşmeyen bu projedeki maddeler gösteriyor ki, kral bir arabulucudan çok bir egemen gibi hareket etmiştir.⁴⁴⁴ Dolayısıyla bu süreçte bağımsız olmalarına rağmen Aleksandros'un haleflerinin işgal tehlikesi ile karşı karşıya olan bu yerleşimlerin kendilerini hiçbir zaman güvende hissetmedikleri anlaşılmaktadır.⁴⁴⁵

M.Ö.301 yılında Aleksandros'un komutanlarından Antigonos, Frigya'da İpsos mevkiinde yapılan savaşta yenildiğinde, Antigonos'a ait olan topraklar, Selevkoslar, Ptolemaios, Kasandros ve Lysimakhos tarafından oluşturulan müttefikler tarafından yapılan paylaşımda Toroslara kadar olan Anadolu toprakları Lysimakhos'un egemenliğine katıldı.⁴⁴⁶ Bu süreçte öncelikle İonia'nın tümünün de Lysimakhos'un egemenliğinde olduğu görünüyor. Anakaradaki yerleşimlerin büyük bölümü daha sonra Selevkos'a ve son olarak da Bergama Krallığı'na geçmiş, adalar ve

⁴⁴² Magie, 2003,s.31; Tuna, 1985,s.211; Seferhisar'da bulunan bir yazıtta Antigonos'un M.Ö.304 yılında şiddetli yer sarsıntılarından etkilenen, ayrıca ekonomik durumu kötü olan Lebedos'luları Teos'a yerleştirme projesinden söz edilmektedir. Yazıtta göre, Teos'a yerleşecek Lebedos'luların evlerini hızla yapabilmeleri için üç yıllık bir süre verilerek, oikopeda'larını kaybeden Lebedos'luların yüklerini hafifletmek ve Teos ile Lebedos arasında gerçekleşecek *Synoikismos* sürecinin hızlandırılması istenmiştir. Taşınma projesine ilişkin yazıtta Lebedos'un mali durumunun çok bozuk olduğu belirtilmektedir. Büyük bir olasılıkla, bu proje Antigonos'un ölümüyle gerçekleşemedi.

⁴⁴³ Ayşe Gül Akalın, "Troas Synoecism in the Troad", **A.Ü.-DTFC Tarih Araştırmaları Dergisi**, XXI, 33,2003,s.10

⁴⁴⁴ Magie, 2003,s.27

⁴⁴⁵ Bosworth, 2005, s.315

⁴⁴⁶ Y.Güngör, "Bergama Krallık Kültü", **Bellefen** 14, 2005,s.14

anakaradakilerin bazı bölümleri sonradan Demetrius Poliokretes tarafından işgal edilmiş ve son olarak da Ptolemaioslar'ın eline geçmişti.⁴⁴⁷ Bu koşullar altında, Panionion'un uzun zaman için bütünlüğünü koruyup koruyamadığı net olmamakla birlikte birliği meydana getiren yerleşimlerin sayılarında önemli ölçüde değişmelerin olduğu yüksek bir ihtimaldir.⁴⁴⁸ M.Ö.306-302'de Teos ve Lebedos'un *synoikismos*'unda ve M.Ö.287'de Kolophon ve Lebedos'un yıkımında olduğu gibi bu sayıda düşmeler olmuştu. Bununla beraber Panionion'un 13 yerleşim sayısına ulaşması Lysimakhos egemenliğinde yeni Smyrna'nın dahil olması ile meydana gelmişti.

Panionion'dan ilk olarak, M.Ö.306-2'ye tarihlenen Antigonos'un bir yazıtında bahsediliyordu. Bu kral olasılıkla Kiklad Birliğinin de kurucusuydu ve bu adalara yarı feodal bir özerklik kazandırmıştı.⁴⁴⁹ Bu döneme ait yazıtlar yerleşimlerde özgürlük ve demokrasiyi sürdürmeye yönelik adımlar atıldığını göstermektedir. Panionion'un faaliyetlerinden Lysimakhos, Antiokhos Soter ve II. Eumenes kralıklarına ait yazıtlarda da bahsedilmektedir.⁴⁵⁰

Panionion'un Aleksandros'un haleflerinden birinin eseri olarak canlandırılmış olabileceği konusunda kesin bir kanıt bulunmuyor.⁴⁵¹ Aleksandros'un komutanları arasındaki mücadelenin yaşandığı bu dönemde yerleşimlerin zarar görmesinin yüksek bir ihtimal olması dolayısıyla federasyonun eski görüntüsüne kavuşmasını sağlamak için yerleşimlerin bu kargaşa döneminde iyi bir nedeni olduğu anlaşılmaktadır; ancak Aleksandros'un halefleri arasındaki güçlerin egemenliğin paylaşılması sürecinde hızlı değişimler yaşanması dolayısıyla da birliğin her zaman tek bir kralın yönetimi altında toplanamadığı görülmektedir.

Birliğin bu dönemdeki canlanması ile ilgili olarak bağımsız bir yapı olarak kurulup kurulmadığı konusunda kesin kanıtlar olmamasına rağmen, Kral Antigonos'un bağımsız İonia devletlerine müdahalesini Lebedos ve Teos'u *synoikismos*'a zorlaması, Lysimakhos'un Ephesosluları başka bir yere zorla

⁴⁴⁷ Caspari, 1915, s.186

⁴⁴⁸ a.g.m.,s.178

⁴⁴⁹ W.W.Tarn, Antigonos Gonatas, Chicago: Argonaut, 1969,s.484

⁴⁵⁰ Caspari, 1915, s.184

⁴⁵¹ a.g.e.,s.185

nakletmesi,⁴⁵² yerleşimlere ordularını yerleştirmesi ve Bergama krallarının vergilerle bu yerleşimleri yükümlü hale getirmesi göstermektedir.

Sözü edilen krallar, kendi isteklerine göre birliğe yön vermişlerdi. Panionion'un krallara olan bağımlılığın açık bir kanıtı da, çeşitli işlerle yükümlendirilmeleri idi.⁴⁵³ Bu dönemde Panionion'un görevleri, sadece dini ve biçimsel olmaya başlamıştı. Birlik üyelerinin bu dönemde şükran kararları almanın ötesine geçemeyişlerini, krallara olan bağlılıklarını sunmak için heykeller yaptırması, ölmüş olan ve yaşayan kralların onuruna düzenlenen yıldönümü kutlamaları yansıtmaktadır.⁴⁵⁴ Bu dönemde İonia devletleri arasında sürüncemede kalmış olaylar için, genellikle Rodos, Roma senatosu veya bir memuru gibi konu ile ilgisi olmayan güçlere başvuruluyordu.

II.8. I.Antiokhos Döneminde Panionion

Klazomenai'da bulunan bir stel'den edinilen verilere göre, M.Ö. 267'de İonia konfederasyonu'nun delegeleri yıllık olarak kutlanan Aleksandros festivalini gerçekleştirmek üzere toplandıkları bir yerleşimde, I.Antiokhos'un doğum gününde kutlanmak üzere kral, kraliçe ve oğlu onuruna bir festival düzenleme kararı almışlardı.⁴⁵⁵

Bazı araştırmacılara göre İonialılar'ın Antiokhos'a bu kararı iletmek üzere gönderdikleri heyet'in amacı şeref payeleri bağışlandığını bildirmek idi.⁴⁵⁶ Var olan bir statü olarak devletlerin özgürlüğünü sürdürmesinde işbirliği yapmak için krala yapılan rica sadece rastlantısal olmakla birlikte, belgenin Antiokhos'un tahta çıkmasından sonraki bir tarihe yani M.Ö.268'den sonraya tarihlendirilmesinden

⁴⁵² Strab. XIV.I.21

⁴⁵³ Caspari, 1915,s.187

⁴⁵⁴ a.g.m., s.188

⁴⁵⁵ O.G.I.S. 222; F. Piejko, "Decree of the Ionian League in Honor of Antiochos I,297-262 B.C.", **Phonix**, vol. 45/2, 1991, ss.130,131

⁴⁵⁶ Magie, 2003,s.94

dolayı bu rica, her yeni tahta çıkışında özgürlük bağışının yenilenmesi gerektiğine kanıt olamazdı.⁴⁵⁷

Bu dönemde yapılan kutlamalarda kurbanların veya genel masrafların paylaşılması gibi amaçlar doğrultusunda oluşturulan genel bütçe yalnızca üye devletlerden sağlanıyor ve birlik bu gibi durumlarda gelir kaynaklarından bazılarını devreye sokuyordu. Bu genel bütçe olasılıkla Panionion'un üyelerinin bağışlarından oluşuyordu.⁴⁵⁸

II.9.Roma Döneminde İonia Bölgesi ve Panionion

M.Ö. 2. yüzyılda Bergama krallığı sülalesinin sonuncusu III. Attalos'un vasiyetiyle, M.Ö.133'de Roma'nın egemenliğine girerek Anadolu'daki Roma yönetiminin köşe taşı⁴⁵⁹ ve Hellen Birliği'nin de merkezi olmuştur.⁴⁶⁰ M.Ö. 133 tarihinde Klazomenai, Teos, Lebedos yerleşimleri Roma'ya bağlanmış, Phokaia yerleşimi ise Attalos'un egemenliği döneminde MÖ.132 tarihinde Aristorkhos tarafından Roma'ya karşı başlatılan ayaklanmada yer almıştı. Phokaia, Romalılar tarafından ayaklanmanın bastırılmasının arkasından eski kolonisi Massaliyalılar'ın araya girmesiyle yıkımdan kurtulmasına rağmen Pompeius döneminde özgürlüğü bağışlanmıştı.⁴⁶¹ M.Ö.133 tarihinde Roma eyaleti sınırları içinde kalan Smyrna yerleşimi ise özellikle Tiberius, Hadrianus ve Caracalla gibi Roma İmparatorlarının sağladığı ayrıcalıklarla gelişerek M.Ö.I.yüzyılda bir conventus yani yargı bölgesi haline gelmekle beraber, Smyrna conventusuna Klazomenai, Erythrai, Khios, Phokaia gibi İon yerleşimleri de dahil edilmişti.⁴⁶² Ephesos ise M.Ö.88 tarihinde Asya'nın hemen hemen tümünü feth eden Pontos kralı VI. Mithridates'in yanında yer almasının ardından Roma orduları komutanı Sulla tarafından cezalandırılarak yeniden Roma'ya bağlı kılınan devletlerden biri olarak 1.yüzyılın son yarısında Marcus Antonius ve Augustus'un karargahı konumu haline gelmiştir. Augustus'un

⁴⁵⁷ Magie, 2003, s.94

⁴⁵⁸ Piejko,1991,s.132

⁴⁵⁹ Magie, 2001,s.2

⁴⁶⁰ Barbara, Burrell, Neokoroi: Greek City and Roma Emperors, Leiden, 2004,s.50

⁴⁶¹ Sevin, 2001,ss.87-88

⁴⁶² a.g.e.,s.89

imparatorluğu sırasında eyaletin metropolisi, Romalı prokonsülün ikametkahı ve de conventus'un yargı bölgesi olan Ephesos oldukça geniş topraklara sahip olmuş ve conventus'una, güneydeki Miletos, Priene ve kuzeybatı kıyıdaki Kolophon, Lebedos ve Teos da dahil edilmişti.⁴⁶³

Romalılar, yeni fethedilen ülkelerin çoğunda yerleşimlerdeki birlikleri sindirme politikası izliyordu.⁴⁶⁴ Asya'nın batısı Roma egemenliğine katıldığı zaman, M.Ö.129'a gelindiğinde Panionion'da gözden kaybolan birliklerden biri olmakla birlikte M.Ö.1.yüzyıla tarihlenen yazıtlar dolayısıyla "*Panionia*" festivalinin varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.⁴⁶⁵ Ancak I.Mithradates savaşı boyunca ve M.Ö.85/84'te Sulla tarafından yerleşimlerin cezalandırılmaları sürecince olasılıkla birliğin faaliyetleri engellenmişti.⁴⁶⁶

İmparator Augustus zamanında, birlik bir kez daha canlandırılmış,⁴⁶⁷ Domitianus, Antoninus Pius ve Septimius Severus dönemlerinde faaliyetlerini devam ettirerek M.S. 250-260 döneminde Got akınlarının baskısı altında toplumsal kurumların çöküşüne dek varlığını sürdürmüştü.⁴⁶⁸

Yerleşimlerin bu dönemdeki sayıları olasılıkla on üçtü.⁴⁶⁹ Birliğin üyeleri dikkate değer bir ayrıcalığa sahip olmasına rağmen önemi bu süreç içinde diğer dönemlerde olduğundan daha da azalmış olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁷⁰ Birliğin faaliyetlerinin son kalıntıları, Augustus döneminde görülmektedir. Bu süreçte birlik; organize ettiği festival, devlete ait kutsal yarışmaları ve kutlamaları Panionia olarak adlandırmış olması dolayısıyla Panionion son dönemlerinde düzenlenen festivaller, her anlamdan yoksun olarak yalnızca Pan-İonialı yurtseverler tarafından eğlence amacına hizmet etmişti.⁴⁷¹

⁴⁶³ Strab. XIV 1.18

⁴⁶⁴ Caspari, 1915,s.187

⁴⁶⁵ Ins.v.Priene,nos.108-110(M.Ö.129-88'e ait bir yazıt)

⁴⁶⁶ Caspari, 1915, s.187

⁴⁶⁷ Strab. VIII 1.2

⁴⁶⁸ Caspari,1915, s.187

⁴⁶⁹ HN.,s.566-571

⁴⁷⁰ Caspari, 1915,s.188

⁴⁷¹ a.g.m.,s.188

III. BÖLÜM

TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE PANİONİON'UN KAVRAMSAL BOYUTTAKİ YAPILANMASI

III.1. Amphiktionia Yapılanmasında Panionion

Birliğin resmi oluşumu M.Ö.900 ile 700 arasına tarihlendirilse de bazı antik kaynaklara göre Poseidon Helikonios kültünün tapınımı⁴⁷² daha erken dönemlere gitmektedir. Pausanias bu konu ile ilgili olarak festivalin İon göçleri ile birlikte geldiğini ifade etmektedir.⁴⁷³ Bu nedenle Panionion'un Poseidon Helikonios tapınağında üslenen bir Amphiktionia olduğu ve kökeninde siyasal olmaktan çok dinsel olduğu varsayılmaktadır. Mykale'de düzenlenen festivale Panionia isminin verilmesi ve festivalin tarihlendirilmesi konusunda Delos festivali ile olan bir kıyaslama yardımcı olmaktadır.⁴⁷⁴

Bazı varsayımlara göre, Panionia adı İonlar'ın Ege kıyılarındaki diğer bölgelere tümüyle yayılmadıkları ve Asya yerleşimlerinin "İonia" ismiyle henüz sınırlandırıldığı bir zaman diliminde Mykale'deki festivale uygulanmıştı. Buradan hareketle Panionia festivalinin, Homerik ilahiler tarafından betimlenen Panegyris'ten daha eski olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁷⁵ Arkeolojik araştırmalar sonucunda Mykale'de bulunan sunak ve altar yapısı M.Ö.6.yüzyıla tarihlendirilmektedir.⁴⁷⁶ Homeros'un İliada da bahsettiği Helikonion tanrısına kurban benzetmesi, İonia'da erken bir tarihteki kült için dayanaklar sağlanmakla birlikte,⁴⁷⁷ M.Ö.8. yüzyılda İliada'nın ortaya çıkmasının ardından Mykale'de Panionia

⁴⁷² Hdt 1.148.1; Str 14.1.20; Hom. II.20.404

⁴⁷³ Paus 7.24.5

⁴⁷⁴ Caspari, 1915, s.175

⁴⁷⁵ a.g.m.,s.176; R.C.Jebb, "Delos", **JHS** vol.1, 1880, s.12; 12 İon devleti için Panionia festivalinin erken bir tarihte Delos festivalinin yerini almış olabileceğini ileri sürmektedir.Thukydides'e göre Delos festivali Homerin tanık olduğu erken bir tarihte gitmekteydi.

⁴⁷⁶ Lohmann, 2006, s.580; Lohmann, "Melia das Panionion und der Kult des Poseidon Helikonios", Neue Forschungen zu Ionien, **Asia Minor Studien** 54, 2005, s.57-91

⁴⁷⁷ Hom.II 20,403-404; "Can veren yiğit böğürdü bir boğa gibi, Helikeli tanrıya kurban etmek için delikanlıların sürüklediği bir boğa gibi tıpkı. Sevinir bu armağana yeri sarsan tanrı."

festivalinde okunduğu da varsayılmaktadır.⁴⁷⁸ Ancak bu betimlemenin Panionia festivali ile doğrudan bir ilişkisinin kurulabileceği konusu tartışmalıdır. Eldeki veriler İonia yerleşimlerinde kutlanan Apollon festivalinden ve birliğin politik bir aşamaya ulaşmasından önceki bir tarihi işaret etmektedir.⁴⁷⁹

1.1. Panionia Festivali

Antik tarihçiler birliğin dinsel yapısı ile ilgili olarak bilgi vermelerine rağmen, buradaki tapının kökeni hakkında sınırlı bilgi bulunmaktadır. Herodotos bu kutsal alandan şöyle bahsetmektedir: “*Panionion, Mykale burnunda kutsal bir yerdir; bütün İon’ların katıldıkları bir antlaşma ile Helike Poseidon’una adanmış bir bölgedir; bütün yerleşimlerden gelen İon’ların Panionia adı verilen bayramı kutlamak için burada toplanmaları gelenek haline gelmiştir.*”⁴⁸⁰ İon göçlerinin yapısına bakıldığında Hellas’ın çeşitli bölgelerinden İonia bölgesine başarıyla gelen bu göçmenlerin, Poseidon kültünü seçmelerinde olasılıkla göç süreci ve deniz ticareti etkili olmuştur.⁴⁸¹ İonia bölgesindeki Protogeometrik seramiklerin çokluğu, Poseidon Helikoinos kültürünün İon göçleri ile birlikte Boeotia’dan gelen göçmenler tarafından İonia’ya bölgesine getirilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Helikonios ünvanı ise o bölgede yer alan Helike dağı ile ilişkilendirilmektedir.⁴⁸²

Strabon, Panionion’da her yıl İonialılar’ın geleneksel festivalinin düzenlendiğini, Helikonios Poseidonu onuruna kurbanlar sunulduğunu ve Prieneliler’in bu törenlerde rahip olarak hizmet ettiğini aktarmaktadır.⁴⁸³ Bu ifade Priene’nin, arazisinde bulunan bu tapınakta bazı haklara sahip olduğunu göstermektedir. Poseidon rahipliğinin satılması da bu haklar arasında idi; ancak

⁴⁷⁸ H.T.Wade-Gery, 1952,ss.190-191

⁴⁷⁹ Ins.v.Priene,162,174; C. G. Simon, The Archaic Votive Offerings and Cults of İonia, California,1986, s.23; Apollon kültürünün çeşitli İon yerleşimlerdeki kökeni ile ilgili olarak İon göçlerinin öncesine veya Panionion’un kuruluşuna tarihlendirilebileceğini varsayılmaktadır.

⁴⁸⁰ Hdt I 148; J.A.O.Larsen, Representative Government in Greek and Roman History, vol.XXVIII, Berkeley, 1955, s.27

⁴⁸¹ Lionel Scott, Historical Commentary on Herodotus Book 6, Boston, 2005, s.42; W.Burkert, Greek Religion, Cambridge, 1985,s.136

⁴⁸² G.Huxley, “Myth and History”, **Classical Review**, vol.31 no.2,1981,s.225-227

⁴⁸³ Strab. XIV I.20; Hans Lohmann, 2005,s.59; burada Poseidon onuruna sunulan kurbanların diğer Hellen kurbanlarından farkı, Poseidon Helikonios kültüründeki insanların boğayı altara sürükleyerek götürmesidir. Burada hayvanın haykırışı, iyi bir alametin işareti şeklinde algılanmaktadır.

bununla beraber satın alan kurban yapma yükümlülüğü altında bulunuyordu.⁴⁸⁴ Bu ayrıcalıklardan biri de Priene'nin Panionion'da hububat bağışlama hakkına sahip bulunmuş olmasıdır.⁴⁸⁵

Strabon'un Prieneli bir memurun düzenli olarak burada rahipliği sürdürdüğü ifadesi, III.Aleksandros zamanından sonra Poseidon tapınınının tamamen yerleştiği sonucunun doğmasına neden olmuştur. Ancak bu ayrıcalık M.Ö.332/31 civarında Gramateus Apellis'e bağışlandığından,⁴⁸⁶ bu tapınının III.Aleksandros'dan önceye tarihlendirilmesi nedeniyle Panionion'un yerel bir tapınak durumuna indirgenmeyeceğini göstermektedir.⁴⁸⁷

Panionia festivalinin ritüeli ile ilgili bilgiler hakkında M.Ö.4.yüzyıla tarihlenen bir yazıt yardımcı olmaktadır.⁴⁸⁸ G.Kleiner tarafından okunan yazıtta, yerleşimlerden belirli miktarlarda para tahsilinden bahsedilmektedir. Bununla birlikte Panionion'a kurbanların getirilmesi, burada yapılan düzenlemeler, festival sırasında başka festivallerin kutlanmaması gibi kuralların yanısıra krallık ünvanını taşıyanın festivalin önde geleni olduğundan bahsedilmekte ve tahsil edilen payların kutsal yerlerin yenilenmesine harcanmasına dair bilgiler bulunmaktadır.⁴⁸⁹

Yazıtta göre birlik Panionion'da her yıl düzenli olarak toplanıyor, Poseidon Helikonios onuruna bir kurban sunuyordu. Tapınağın yenilenmesi veya onarımı konusunda yine üye devletlerden toplanan paralar kullanılıyordu. Antik verilere göre de festival her yıl düzenli olarak kutlanmaktaydı. Ayrıca Hellas'ın çeşitli bölgelerindeki Poseidon festivallerinin kış aylarında yapıldığı bilinmekle birlikte İonia'da yapılan festivalin bahar ayında kutlandığı varsayılmaktadır.⁴⁹⁰

⁴⁸⁴ Ins.Priene 201, 202 (M.Ö.200 civarı)

⁴⁸⁵ Wilamowitz, 1906, s.142

⁴⁸⁶ Ins.Priene 4

⁴⁸⁷ Magie, 2003,s.180

⁴⁸⁸ G.Kleiner-P.Hommel-W. Müller-Wiener, 1967,s.49

⁴⁸⁹ a.g.e, s.170

⁴⁹⁰ N. Robertson; "Poseidon's Festival at the Winter Solstice", **Classical Quarterly**, 34,1,1984,s.3

1.2.Ephesia Festivali

Thukydides Ephesia festivalinden bahsederken Hellen ve Asya İonları'nın ulusal festivali olarak gönderme yapmaktadır.⁴⁹¹ Bu ifade Ephesia festivalinin M.Ö.4.yüzyılda Ephesos'a taşındığı düşünülen Panionia festivali ile aynı festival olduğuna dair bir izlenimin doğmasına neden olmuştur.⁴⁹² Bundan dolayı İonialılar tarafından M.Ö. 6. ve 5.yüzyılda Panionion'da kutlandığını ve M.Ö.4.yüzyılın başlarındaki savaş dolayısıyla Ephesos yakınlarındaki bir yere taşındığını ileri sürülerek, Ephesia festivalinin kökeninde bir Panionia festivali olduğu ifade edilmektedir.⁴⁹³

Strabon İoniayı anlatırken başka hiçbir Panionia festivalinden bahsetmemekle birlikte kendi döneminde Priene yakınlarında yapılan Panionia festivalinden söz etmiştir.⁴⁹⁴ Dolayısıyla Panionia özelliğinde olmasına rağmen Ephesia festivali'nin Panionia festivali ile aynı festival olmadığı anlaşılmaktadır.⁴⁹⁵ Dionysos'un Ephesos'ta kutlanan Panionia festivali ile ilgili ifadeleri kendi dönemini açıkça yansıtmamasından ötürü bir varsayım olarak değerlendirilmektedir.⁴⁹⁶

İki festivalin farklı festivaller olduğu Hellenistik yazıtlar tarafından da doğrulanmaktadır.⁴⁹⁷ Bu iki festivalin ritüellerinin bir karşılaştırması da bu farklılığa işaret etmektedir.⁴⁹⁸ Dionysos'un aktarımlarına göre Ephesia festivalinde at yarışları ve spor etkinlikleri gibi faaliyetlerin varlığı bilinmekle birlikte Panionia festivali için bu tür etkinliklerin varlığını kanıtlamak güçtür.⁴⁹⁹ Panionia da yapılan festival için düzenlenen bir yazıtta yalnızca kurban ve sunak ifadeleri ile karşılaşılmamasından ötürü

⁴⁹¹ Thuk.3.104.3

⁴⁹² P. J. Stylianos, "Thukydides, the Panionian Festival and the Ephesia", **Historia**, vol.32, no.2,1983,s.246

⁴⁹³ Irene Ringwood Arnold, "Festival of Ephesus", **AJA**, vol.76, no.1,1975,s.18

⁴⁹⁴ Strab. XIV 1.14

⁴⁹⁵ Stylianos, 1983,s.246

⁴⁹⁶ S.Horblower, "Thukydides, the Panionian Festival,and the Ephesia III 104", **Historia**, 31,2,1982,s.,243

⁴⁹⁷ S.I.G.,I,344

⁴⁹⁸ Stylianos, 1983, s.247

⁴⁹⁹ a.g.m.,s.247

Ephesia festivalinde olduğu gibi bir çok etkinliği içeren kapsamlı bir festival olmadığı da görülmektedir.⁵⁰⁰

III.2.Sympoliteia Yapılanmasında Panionion

Roma dönemi yazıtlarında görünen *Basileus İonion* ünvanı, birliğin Sympoliteia olarak varlığının erken dönemlere kadar gittiği konusunda varsayımlara neden olmuştur. Buna dayanarak bu ünvanın M.Ö.7.yüzyılda ortaya çıkan eski bir ünvan olduğu ve İonialılar'ın etnik-politik bir birlik oluşturan büyük bir topluluk halinde Asya'ya göç ettiği ileri sürülmüştür. Bu ifade, İonia yerleşmelerindeki arkeolojik çalışmaların İon göçlerinin genel karakterinin küçük topluluklar şeklinde olduğunu ortaya çıkarması dolayısıyla bir varsayım olarak değerlendirilmektedir.⁵⁰¹ Ancak bu ünvanın Atina ve diğer yerleşimlerdeki örnekleri ile karşılaştırıldığında eski olabileceği ve erken dönemlerde bir federal ordunun varlığına işaret edebileceği de düşünülmektedir. Bu durumda federasyon erken dönemlerde olasılıkla bir ölçüde siyasal nitelik taşıyordu.⁵⁰²

2.1.Birliğin Yapısı

Politik, dini ve askeri yönden biçimlenen Panionion'un genel yapısını anlamak açısından bu süreç içerisinde kurulan diğer birliklerin yapılanmalarını görmek faydalı olmaktadır. Pers savaşları öncesinde Anadolu'da ve Hellas'ta Amphiktionia, Sympoliteia, Symmakhia gibi farklı şekillerde biçimlenen birçok birlik yer almaktaydı. En önemli birlikler arasında Karia Bölgesi'nde kurulan Karya Birliği, Sparta önderliğinde kurulan Peloponnes Birliği,⁵⁰³ Atina önderliğinde kurulan Attika Delos Deniz Birliği,⁵⁰⁴ Likya Bölgesinde kurulan Likya Birliği, Helike'deki Zeus Homagyrios kutsal alanında kurulan Akha Birliği⁵⁰⁵ yer almaktadır. Bu birlikler

⁵⁰⁰ G.Kleiner-P.Hommel-W. Müller-Wiener, 1967, s.49

⁵⁰¹ Roebuck, 1955, s.31

⁵⁰² Magie, 2003,s.175

⁵⁰³ Tausend, Amphiktyonie und Symmachie, 1992,s.167; Siewert ve Foresti, 2005,s.26

⁵⁰⁴ Thuk.I,96

⁵⁰⁵ Korkut,2007,s.4

arasında birçok eskiçağ tarihi bilimcisi, modern federatif yönetimlerin antik çağlarda bilinen en gelişmiş temsilcisi olarak Akha Birliğini kabul etmektedir.⁵⁰⁶

M.Ö.5.yüzyılda gerçekleştirilen demokrasi hamlelerinin bir sonucu olarak, aynı soydan geldiklerine inanan 12 kuzey Peloponnes yerleşiminin M.Ö.453 tarihinde bu birliği kurduklarına inanılır.⁵⁰⁷ Makedon kralı II. Philipp'e karşı düzenlenen seferde birliğin önemli bir rol oynamasından dolayı, Akha Birliği Makedonlar tarafından dağıtılmış ve M.Ö.280 yılında Makedonları Hellen topraklarından çıkarmak üzere tekrar aktif hale getirilmişti. Birliğin ikinci kuruluşunda önemli bir role sahip olan Polybios'un aktarımlarına göre birliğin popüler olmasındaki neden özünü oluşturan güçlü bir symmakhia ve amphiktionia yapısının yanı sıra bünyesinde barındırdığı demokratik sympoliteia'dır.⁵⁰⁸

Panionion'un da genel yapısında bu üç özelliğin yer aldığı bilinmekle beraber Akha Birliği ile yapılanma şekilleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Akha Birliği'nde oluşturulan bu yeni sistemde birliğe katılan şehirler kendi içlerinde tamamen bağımsız iken, hazırlanan ortak bir anayasa kapsamında dışarıya karşı, büyük bir devlet statüsü söz konusu olmakla birlikte bunu kalıcı kılmak için ortak kanunlar, ağırlık ve ölçü sistemleri ve ortak bir para sistemi önerilmişti.⁵⁰⁹ Panionion'da ise bir meclis'in varlığına rağmen, ortak anayasa ile biçimlenen bir devlet söz konusu değildi. Panionion'da delegelerin katıldığı düzenli toplantıların yapıldığı bilinmekle birlikte temsilcilerin seçimle gelip gelmediğini veya temsili bir sistemin olup olmadığını söylemenin olası görünmemesinden ötürü federal bir hükümetin varlığını iddia etmek güçtür.⁵¹⁰ Panionion'da yükümlülükler devletlerin birbirleri ile yaptıkları antlaşmalar şeklinde belirleniyordu. Meclis barış zamanlarında festivali düzenlemek için toplantılar yapıyor, savaş zamanlarında ise stratejik kararlar alıyordu. Bu toplantılara üye devletlerin çağrılmasının ise Prieneli

⁵⁰⁶ Korkut, 2007, s.4

⁵⁰⁷ a.g.m. s.5

⁵⁰⁸ Polyb. 2.37

⁵⁰⁹ Korkut, 2007, s.5

⁵¹⁰ Roebuck, 1955,s.28

memurlar tarafından gerçekleştirildiği varsayılmaktadır.⁵¹¹ Birliğin esas yapısını oluşturan kanunların, ağırlık ve ölçü sistemlerinin de olmadığı anlaşılmaktadır.

M.S. 3.yüzyıla tarihlenen İonia Birliği ünvanını taşıyan ve Panionia ismiyle basılan sikkelerin⁵¹² mevcut olmasına rağmen bu sikkelerin federal özellikleri konusunda şüpheler bulunmaktadır.⁵¹³

Akha Birliğine üye şehirlerin seçmiş oldukları temsilcilerden oluşan ortak meclis birliğin merkezi idi. Meclis üyeleri kendi aralarından seçtikleri meclis başkanının yönetiminde belli aralıklarla toplanıyorlar ve seçimle görev başına getirilen synhedrion'un üyeleri sadece birer yıl görevde kalıyorlardı. Synhedrion başlangıçta sadece etkinliği daha fazla olan büyük şehirlerde toplanırken, M.Ö.217'den hemen sonraki bir dönemde gerçekleştirilen reformlarla toplantılar, düzenli olarak hemen hemen her üye devlette gerçekleştirilmeye başlanmıştı.⁵¹⁴ Panionion'da ise toplantıların Poseidon sunağının ve meclis'in yer aldığı Priene'de gerçekleştiği bilinmektedir.⁵¹⁵

Akha Birliğinin meclisinin yönetim kadrosunda bulunan ordulardan sorumlu *Hipparkhos*, hazineden sorumlu *Tamias*, yazışmalardan sorumlu genel sekreter *Grammateus* ve iç güvenlikten sorumlu *Archipylax*⁵¹⁶ gibi bölümlerin de Panionion'da tam olarak oluşmamış olduğu görülmektedir. Panionion'da orduların komutasını alan tek bir komutandan ziyade her yerleşimi temsil eden bir komutanın varlığı söz konusu olmakla birlikte bir hegamon'un yer almadığı bilinen Probouloi konseyinde olasılıkla her devlet eşitti.⁵¹⁷ Bu durumu yansıtan örneklerden biri, Kyros'a karşı direniş sürecinde birlik üyelerinden Miletos, Samos ve Khios gibi konumunu sağlamlaştıran devletlerin, diğerlerinden bağımsız hareket ederek diğer devletlerle işbirliği yapmamış olmasıdır.⁵¹⁸ Yazışmalar ve Panionia'daki işlerin

⁵¹¹ Roebuck, 1955,s.29

⁵¹² SNG XII-I

⁵¹³ Caspari, 1915,s.188

⁵¹⁴ Korkut, 2007,s.4

⁵¹⁵ Strab. XIV 1.3

⁵¹⁶ Korkut, 2007, s.4

⁵¹⁷ Roebuck, 1955, s.28

⁵¹⁸ Neville, 1979, s.269

programı hakkında çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak Panionion'da ele geçirilen bir yazıtta göre olasılıkla konular Panionia festivali için listeleniyordu.⁵¹⁹

Birliğin M.Ö.4. ve 3.yüzyıldaki yapısı ile ilgili olarak, nispeten bilgi sahibi olabiliyoruz. Federal işler, görevlendirilmiş delegelerden oluşan bir boule tarafından yerine getiriliyordu. Boule'nin en önemli işlevi, krallarla bağlantısından oluşuyordu.⁵²⁰ Boule, Mykale'deki federal festivali yönetmekle birlikte bu görevlere uygun olarak, temsilci gönderme ve bağış alma hakkına sahipti. Alınan kararların ilanını, heykellerin yapılması ve işlerin düzenli olarak yürütülmesi gibi yetkilere de sahip olmasına rağmen Hellenistik dönemde askeri ve hukuki yetkilerinin olmadığı anlaşılmaktadır.⁵²¹

Birliğin gelirleri, yer ve geçiş paylarından sağlanmakla birlikte bu kazanç olasılıkla Panionium'da toplanıyor ve bu bütçe, yerleşimlerine dikilen resmi yazıtlar ve festivaldeki masraflara yeterli oluyordu.⁵²² Heykellerin yapımı için olağandışı harcamalar, olasılıkla diğer üye devletlerden birisine devrediliyordu. Kişilerle ilgilenme sorumluluğunun da Panionion'un sınırları içinde yer almasından ötürü Priene'nin olduğu anlaşılmaktadır.⁵²³

1.a) Reform Tasarıları

Herodotos'un aktarımlarına göre, Panionion'da gerçekleştirilen toplantılarda İonia yerleşimleri için çeşitli öneriler sunulmuştu. Herodotos ilk Pers işgali döneminde Thales'in de İon'ların yıkımdan kurtulmaları için vermiş olduğu öneriyi şöyle aktarmaktadır: *“O, İonia'nın orta yerine düşen Teos'ta kurulacak bir tek yüksek meclisin tanınması fikrini kabul ettirmek istemişti, yerleşimler yine özgür halklar olarak kendi kendilerini yönetmekte devam edeceklerdi”*.⁵²⁴

Thales'in önerisi hakkında farklı yorumlar yapılmaktadır. Bazı araştırmacılara göre, tüm İonialılar, M.Ö.4.yy.da Olynthus'un ayrıcalığı için kendi özerliklerinden

⁵¹⁹ G.Kleiner-P.Hommel-W. Müller-Wiener, 1967,s.49

⁵²⁰ O.G.I.S. 763, n.88

⁵²¹ Caspari, 1915, s.186

⁵²² a.g.m.,s.187

⁵²³ Ins.v.Priene,Nos.4,11.35,6

⁵²⁴ Hdt. I 170; Hansen, Mogens Herman- Nielsen,Thomas Heine; An Inventory of Archaic and Calassical Poleis, Oxford, 2004, s.1054

vazgeçen Khalkidae Birliği gibi Teos'un ayrıcalığına karşılık olarak kendi özerkliklerini kaybedeceklerdi.⁵²⁵ Ancak tüm devletlerin Teos tarafından absorbe edileceği düşüncesi, Teos'u diğer yerleşimlerden farklı ve ayrıcalıklı kılacak herhangi bir özelliğinin olmaması yanında küçük bir yerleşim olması dolayısıyla da mantıklı görünmemektedir. Teos'un bu özelliklerinden dolayı Atina'nın Delos Birliği üyeleri üzerinde kurduğu hegemon gibi bir örneği teşkil edemeyeceği de anlaşılmaktadır. Başka bir düşünceye göre, Thales bu öneriyi getirirken barbarlar karşısında genel savunma ve genel danışma için bir federal konsey biçimini istemişti.⁵²⁶

Thales'in birliğin merkezinin Mykale'den Teos'a taşınmasını istemesi Teos'un konumunun elverişliliği nedeniyle önemliydi.⁵²⁷ Thales'in önerisi, daha çok düşmana karşı daha güçlü bir savunmanın gerçekleştirilmesine yönelikti.⁵²⁸ Bu savunma, danışma ve dış ilişkilerin kontrolünün daha kolay sağlanması için Teos önderliğinde kurulacak federal bir konseyin oluşmasının gerekliliğini vurgulamıştı. Ancak otonomlarını bir yerleşime bırakmayı kabul etmeyen İonlar için bu önerinin gerçekleşmesi de mümkün olmadı.⁵²⁹

Herodotos Bias'ın önerisini şu sözlerle aktarmaktadır: *“İon'lar başlarına gelenlere rağmen, her zamanki gibi Panionion toplantılarına devam ediyorlardı. Bana anlattıklarına göre, Priene'li Bias onlara kurtarıcı bir yol göstermiştir ki, eğer bu kabul edilseydi, Hellenler arasında en mutluları kendileri olacaklardı; ortak bir donanma ile Sardunya'ya gidip orada bütün Hellenler için bir tek site kurmalarını söylemiş; böyle olsaydı kölelikten kurtulacak, mutluluğa erişeceklerdi, zira aralarında adaların en büyüğünü bölüşecekler, öbür adaları da egemenlikleri altına alacaklardı; İonia'da kalırlarsa, onlar için artık özgürlük düşünülemezdi”*.⁵³⁰ Ancak Panionion'da toplanan İon'lar Priene'li Bias'ın önerisini yurtlarına bağlılıklarından ötürü kabul etmemişlerdi.⁵³¹

⁵²⁵ Caspari, 1915, s.185

⁵²⁶ Hdt. I 170; Larsen, 1955, s.28

⁵²⁷ Caspari, 1915, s.179

⁵²⁸ Bean,1997,s.116

⁵²⁹ a.g.e., s117

⁵³⁰ Hdt. I 170

⁵³¹ Bean, 1997,s.117

2.a) Birliğin Amaçları

Birliğin amaçları, Ephesus'taki Artemis, Brankhidae'deki Apollo tapınağında, Delos'taki Pan-İonia rahiplerinde veya Klarus'taki kehanet ocağında olduğu gibi tam anlamıyla dinsel değildi.⁵³²

Bazı araştırmalara göre, İonia yerleşimleri Melia yerleşimine baskı kurmak amacıyla ve Lidya krallarının saldırılarıyla mücadele için bir araya gelmişlerdi.⁵³³ İleri sürülen her iki amaç da bazı otoriteler tarafından kabul görmemektedir. Vitruvius'un da on iki devletin savaşından bahsetmesine karşın Melia savaşının bir birlik savaşı olamayacağına dair kanıtlar ileri sürülmektedir. Bununla birlikte Mermnad kralları karşısında etkili biçimde bir ulus olarak birleşemeyen İonialılar'ın ve Lidya tehlikesinin baskısı altında güç kazanmaktan uzak olan Panionion'un, Lidya krallığı'nın saldırıları karşısında birlik olma amacını taşıması da olası görülmemektedir.⁵³⁴ Mykale'deki Poseidon Helikonios kültü ve Panionion, Aeoller'in karşısında İonia bölgesini büyütme ve süregelen amaçları için ve ikinci olarak Smyrna'nın hakimiyeti için oluşan savaş durumunda İonialılar'ın karşısında oluşan bir koalisyon nedeniyle bir birlik içinde örgütlendikleri anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Lidya saldırılarının yaşandığı dönemde gevşek bir yapılanmaya sahip olan Panionion'un, Kimmer saldırıları sürecinde sağlamlaştırılması için uygun bir durum yarattığı da varsayılmaktadır.⁵³⁵

Panionion'a tarihi süreç içinde hiçbir devlet bir hegemon olarak egemen olamamıştı.⁵³⁶ Müttefiklerin antlaşmalarının birliğin yasadını şekillendirdiği görülmektedir. Gereksinimlerin zorlaması altında yapılan toplantılar ve genel tartışmaların sonuçları birliğe politik bir kimlik kazandırmıştır.⁵³⁷ Üye devletlerin Panionion'a birlikte çağırılması sonucunda yapılan toplantıların genellikle İonia'nın

⁵³² Caspari, 1915, s.176; Antony Snodgrass, *Ancient Greece: The Age of Experiment*, California, 1981, s.56

⁵³³ Wilamowitz, 1906, s.38

⁵³⁴ Caspari, 1915, s.176

⁵³⁵ a.g.m.,s.177

⁵³⁶ Roebuck, 1955, s.27

⁵³⁷ a.g.m.,s.28

ciddi kriz anlarına denk gelmesi nedeniyle birliğin politik eylemlerinin yalnızca askeri hareketlerdeki işbirliğinden meydana geldiği anlaşılmaktadır.⁵³⁸

III.3. Symmakhia Yapılanmasında Panionion

Roma yazıtlarında görünen *Basileus İonion* ünvanının erken dönemlerde federal bir ordunun varlığına işaret etmesine rağmen bu ünvanın eski olmadığı da varsayımlar arasında yer almaktadır.⁵³⁹ İonlar'ın konseyi, olasılıkla olaylardan ümitli olduklarından yerleşimlerin askeri temsilcilerini oluşturmamışlardı. Barışta festivallerin iyi yönetilmesi kadar, savaşın da yönetimi için birliğin düzenli işleyen bir mekanizmasının oluşturulduğu bilinmekle birlikte birliğin programı hakkında elde veri bulunmamaktadır.

Yerleşimlerin İonia ayaklanması sırasındaki ortak hareketi, Kıbrıs'a bir donanma göndermeleri ve Lade savaşı üzerine stratejik planlar yapmaları birliğin askeri yönüne işaret etmektedir. Ancak bu süreç içerisinde yerleşimler arasında isyana tam katılımın olmadığı da görülmektedir. İonia isyanının başarısız olmasının ardından, Persler doğu Hellen yerleşimlerinden aldıkları yardımla büyük bir ordu oluşturarak, Miletos'a yürümüşlerdi.⁵⁴⁰ Perslere karşı girişilen bu isyan sürecinde birliğin düzenli bir askeri birlik olarak örgütlendiği anlaşılmakla birlikte; mevcut yapılanması göz önünde tutulduğunda, Panionion'un gelişiminin federal bir sistem yönünde olduğu ancak bu sürecin Pers egemenliği nedeniyle kısa sürdüğü ve symmakhia olarak gerekli yapılanmaları oluşturamadığı görülmektedir.⁵⁴¹

⁵³⁸ Roebuck, 1955,s.28

⁵³⁹ Magie, 2003,s.94

⁵⁴⁰ Balcer, 1995,s.186

⁵⁴¹ Caspari, 1915,s.178

SONUÇ

M.Ö. 1200'lerde gerçekleşen İon göçlerinin sonrasındaki süreçten M.Ö. 1. ve 2. yüzyılda Anadolu'da Roma Dönemi'nin yaşandığı döneme değin Panionion'u oluşturan devletlerin, birlik içindeki dini, politik ve askeri yapılarının incelenmeye çalışıldığı bu araştırmanın genel anlamdaki sonucu, Panionion'un varlığına rağmen söz konusu merkezler arasındaki sürekli yaşanan toprak mücadedeleri, çıkar çatışmaları dolayısıyla yerleşmelerin egemen devletler karşısında ortak bir politikadan yoksun kalması ve birliğin Amphiktionia, Sympoliteia, Symmakhia alanlarındaki yapılanmasını tam anlamıyla tamamlayamamış olmasıdır. Başka bir deyişle, Pers savaşları sürecinde önemli ölçüde örgütlenerek askeri ve politik yönlerinin ön plana çıktığı görülen birliğin, üye devletlerin diğer dönemlerde olduğu gibi, bu süreç içerisinde de bağımsız hareket etmeleri Panionion'u ortak amaç doğrultusunda güç kazanmaktan uzak kılmıştır.

Üye devletlerin mecliste nasıl ve ne ölçüde temsil edildikleri konusundaki bilgilerin kısıtlılığı, Panionion'un yapısını anlamak konusunda güçlük yaratmakla birlikte, birliğin eylemlerine dair olan verilerin İonia isyanı, Lade savaşı ve Kıbrıs'a donanma göndermeleri konusunda sınırlanması, birliğin tarihi süreç içerisinde politik ve askeri yönlerini yitirdiğini ancak uzun bir süreç boyunca dini alandaki varlığını korumuş olduğunu göstermektedir.

Hellas'ın çeşitli bölgelerinden gelen İon göçmenlerin beraberlerinde getirdikleri kültürel, sosyal ve politik yapılanmaları Batı Anadolu'da kurdukları yerleşimlere uygulamaları, kabilelerinin isimleri, örgütlenme biçimleri, yerleşimlerine verdikleri isimler ve aynı zamanda kutladıkları festivallerin eski yerleşimleri ile denk gelişi ve benzerlikleri dolayısıyla gözlenmekle birlikte yine bu topraklara gelmelerinin ardından soylarına ait olan efsaneleri oluşturdukları anlaşılmaktadır.

Ele geçirdikleri yerleşimlere İon kurucular göndermek suretiyle İon köken veren bu göçmenler arasında zaman içinde gelişen etnik bilinç çerçevesinde dodekapolis geleneğini yeniden oluşturmuşlar ve uzun zaman korumuşlardır. İonia yerleşimlerindeki kabilelerin örgütlenme sürecinde, farklı grupların yerleşimlerdeki politik katılımının genişlemesinin politik dönüşüm için olanak sağlayarak Panionion'un oluşumunda etkili olduğu da anlaşılmaktadır.

Lidya işgali döneminde antik kaynaklarda adı geçen devletlerin tek başlarına mücadele etmeleri ve herhangi bir kaynaktan birliğin mücadelesine dair bir bilgiye rastlanmaması, bu dönemde kısmi otonomiye sahip olan üye yerleşimlerin politik ve askeri anlamda bu devlete karşı bir birlik savaşı gerçekleştirilmediğini göstermektedir.

Pers egemenliği döneminde ise Panionion tarafından ilk kez askeri ve politik anlamda kararların alındığı ve üyelerin ortak hareket ettiği görülse de, süreç içinde kendi çıkarları doğrultusunda egemen devlet ile anlaşma yaparak bağımsız hareket etmeleri dolayısıyla Panionion'un tam anlamıyla örgütlenemeyişinin isyanda başarısız olmasına neden olduğu anlaşılmaktadır.

III. Aleksandros ve ardılları döneminde de yerleşimlerin özgürlüklerine kavuştuğu süreç içinde de birliğin politik ve askeri yapılanması hakkında herhangi bir bilginin olmaması ve bu döneme tarihlenen yazıtların bir çoğunun burada kralların onuruna düzenlenen festivallerden bahsetmesi, egemen devletlerin kendi istekleri doğrultusunda bu birlikleri kullandıklarına işaret etmektedir.

M.Ö. 2. yüzyılda Roma'nın Küçük Asya'da egemen olduğu döneme tarihlenen İonion Koinon ünvanı ile basılan birlik sikkeleri, birliğin bağımsız bir yapılanma olduğuna kanıt olmamakla birlikte sınırlı sayıda ele geçen bu sikkelerinin sembolik amaç taşıdığı anlaşılmaktadır. Keza bu sikkeler üzerinde on üç devleti figürünün arkasında yer alan Apollon tasviri Roma'nın baskıcı politikası altında Panionion'un giderek dini bir yapılanma olarak sahip olduğu tüm anlamını kaybederek yalnızca eğlence amacına hizmet ettiğini doğrulamaktadır.

Yukarıda bahsi geçen süreç içinde incelenmeye çalışılan tezimizde, Panionion'un İon göçlerinden sonra İonlar'ın yerleştiği bölgelerdeki sınırlarını genişletme sürecinde, gerek bölgenin yerel halklarıyla gerekse Aeollerle savaştıkları dönem boyunca özünün oluşmaya başladığı ve daha çok dini yapısının ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Pers savaşları döneminde ise politik yönünün ön planda olduğu bir yapılanmaya dönüştüğü gözlenmekle birlikte Hellenistik dönemde *İonion Koinon* adı altında yeniden kurulan Panionion'da söylencedeki sayı korunmuş olmasına rağmen, gerçekte üye devletlerin azalmış olduğu ve bu devletlerin ritüellerini uygulamaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Anadolu'nun Roma egemenliğinde olduğu dönemde birliğin faaliyetlerine devam ettiği ve M.S.2.yüzyılda ise var olan dini anlamından da uzaklaşarak sonraki dönemlerde varlığını koruyamadığı anlaşılmaktadır.

İncelenen bu süreç içinde Panionion'un belli alanlardaki yapılanma sürecini tamamlayamamış olmasına rağmen, Arkaik Dönem'den Roma Dönemine değin varlığını koruyabilmesi Panionion'un üyeleri arasındaki dikkate değer ölçüde ortak bir gelenek ve kültür birliği dolayısıyla sağlanmış görünmektedir. Yerleşimlerde ve Panionion'da ilerideki dönemlerde yapılacak olan arkeolojik kazılar birliğin gelişimi hakkında daha fazla bilgiye sahip olmamızı ve dolayısıyla İonia tarihine de ışık tutulmasını sağlayacaktır.

Kısaltmalar ve Bibliyografya

Antik Kaynaklar

Ael.Var.Hist.	Aelianus	Various History, Thomas Stanley, London,1670
Apollod.bibl.	Apollodoros	Biblioteca, J.G.Frazer, Milano,1995
Apul.	Apuleius	Apulei Platonici Madaurensis opera quae supersunt, Stuttgart-Leibzig,1994
Archil.	Archilochos	Fragments, (çev.Andre Bonnard), Paris, 1958
Aristot. Ath. pol.	Aristoteles	Atinalılar'ın Devleti,(Athenaion Politeia), (çev. Furkan Akderin), 2005
Aristot.pol	Aristoteles	Politika, (çev. Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002
Arr. Anab	Arrianos	Alexandroi Anabasis (İskender'in Anabasisi), (çev. H.Örs), İstanbul, 1945
Ath	Athenaios	Deipnosophiston (The Deipnosophists of Athenseus of Naucratis), (çev. C.B.Gulick), (Loeb,) London,1951

Diod.	Diodoros	Bibliothèque Historique (Library of History of Diodorus Sicily) (çev. C.H.Oldfather), Loeb, London,1953
Ephor.	Ephoros	Fragmanlar, TLG CD Rom, California,1990
Eur.	Euripide	Traciques Grecs, Paris: Gallimard,1962
Hdt.	Herodotos	Historiai, (Herodot Tarihi), (çev. Azra Erhat- M.Ökmen), İstanbul, 1973
Hom.II.	Homeros	İliada, (çev. A.Erhat- A.Kadir), İstanbul, 1967
Hom.	Homeros	Homer&Epigtammata, Gottfried Hermann, Weldmannis,1806
Xen.hell	Ksenophon	Hellenika (Yunan Tarihi) I-III, (çev. S.Sinanoğlu), Ankara,1963 Hellenika (Yunan Tarihi) IV, (çev. Bilge Umar), İzmir,1984
Liv.	Livius	Ab Urbe Condita (From the Founding of the City), (çev. B. O. Foster), London, 1957

Paus.	Pausanias	Hellados Periegesos (Description of Greece), (çev. W.H.S.Jones), London,1954
Plat.rep	Platon	Devlet, (çev. Cenk Saraçoğlu- Veysel Atayman), İstanbul,2006
Plut.	Plutarkhos	Bioi Paralleloi (Plutarch's Parallel Lives), (çev. B.Perrin), London,1954
Plut.mor.	Plutarkhos	Moralia, ed. F.C.Babitt, LOEB, London, 1967
Plin.nh	Plinius	Naturalis Historia, (Pliny Natural History), çev. H.R.Rackham, Loeb, London, 1958
Polyb.	Polybios	Historion Prote (The Histories of Polybios), çev. B.Berrin, Loeb, London,1948
Strab.	Strabon	Geographika (The Geography of Strabo), çev. H.L.Jones, London,1949
Steph. Byz.	Stephanus Byzantius	Ethnicorum guae supersunt, ed. A.

Meineke, Berlin,1880

Vell.Pat. Velleius Paterculus Historia Romana, (Roman History)
(çev.F.Shipley), London, Loeb,1924

Vitruv. Vitruvius De Architectura (Mimarlık Üzerine
On Kitap), (çev. S.Güven), İstanbul,
1990

Thuk. Thoukydides, Historiai (Peloponnesos Savaşı), (çev.
T.Gökçöl), İstanbul, 1976

Modern Kaynaklar

- Akurgal 1983: Akurgal, Ekrem, Eski İzmir: Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı, Ankara,1983
- Akurgal 1993: Akurgal, Ekrem, Eski çağda Ege ve İzmir, İzmir,1993
- Akurgal 2007: Akurgal, Ekrem, Anadolu Uygarlıkları, İstanbul, 2007
- Ağaoğulları 1994: Ağaoğulları, M. A., Kent Devletinden İmparatorluğa, Ankara, 1994
- Balcer 1995: Balcer, J. M., The Persian Conquest of the Greeks,1995
- Bayburtluoğlu 1975: Bayburtluoğlu, Cevdet., Erythrai: coğrafya- tarih- kaynaklar-kalıntılar, Ankara, 1975
- Bean 1997: Bean, George E., Eskiçağda Ege Bölgesi, (Çev. İnci Delemen), İstanbul, 1997

- Bengtson-Bloedow 1988: Bengtson, Hermann- Bloedow, Edmund
Frederick., History of Greece; from the
beginnings to the Byzantine era,
ed.Ottova,1988
- Bosworth 2005: Bosworth, A. B., Büyük İskender'in yaşamı ve
fetihleri: fetih ve imparatorluk, Ankara, 2005
- Burn 1984: Burn, A. R., Persian and the Greeks. The
Defence of the West 546-478 B.C., London,
1984
- Burrell 2004: Burrell, Barbara., Neokoroi: Greek City and
Roman Emperors, Leiden, 2004
- Bürchner 1892: Bürchner, L., Das Ionische Samos I,
Amberg,1892
- Cadoux 1938: Cadoux, C.J., Ancient Smyrna: a history of
the from the earliest times to 324 A.D.,
Oxford, 1938

- Cassola 1957: Cassola, Filippo., La Ionia nel mondo miceneo, Edizioni scientifiche italiane,1957
- Christopher 1986: Christopher, George Simon., The Archaic Votive Offerings and Cults of İonia, California,1986
- Corsten- Marchall-Matthews 2010: Corsten, T- Fraser, Marchall P. - Matthews, Elaine., A Lexicon of Greek Personal Names: Coastal Asia Minor: Pontos to İonia V/1, Oxford, 2010
- Delacampagne 2003: Delacampagne, Christian, Filozof ve Tiran, (Çev. İnci Malak Uysal), Ankara, 2003
- Derks- Roymands 2009: Derks, Ton - Roymands, Rico, Ethnic Constructs in Antiquity, Amsterdam, 2009
- Dillon- Garland 1999: Dillon, Mathew - Garland, Lynda, Ancient Greece: Social and Historical Documents from Archaic Times to the Death of Socrates, Abingdon, 1999

- SIG 1898-1901: Dittenberger W., Sylloge Inscriptionum Graecarum, 1898-1901
- OGIS 1903-1905: Dittenberger W., Orientis Graeci Inscriptiones Selectae, Supplementum Sylloges Inscriptionum Graecarum. I-II, Leipzig, 1903-1905
- Droysen 2007: Droysen, J.G., Büyük İskender Tarihi, (Çev. Bekir Sıtkı Baykal), İstanbul, 2007
- Droysen 1952: Droysen, J.G., Geschichte des Hellenismus II, München, 1952
- Erhat 2007: Erhat, Azra., Mitoloji Sözlüğü, İstanbul, 2007
- Gezgin 2007: Gezgin, İsmail., Arkaik ve Klasik Dönemde Batı Anadolu, Ankara, 2007
- Gomme 1956: Gomme, A.W., A Historical Commentary on Thukydides, Oxford, 1956
- Graeves 2003: Graeves, Alan M., Miletos: Bir Tarih,

- (Çev.Hüseyin Çınar Öztürk), İstanbul, 2003
- HN 1911 : Head, B.V.- P. Gardner- G. F. Hill., Historia numorum. A manual of Greek numismatics. Oxford, 1911
- Ins.Priene 1906: Hiller von Gaertringen, F., Inschriften von Priene, Berlin,1906
- Huxley 1966: Huxley, George Leonard, The Early Ionians, Faber, 1966
- İplikçioğlu 1997: İplikçioğlu, Bülent; Eskibatu Tarihi I, Ankara,1997
- Jacoby 1958: Jacoby,F., Die Fragmente der Griechischen Historiker, vol. I-XV, Berlin-Leiden,1958
- Jones 1940: Jones, A.H.M., The Greek City from Alexander to Justinian, Oxford, 1940
- Kleiner- Hommel-Müller 1967: Kleiner, G. - Hommel, P. – W. Müller- Wiener., Panionion und Melie, Berlin, 1967

- Larsen 1968: Larsen, J.A.O., Greek Federal States.
Their Institutions and History,
Berkeley,1968
- Larsen 1955: Larsen, J.A.O., Representantative Government in Greek
and Roman History, Sather Classical Lectures, vol.
XXVIII, Berkeley, 1955
- Lenschau 1944: Lenschau, T., “Die Gründung Ionies und der Bund am
Panionion”, Klio XXXVI, 1944
- Levi 1987: Levi, Peter., Eski Yunan, İletişim Atlaslı Büyük
Uygarlıklar Ansiklopedisi, (Çev. Neşe Erdilek) ,
İstanbul,1987
- Lionel 2005: Lionel, Scott., Historical Commentary on Herodotus
Book 6, Boston, 2005
- Lund 2002: Lund, S. Helen., Lysimachus: A Study in Early
Hellenistic Kingship, Routledge, 2002
- Magie 2001: Magie, D., Anadolu’da Romalılar I: Attalos’un
Vasiyeti, (Çev. Nezh Başgelen-Ömer Çapar), İstanbul,

2001

- Magie 2003: Magie, D., Anadolu'da Romalılar III: Batı Anadolu Kent Devletleri, (Çev. Nezh Başgelen-Ömer Çapar), İstanbul, 2003
- McIneryen 1999: McIneryen, Jeremy., The fold of Parnassos: land and ethnicity in ancient Phokis, Texas,1999
- Nielsen 2004: Nielsen, Thomas Heine., An Inventory of Archaic and Classical Poleis, Oxford, 2004
- OCD 2003: Oxford Classical Dictionary, Oxford, 2003
- Rumscheid 1998: Rumscheid, F., Priene. Führer durch das Pompeji Kleinasiens, 1998
- Rhodes- Malcolm 1997: Rhodes, Peter John-Lewis- Malcolm David., The Decrees of the Greek States, Oxford,1997
- Schwertheim 2009: Schwertheim, Elmar, Antikçağ'da Anadolu, (Çev. Nuran Batu), İstanbul, 2009

- Sealey 1976: Sealey, Raphael, A history of the Greek city states
ca.700-338 B.C., California, 1976
- Sevin 2001: Sevin, Veli, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I,
Ankara, 2001
- Siewert- Foresti 2005: Siewert, Peter / Foresti, Luciana Aigner,
Föderalismus in der griechischen und römischen
Antike, 2005
- Snodgrass 1981: Snodgrass, Antony, Ancient Greece: The Age of
Experiment, California,1981
- De Souza, 2003: De Souza, Philip, The Greek and Persian Wars 499-
386 B.C., Osprey, 2003
- SNG 2004: Sylloge Nummorum Graecorum, vol.XII-I, University
of Glasgow, 2004
- Tarn 1969: Tarn, William Woodthorpe, Antigonos Gonatas,
Chicago:Argonaut,1969
- Tekin 2008: Tekin, Oğuz, Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş,
İstanbul, 2008

- Thomas 2007: Thomas, Edmund, Monumentality and the Roman Empire: architecture in the Antonine age, Oxford, 2007
- Thomson 1995: Thomson, George, Tarih Öncesi Ege I. (Çev. Celal Üster), İstanbul, 1995
- Thomson 1991: Thomson, George, Tarih Öncesinde Ege II, (Çev. Celal Üster), İstanbul, 1991
- Tod 1913: Tod, Marcus Niebuhr, International Arbitration Amongst the Greeks, Oxford, 1913
- Umar 1993: Umar, Bilge, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, İstanbul, 1993
- Umar 2002: Umar, Bilge, Aiolis: Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi, İstanbul, 2002
- Wade 1952: Wade, H.T., The Poet of İliad, Cambridge, 1952
- Welles 1934: Welles, C.B., Royal Correspondence in the Hellenistic Period, New Heaven, [y.y.], 1934

- Weiskopf 1982: Weiskopf, Michael N., Achaemenid Systems of Governing in Anatolia, California, 1982
- Whibley 2009: Whibley, Leonard, Greek oligarchies: their character and organisation, LLC, 2009
- William 1993: William, S. Friedrich, Ege Medeniyetleri Tarihi, (Çev. M. Kalaycıoğlu), İstanbul, 1993

Makaleler

- Akalın 2003: Akalın, Ayşe Gül, “Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı” AÜ-DTFC Tarih Araştırmaları Dergisi, XXI/33, 2003
- Akalın 2003: Akalın, Ayşe Gül, “Troad Synocisism in the Troad”, A.Ü-DTFC Tarih Araştırmaları Dergisi, XXI/ 33, 2003
- Akurgal 1946: Akurgal, Ekrem, “Arkaik ve Klasik Çağlarda İzmir”, Belleten X/37, Ocak, 1946

- Balcer 1997: Balcer, J. M., "Liberation of İonia 478 B.C.," *Historia* 46, 1997
- Bury 1923-1939: Bury, J. B., "Greek Settlement in Asia Minor", *CAH* vol.IV, Cambridge,1923-1939
- Caspari 1915: Caspari, M.O.B., "The Ionian Confederacy", *JHS*, vol 35, 1915
- Cawkwell 1968: Cawkwell, G.L., "The Power of Persia", *Arepo* I, 1968
- Cook 1982: Cook, J. M., "The Expansion of the Greek World, Eighth to Sixth Centuries B.C", *CAH* III/3,1982
- Cook- Blackman 1964: Cook, J.M. – Blackman, D.J., "Greek Archaeology in Western Asia Minor", *Archaeological Reports*, no:11, 1964-65
- Cook 1946: Cook, R. M., "İonia and Greece in the Eighth and Seventh Centuries B.C.", *JHS*, vol. 66, 1946
- Demand 1986: Demand, Nancy, "The Relocation of Priene Reconsidered", *Phoenix*, vol.40. no:1, 1986

- Güngör 2005: Güngör, Yüksel; "Bergama Krallık Kültü", *Belleten* 14, 2005
- Hanfmann 1953: Hanfmann, George M.A., "İonia, Leader or Follower?", *Harvard Studies in Classical Philology*, vol.61,1953
- Hogarth 1909: Hogarth, D.G., "İonia and the East", *JHS*,vol. 29, 1909
- Hornblower 1982: Hornblower, Simon, "Thukydides, the Panionian Festival, and the Ephesia III 104", *Historia*, no: 31/2, 1982
- Hunt 1967: Hunt, D.W.S., "Feudal Survivals in Ionia", *JHS*, vol.67, 1967
- Huxley 1981: Huxley, George, "Myth and History", *Classical Review*, vol.31 no.2,1981
- Jacobsthal 1951: Jacobsthal, P., "The Date of the Ephesian Foundation-Deposit," *JHS* 71,1951

- Jebb 1880: Jebb,R.C., “Delos”, JHS vol.1, 1880
- Jeffery 1956: Jeffery, L.H., “The Courts of Justice in Archaic Chios,”
BSA 51 1956
- Korkut 2007: Korkut, Taner, “Antik Çağlarda Amphiktionia, Symmachia,
Sympoliteia Yapılanmaları ve Likya Birliği”, Doğudan
Yükselen Işık, Arkeoloji Yazıları. Atatürk Üniversitesi
50.Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı, **2007**
- Lohmann 2006: Lohmann, Hans, “The Discovery and Excavation of The
Archaic Panionion in the Mykale”, KST 28- II, Ankara,
2006
- Lohmann 2005: Lohmann, Hans, “Survey of Mykale (Dilek Dağları);
3.Campaign: The Discovery of the Archaic Panionion”,
AST 21 -I, Antalya, 2005
- Lohmann 2005: Lohmann, Hans, “Melia das Panionion und der Kult des
Poseidon Helikonios”, Neue Forschungen zu Ionien, Asia
Minor Studien 54, 2005
- Muss 2008: Muss, Ulrike, “Artemision’un Tarihçesi”, Efes
Artemisionu: Bir Tanrıçanın kutsal mekanı, Ankara, 2008

- Munro 1934: Munro, J.A.R., "Pelasgians and Ionians", JHS, vol. 54, I
I,1934
- Neville 1979: Neville J., "Was there an Ionian Revolt?", Classical
Quartely, vol.29,n.2, 1979
- Oliver 1959: Oliver, J. H., "Text of the So-Called Constitution of Chios
from the First Half of the Sixth Century B.C.," AJP
80,1959
- Özgünel 1986: Özgünel, Coşkun, "Batı Anadolu ve İçlerinde Miken
Etkinlikleri" Belleten XLVII/187, Ankara, 1986
- Pericles 2000: Pericles, B. Georges, "Persian İonia underDarius: The
Revolt Reconsidered", Historia, vol. 49, no.1, 2000
- Piejko 1991: Piejko, F., "Decree of the Ionian League in Honor of
Antiochos I, 297-262 B.C" ., Phonix, vol.45, no.2, 1991
- Ringwood 1975: Ringwood, Arnold Irene, "Festival of Ephesus", AJA,

vol.76, no.1,1975

- Robertson 1984: Robertson, Noel; “Poseidon’s Festival at the Winter Solstice”, *Classical Quarterly*, vol.34-1, 1984
- Ruschenbusch 2003: Ruschenbusch, E, “İlk Atina Deniz Birliğinde Tributum/Harç Miktarı ve Vatandaş Sayısı”, çev. Ayşe Gül Akalın, *A.Ü-DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXI, 34, 2003
- Roebuck 1959: Roebuck, Carl, “İonian Trade and Colonisation”, *Archaeological Institute of America*, Newyork, 1959
- Roebuck 1955: Roebuck, Carl, “The Early Ionian League”, *Classical Philology*, The Universty of Chicago Press,1955
- Roebuck 1961: Roebuck, Carl “Tribal Organization in Ionia”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, vol. 92, 1961
- Salmon 1984: Salmon, J., *Wealthy Corinth: A History at the City to 338 B.C.*,1984
- Sevin 1999: Sevin, Veli, “Demir Çağında Anadolu-Batı İlişkileri”,

Zafer Tashklioğlu Armaganı: Anadolu ve Trakya
Çalışmaları I, İstanbul, 1999

- Stylianou 1983: Stylianou, P.J., “Thukydides, the Panionian Festival and the Ephesia”, *Historia*, vol.32, no.2, 1983
- Webster 1936: Webster, T.B.L., “İonia in the Sixth Century B.C.”, *Greece&Rome*, vol.6. no:16,1936
- Westlake 1979: Westlake, H.D., “İonians in the İonian War”, *CQ*, 1979
- White 1961: White, Mary E., “Greek Colonization”, *Journal of Economic History*, vol.21.no.4,1961
- Wolfgang 1990: Wolfgang Müller-Wiener, “Milet 1989 Raporu”, *KST II*, Ankara, 1990
- Tausend 1992: Tausend, Klaus, “Amphiktyonie und Symmachie. Formen zwischenstaatlicher Beziehungen im archaischen Griechenland”, *Historia Einzelschriften* 73, Stuttgart: Steiner, 1992
- Thomas 1966: Thomas, C. G., “The Roots of Homeric Kingship”, *Historia*, vol. 15, no.4, 1966

Tuna 1985: Tuna, Numan, “İonia ve Datça Yarımadası Arkeolojik Yüzey Araştırmaları”, AST III, 1985

HARİTALAR

İplikçioğlu, Bülent, Eski Batı Tarihi I, Ankara, 1997

Lohmann, H, “Melia das Panionion und der Kult des Poseidon Helikonios”, Neue Forschungen zu Ionien, Asia Minor Studien 54, 2005

Lohmann,H, “Survey of Mykale, The Discovery of Archaic Panionion”, AST 23-I,2005, Antalya

Lohmann,H, “Survey of Mykale, The Discovery of Archaic Panionion”, AST 23-I,2005, Antalya

[http:// www. İzmir.bel.tr](http://www.İzmir.bel.tr) (erişim tarihi: Kasım, 2010)